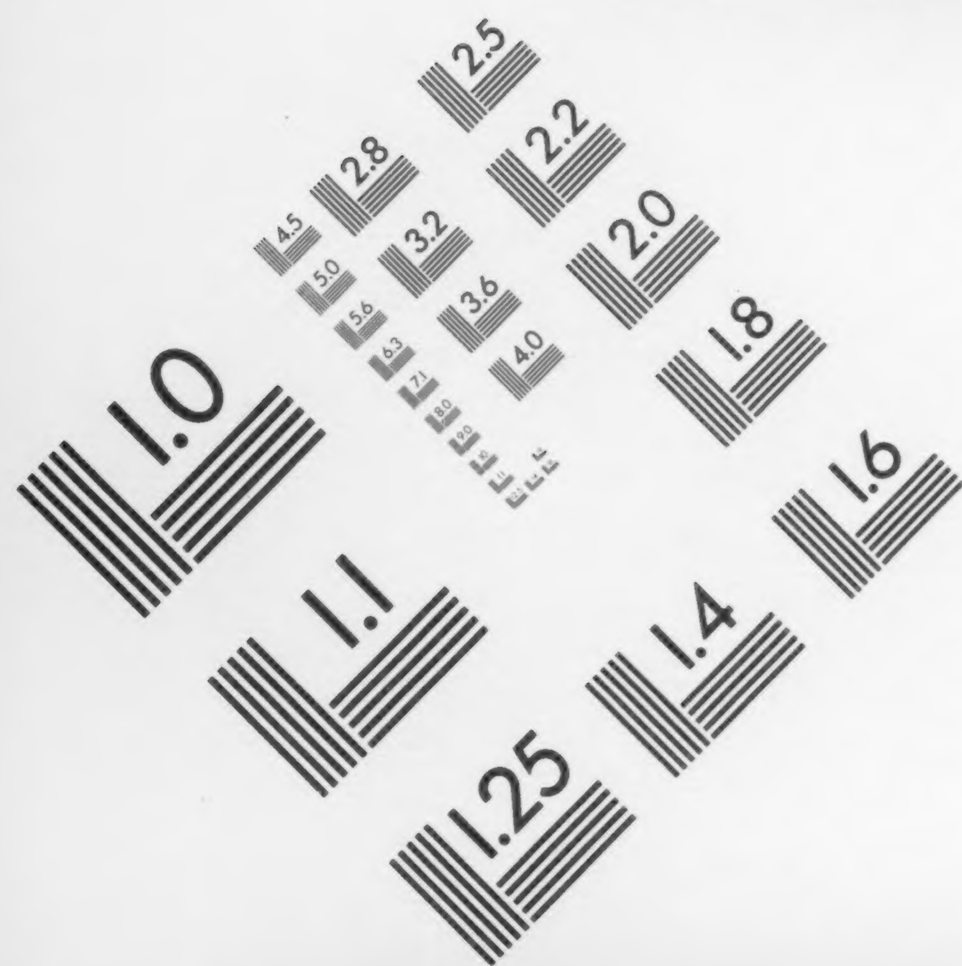
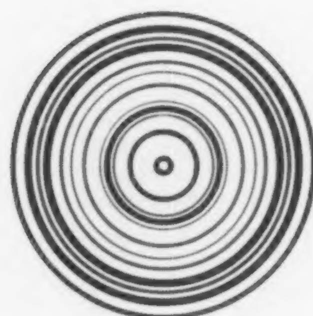
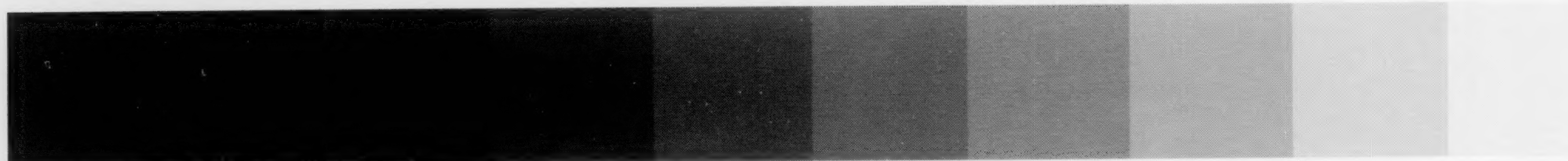
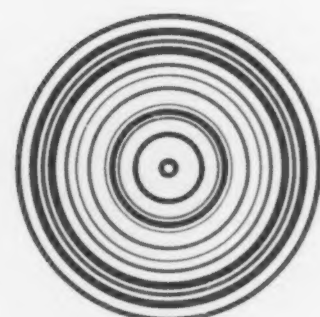
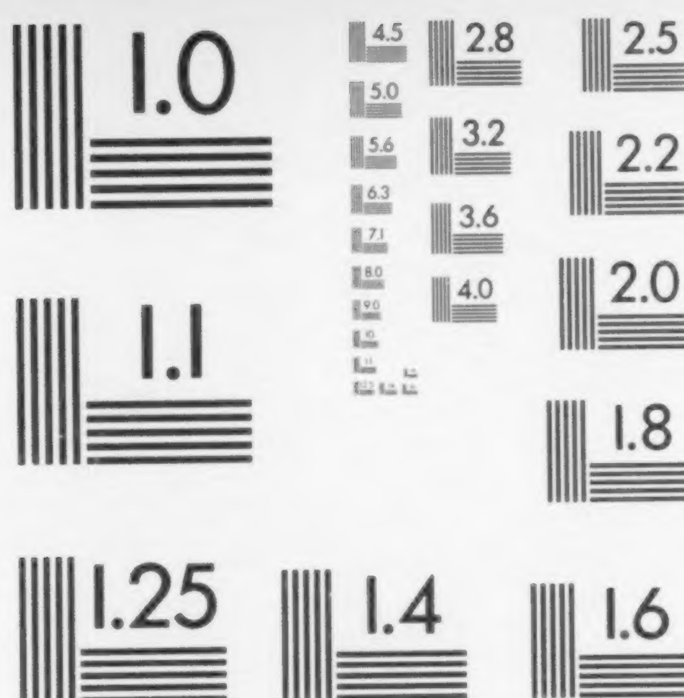
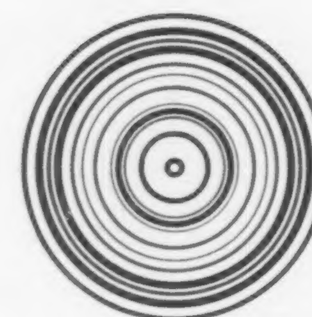
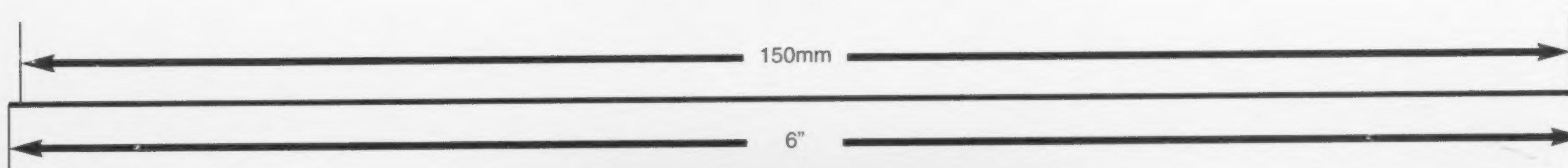
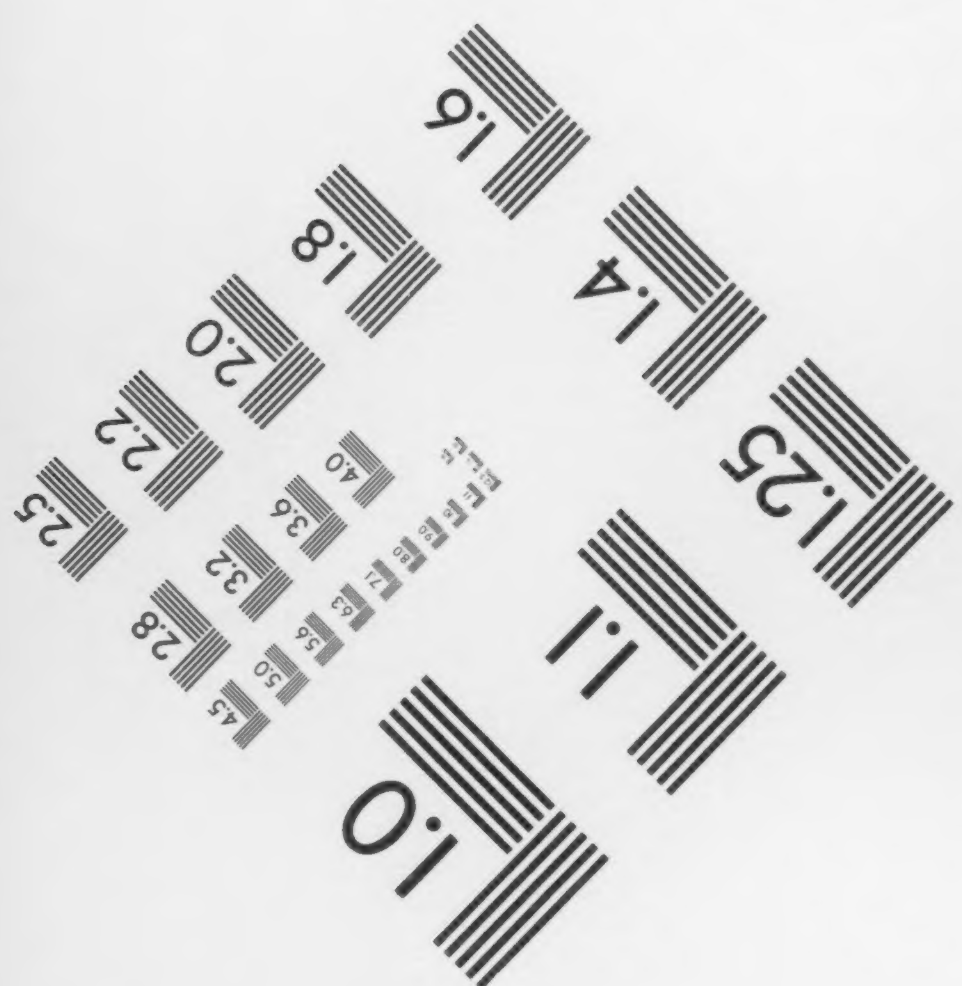
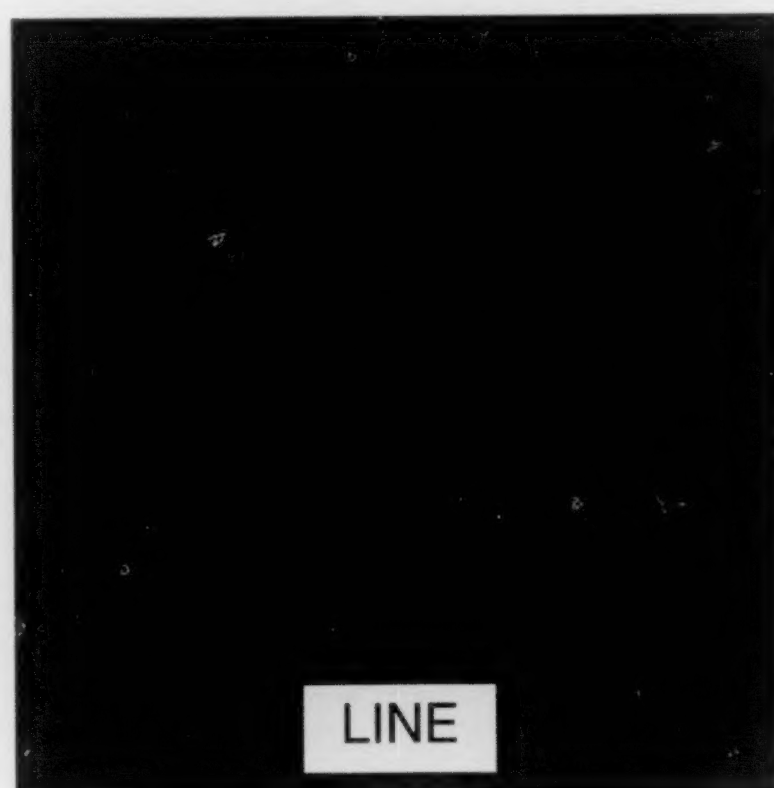
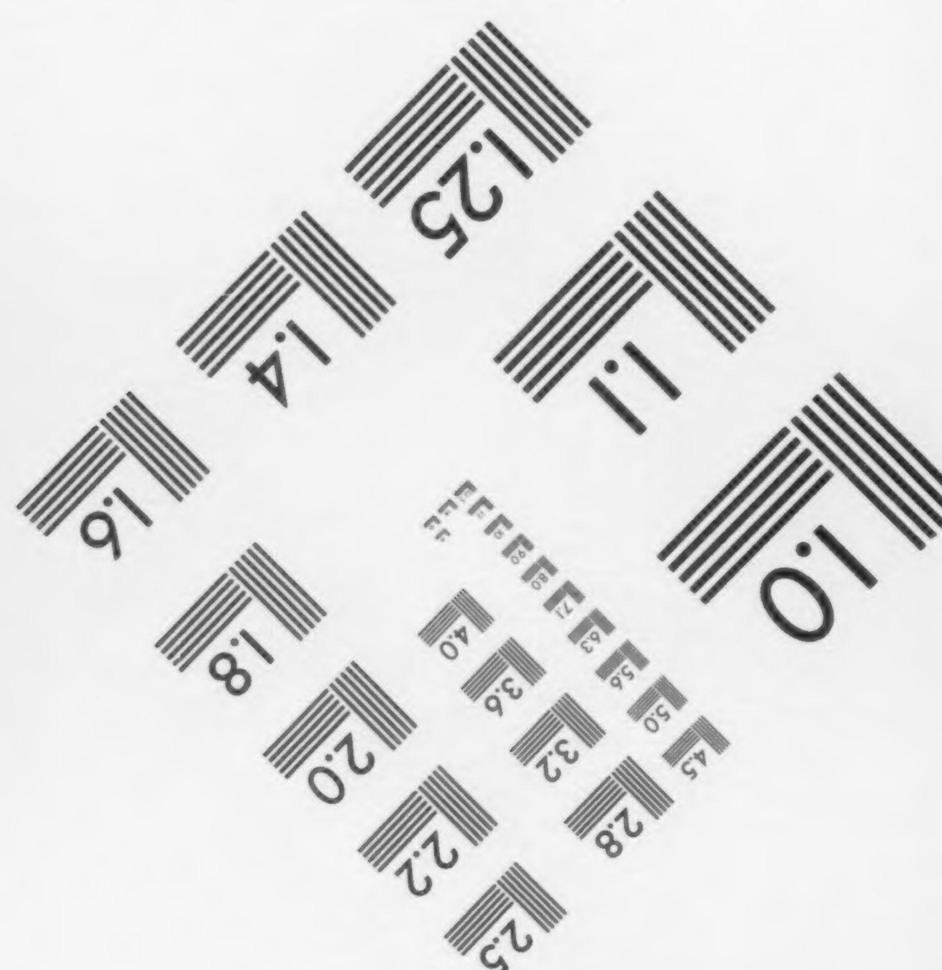
START

CONTROL TEST TARGET
for Kodak Quality Monitoring

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww

Note: This target is intended for routine quality control checking and uniformity.
It is not to be used for certification of meeting any ANSI or ISO Standards for image quality requirements.
Note: To record background density, use a blank sheet of white paper.

A-2289 CAT 800 7403 Rev. 2/00 @ Eastman Kodak Company, 2000 Printed in U.S.A.

Document Imaging
EASTMAN KODAK COMPANY
Rochester, New York 14650
1-800-232-8811

DOCUMENT IMAGING

YIDDISH
DRAMA

PRESERVATION
PROJECT

Chirikov, E. N.
Yuden: pyese in fir akten.
Vilna, 1907.

BIBLIOGRAPHIC RECORD TARGET

YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH

Master negative Storage Number Y-2004- 1875.16

Chirikov, E. N. (Evgenii Nikolaevich), 1864-1932.
Yuden : pyese in fir akten / iberzetst durkh A. Berman.
Vilna : Mordekhay Katsenelnboygen, 1907.
Varying form of title: Evrei.
104 p. ; 23 cm.

1. Jews--Russia--Drama. 2. Russian literature--Translations into Yiddish.
I. Berman, A. II. Lithuania-Vilnius

ID: NXYH02-B1787 CC: 9114 DCF: [HBR]
CALL: /106097f

Reduction ratio X 10.0

יעווגעני טשיריקאוו

יוּדֶען

פיעסע אין 4 אקטען

איבערזעצט דורך

א. בערמאן.

פערלאג אונד איינענטהום פאן בוכהאנדלונג מרדכי קאצענעלנבויגען.

ווילנא

תרס"ז.

ЕВГЕНІЙ ЧИРИКОВЪ.

ЕВРЕИ. Пьеса въ четырехъ актахъ.

Перев. И. Бермана.

ВИЛЬНА

1907.

דִיא פֶּערְזָאנֶען.

לייזער פרינקעל, אַנ'אַלטער מאַן פון אַ יאָהר 60, מיט אַ גרויסער זילבערנער באָרד אונ מיט געדיכטע אַראָבהענגענדיגע ברעמען; אַ פיגור, וועלכע דערמאָנט אֵיינעם פון די ביבלישע פאַטריאַרכען, לויט פראָפּעטיע אַ זייגערמאַכער.

ברוך (באָרים), זיין זוהן, 22 יאָהר, אַ סטודענט, אויסגעשלאָסען פון אוני־ווערסיטעט פאַר אַנטייל אין אונאָרדנונגען.

לאה, זיין טאָכטער אַ פריילין 18 יאָהר, אַ קורסיסטקע, אויסגעשלאָסען פאַר אַנ'טייל אין סטודענטישע אונאָרדנונגען.

שלמה, אַ יונגער מאַן פון 19 יאָהר, אַ געזעל אין פרענקעל'ס זייגער־מאַגאַזין.

נחמן, 26 יאָהר, ניט קיין הויכער, מאָגערער ברונעט, מיט פיעבערהאַפט ברענענדיגע אויגען, עקזאַלטירט. פיעלע האַלטען איהם פאַר אַ נערוועז־קראַנקען.

בערעזין, ברוך'ס אַ חבר, אַ רוסישער׳ געוועזענער סטודענט, אַ מאָגערער, הויכער בלאָנדין, רעדט רוהיג, אַ מאָל פויל, נאָר שטענדיג איבער־לעגט. ליעבט צו בעגלייטען זיינע רייד מיט דער פראַזע: „דאָס איז ריכטיג״.

איזערסאהן, אַנ'אַרבייטער פון אַ מעכאַנישען זאַוואָד, אַ שוויינעדיגער, פער־צאָרנטער מענש; רעדט מיט'ן באַס; טראָגט אַ בלויע בלוזע, די אויגען אַראָבגעלאָזען צו דער ערד; אויפרעגענדיג זיך, הויבט ער אָן שרייען אונ מאַכען מיט די מאָגערע לאַנגע הענד.

Вильна, Типографія И. I. Пирожникова, Завальная ул. д. № 24.

פורמאַן, אַ יאָהר 40, דאָקטאָר דער מעריצין; אַ געזונדער, קאָרפּולענטע מענש; אין דער גאַנצער פיגור, אין די זשעסטען און אין קול — אַ רוהיגע זעלבסטזיכערהייט און אַ צופריעדענהייט פון אַ זאַטען מענשען; טראָגט אַ צילינדער און רויכט נאָר ציגאַרען.

ישראל, אַ ציימונגס־טרעגער, אַ געלער, הויכער און אַ דינער, אויפ'ן פּנים בלאָנדזעט אַ איראָנישער שמייכעל; זשעסטיקורלירט שטאַרק און קוועטשט אָפט מיט די פּלייצעס.

אהרן, לייזער פרענקעל'ס אַ ברודער, אַנ'אַלטער מאַן פון אַ יאָהר 55, אַ סוחר פונ'ם שכנות'דיגען שטעדט'ל.

חנה, זיין ווייב, אַ מאָגערע, שטענדיג בעשעפטיגטע, אַלטע פרוי.

די מומע שרה, לייזער פרענקעל'ס אַ שוועסטער, אַ פולע פרוי מיט אַ פריינדליכען פּנים.

א הערר אין אַ פעלערינע.

א פּאַן	בעזוכער פון זיינער־מאַגאַזין.
א פויער	

מאשא, בעדיענטע אין לייזער פרענקעלס הויז.

דורכגעהער, פּאָליציאַנטען, אַ מענגע פּראָסטע אַרבייטער און פויערן.

די סצענע קומט פאָר אין אַ שטאָדט פון דער יודישער „טשערטאַ". אין צפון־מערב פון רוסלאַנד.

ערשטער אַקט.

די וואָהנונג פונ'ם זייגערמאַכער לייזער פרענקעל. אַ גרויסעס ניעדריגעס צימער אין האַלב קעלער־עטאַזש, צוטיילט דורך אַנ'אַרקע אויף צוויי העלפטען: די רעכטע העלפט, צום צושויער צו, איז אומגעוואַנדעלט אין אַ זייגער־מאַגאַזין, האָט צוויי פענסטער אין גאַס אַרויס און צווישען זיי איז אַ טהיר מיט שויבען און מיט אַ אויטאָמאַטישען גלעקיל, די ווענט זענען אויסגעהאָנגען מיט זייגערס פון פערשיעדענע מינים, וועלכע פילען אָן די לופט מיט דער אונרוהיגער קלאַפּעריי פון די פּערפּענדיקלען; אונטער די פענסטער טישלעך, ביי וועלכע ס'אַרבייטען לייזר פרענקעל און זיין געזעל שלמה; די לינקע העלפט פונ'ם צימער דיענט פאַר אַ זאַל און האָט צוויי טהירען; לינקס — אין ברוך'ס צימער און אין דער הינטערשטער וואַנד — אין די וואָהנונגס צימער, פון וועלכען ס'פיהרט אַ הינטערגאַנג אויפ'ן הויף. די צייט — נעגען מיטאָג. ביים אויפהעבען דאָס פאָרהאַנג אַרבייטען לייזער און שלמה און פיהרען פאָרט זייער שמועס; פון ברוך'ס צימער לאָזען זיך פון צייט צו צייט הערען קולות פון זיך צאַנקענדע מענשען.

לייזער.

ניין, שלמה, איך וועל זיך שוין נים דערוואַרטען, איך וועל שוין נים דערזעהען!... נאָר, עס קען זיין, מיינע אייניקלעך אדער אוראייניקלעך וועלען ווידער וואָהנען אין ארץ ישראל...

שלמה

הלואַי, רבי לייזער!..

לייזער.

אונ זיי וועלען אויך סוף כל סוף האָבען זייער אייגען פאָטערלאַנד, אזוי ווי יעדער מענש!..

שלמה.

הלואַי, רבי לייזער!.

לייזער.

יאָ.. יאָ... אָבער איך... איך וועל בלייבען דאָ, אין פרעמדער ערד.

שלמה (זיפצענדיג).

וואָס זאָל מען טהון?!

לייזער (נאָך א קליינער פויזע).

עס קען זיין, שלמה, אַז עמיצער וועט נאָכהער ברייננען פון אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַ ביסעל הייליגע ערד,– אונ דעמאָלט וועט מען אויך אויף מיין קבר א הייפעלע אויסשיטען...

שלמה.

ווען דער מענש שטאַרבט אָב, איז איהם אלץ איינס; ער וועט זיך קיין מאָל נים דערוויסען, וואָס עס טהוט זיך אויף דער וועלט, ער וועט גאר ניט דערזעהען, גאר נים דערהערען... עס איז ניט גוט, וואָס מענשען מוזען דורכאויס שטאַרבען...

לייזער.

עס קען אָבער זיין, אַז עס איז אויך גוט, שלמה... ווען די מענשען וואָלטען קיינמאָל נים שטאַרבען אליין, וואָלט ברוים געוואָרען אזוי טייער, אַז אונז מיט דיר וואָלט אלץ איינם אויסגעקומען שטאַרבען פון הונגער... (נאָך א קליינער פויזע). אונ ווען א מענש לעבט זעהר לאנג, קומט איהם דאָס לעבען פאָר נים אזוי געשמאַק, ווי דיר, שלמה!.. יאָ!..

שלמה (פערשעמט)

איך האָב זעהר ליעב צו לעבען, רֶבִּ לייזער!..

לייזער.

דו האָסט ליעב?.. ווען איך בין געוועזען אַ גאַנץ קליין יונגעלע, זענען מיר געלאָפען איבער די לאַנקעס הינטער'ן מייך און האָבען געקליעבען ווילדען קנאָביל, און דענסטמאָל האָט זיך מיר געדאַכט, שלמה, אַז קיין געשמאַקערע זאַך פון דעם קנאָביל איז אויף דער וועלט ניטאָ!.. דו, שלמה, ביזט נאָך אַ גאַנץ יונגער יוד... מ'האָט דיך נאָך זעהר ווייניג געשלאָגען!..

שלמה (שטיל מיט אַ מורא אין קול).

ווייסט איהר, וואָס, רב לייזער, איך וועל אייך זאָגען? ווען איך בין געלעבט'ן אין דער פריה געגאַנגען אויפ'ן מאַרק, האָט מיך אַ שכור'ער מענש געכאַפּט פאַר'ן האַלז און האָט מיר געגעבען אַ קלאַפּ... איך האָב איהם גאָר ניט געטשעפּעט, איך בין מיר געגאַנגען שטיל... און אַז איך בין אַנטלאָפען, האָט עמיצער אין מיר געוואָרפען אַ שטיין... גאָט צו דאַנק, דער לאָבוס האָט ניט געטראָפען!.. זעהר אַ גרויסער שטיין!.. וואָס האָב איך זיי געטהון?! איך בין מיר געגאַנגען...

לייזער.

אַ יאָהר צעהן צוריק איז פערפאַלען געוואָרען אין אונזער שטאָדט אַ גימנאַזיסט, האָט מען אויך אנגעהויבן רעדען, אַז מיר, יודען, האָבען איהם געקוילעט אויף אונזער פּסח. געלויבט איז גאָט, דער גימנאַזיסט איז געפונען געוואָרען... עס האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז ער איז אַנטלאָפען פון דער היים און האָט געוואָלט אוועקפאָהרען קיין אַמעריקאַ... געלויבט איז גאָט, שלמה, וואָס ער איז ניט דערפאָהרען ביז אַמעריקאַ, — מ'האָט איהם געכאַפּט... און אויב מ'וואָלט איהם ניט אַזוי גיך געכאַפּט, וואָלט מען אונז ווידער געשלאָגען און גערויבעוועט...

שלמה.

ווען עס איז געוועזען אַ פּאָגראָם ביי אונז אין ווילנאַ, — בין איך געוועזען זעהר אַ קליינער און געדענק גאָר ניט... מ'האָט געהרג'עט מיין מוטער... (מיט אַ זיפץ). איך געדענק גאָר ניט מיין מוטער...

לייזער.

און וואו איז דענסטמאָל געוועזען דיין פאָטער?

שלמה.

דער פאָטער?.. דער פאָטער איז אַוועקגעפאָהרען קיין אַמעריקאַ.. ער פלעגט זאָגען, אַז ווען ער וועט רייך ווערען, וועט ער אונז אויך צונעהמען קיין אַמעריקאַ... נאָר ווי ער איז אַהין אוועקגעפאָהרען האָט ער אָן אונז אין גאַנצען פערגעסען... די מוטער האָט זעהר געוויינט...

ווער קען וויסען? עס קען זיין, אַז דער פאָטער איז אויך שוין לאַנג געשטאָרבען... איך — איינער אליין... (עס קומט אריין אַ פויער, נעהמט אראב דאס היטיל).

דער פויער (גוטמיטהיג).

גאָט-העלף דעם, ווער עס איז אין דיזען הויז! צו וואָהנט ניט דאָ דער רויטער יוד יענקיל?

לייזער (ניט אברייסענדיג זיך פון דער ארבייט).

דער יוד יענקיל? אַ זעלכער איז ניטאָ...

דער פויער (שמאקצענדיג מיט די ליפּען).

אַך! וואוהין דען האָט ער, דער פערפלוכטער יוד, זיך בעהאלטען? איך זוך, איך זוך... (אנטוהענדיג דאס היטיל). אֶפְשֶׁר, דערביי?

לייזער.

איך ווייס ניט..

דער פויער.

ער מיינט, — אַז איך וועל איהם, דעם זשידיוגאַ, שלאָגען... אָבער איך מיין גאָר ניט!... זאָל ער אוועקגעבען מיין געלד...

לייזער.

יענקיל איז דאָ ניטאָ... געה דיר, וואו דו ווילסט...

דער פויער.

חם!. אָט אַ טייוולשער זשידיוגאַ! אַ גוט'ן, גאָט זאָל אייך געבען געזונד! (געהט אוועק).

שלמה (נאך א קליינער פויזע).

און איך, רב לייזער, וואָרט דאָך... קען זיין, ווען עס איז, וועט דער בריעפטרעגער מיר ברייגנען אַ בריעף.. און פלוצלינג וועט דער בריעף זיין פון מיין פאָטער!.. עס קען אַלץ זיין!.. דענסטמאל וועל איך ניט זיין — אליין... עס איז זעהר אומעטיג, ווען מ'לעבט אויף דער וועלט אליין!..

לייזער.

איך האָב שוין, שלמה, דריי מאָל אין מיין לעבען פערלאָרען אַלץ, וואָס איך האָב געהאַט, און דריי מאָל האָב איך אנגעהויבען בויען מיין לעבען אויפ'ס נייע. איך האָב, ווי אַ בינן, געזאמעלט האָניג טראָפּעני-

ווייז, און ווען אין מיין בינשטאָק האָט זיך צונויפֿגעקליבען גענוג האָניג, האָט מען מיין בינשטאָק געבראָכען און מ'האָט ארויסגענומען אלץ, וואָס איך האָב אָנגעזאַמעלט... און אָט דא, אויפ'ן באַק, האָב איך אַ צייכען: אַ מערדער האָט מיר געגעבען אַ קלאַפּ מיט אַ קאָסע איבער'ן פּנים און איך בין געפֿאַלען; ער האָט געמיינט, אַז איך בין שוין טוידט, האָט ער מיר אַ שפּיי געגעבען אין מויל און איז אַוועקגעגאַנגען. איך אָבער בין זיך געלעגען און געלעגען, גאַנץ לאַנג געלעגען... איך האָב זיך געמאַכט, כּלומר'שט געשטאָרבען, דאָס פּנים מיינ'ס איז געוועזען פֿערבלוטיגט, און אַז עמיצער איז פאַרביי געגאַנגען, האָב איך ניט געאָטעמט...

שלמה.

אוי – אוי – אוי!..

לייזער.

דענסטמאָל זענען בּרוך מיט לאה'ן געוועזען אין חדר, און מיין פֿרוי, זכרונה לברכה, איז אַוועקגעפֿאַהרען אין קיעוו צו איהר מוטער... ווער ווייס? ווען זיי וואָלטען געוועזען אין דער היים – קען זיין, אַז איך וואָלט יעצט אויך געווען אזוי עלענד, ווי דו... ווייסט דו וואָס עס האָט געטראָפען מיט איוב'ן?

שלמה.

ווי אזוי זאל מען דאס דען ניט וויסען?!

לייזער.

עס איז געקומען אַ שליח און האט געזאָגט; „דיינע זיהן און דיינע טעכטער האבען געגעסען און ויין געטרונקען, איז געקומען אַ שטורם-ווינד פֿונ'ם מדבר, און דאָס הויז האט זיך איינגעלעגט און האָט די קינדער דערשטיקט“...

שלמה.

און איהר, רב לייזער, זענט פריהער געוועזען אזוי רייך, ווי איוב?

לייזער.

נו! אזוי רייך בין איך קיין מאל ניט געווען, נאר איך האב געהאט אין מאָהילעוו אַ שענעם מאגאזין און איך האָב ניט געברויכט אזוי פֿיעל צו ארבייטען און מורא האָבען, אַז מארגען וועט קיינער, חלילה, ניט בריינגען צו פֿעריכטען...? און אלץ איז פֿערלארען געווארען!.. עס איז געקומען אַ ווינד פֿונ'ם מדבר און האָט אלץ אוועק-געטראגען... און אָט שוין צעהן יאָהר קוק איך זיך איין פֿון פֿריה ביז נאכט אויפ'ן זייגער און האב אלץ מורא, אַז עמיצער זאל ניט אַ מאל אויסקלערען אַז מין זייגער, ועלכער ווערט קיין מאָל ניט בּלָיָה!

שלמה (לאכענדיג).

נאר דאָס, רב לייזער, קען קיין מאל ניט טרעפֿען...

לייזער.

דענסטמאָל וועט אונז מיט דיר, שלמה, זיין זעהר שלעכט... אזוי שלעכט, ווי עס וואָלט געוועזען אונזער דאקטאר פֿורמאַן, ווען מענשען וואָלטען פלוצלינג אויפֿגעהערט אין גאנצען צו קרענקען.

שלמה (מיט אַ שמייכעל).

וואס רעדט איהר, רב לייזער! איז דאס דען מעגליך, אַז קיינער זאָל אין זיין לעבען קיין מאל ניט קרענקען?!

לייזער.

יאָ, שלמה, איך קלער אויך אזוי... ווייל דער מענש, אזוי ווי דער זייגער וויל שטענדיג אָדער אַ ביס'ל צופֿיעל לויפֿען פֿאָרויס, אדער זעהר פֿיעל הינטער בלייבען, און דעם מענשען ברויכט מען אויך אי ריינינגען, אי רעגולירען, אי פֿעריכטען...

שלמה.

אייער זוהן זאגט, אַז דעם מענשען ברויכט מען צוברעכען און מאכען אַ גאנץ נייען... אייער זוהן איז זעהר אַ קלוגער מענש!

לייזער (זיפצענדיג).

אַז אַ מענש איז זעהר קלוג, איז דאָס אויך אזוי שלעכט, ווי ער וואָלט געוועזען אַ גרויסער נאַרר... דאַן וויל דער מענש מיינען, אַז ער איז שוין קליגער פֿון גאָט אַליין... (ברוך'ס קול: „דאס האט מען פריהער געמיינט, אז דער מענש ווערט געבארען א פרייער... יעצט מיינט מען אז ער ווערט געבארען א געשמידטער... נאר עס זענען איהם מיאוס געווארען פערשיעדענע קעטען אינ דער מענש דארף זיי אראבווארפען!..“) הערסט דו, ווי מיין בּרוך שרייט?

שלמה.

פֿאַר וואָס קריעגען זיי זיך שטענדיג?

לייזער.

ברוך וויל, אַז די מענשען זאָלען אָנהויבען לעבען נאָך זיינע געזעצען... ער וויל ניט וויסען, אַז גאָט האָט שוין לאַנג אויסגעטראַכט פֿאַר די מענשען געזעצען...

שלמה.

ברוך גלויבט ניט, אַז די יודען וועלען זיך צוריקקעהרען אין ארץ

ישראל. ער זאָגט, אַז דאָס אַלץ איז בָּבָא-מעשיות, וועלכע ס'זענען זעהר אַנגענעהם צו הערען פאַר דעם, וועלכער וויל און קען אין זיי גלויבען...

לייזער.

יאָ, שלמה, דאָס איז אַ גרויס אונגליק,—צו מאַכען די איינענע קינדער אַזוי קלוג, אַז זיי זאָלען אין די מעשיות ניט גלויבען. דאָס איז אַ גרויס אונגליק, ווייל אז אַ יוד גלויבט ניט אין דיזע מעשיות הערט ער שנעל אויף צו זיין אַ יוד...

שלמה (נאָך א פויזע).

איך, רב לייזער, גלויב... איך גלויב, אַז אַלץ, וואָס נחמן האָט נעכטען גערעדט,—איז אֱמֶת! איך האָב אויך געגעבען אַ שֶׁקֶל, זאָל מען פאַר מיין געלד אויך קויפען אַ שטיקעל הייליגע ערד...

לייזער.

מ'ברויכט, שלמה, גלויבען; מעהר איז ביי אונז, יודען, גאָר ניט געבליעבען.

שלמה.

און ווען איך בין געקומען נעכטען פון דער פערזאַמלונג און האָב מיך געלעגט שלאָפען, האָב איך לאַנג ניט געקענט איינשלאָפען: איך האָב אַלץ געקלערט וועגען דעם, וואָס נחמן און דער דאָקטאָר פורמאַן האָבען גערעדט... דער דאָקטאָר פורמאַן גלויבט אַ ביסעל אויך ניט... ער רעדט אויך זעהר שען. איך פיהל אָבער, אַז דער אֱמֶת איז ביי—נחמנ'ן, אָבער ניט ביי'ם דאָקטאָר.

לייזער.

דער דאָקטאָר פורמאַן גלויבט ניט אין גאָט, ניט אין טייוויל..

שלמה.

איך האָב זעהר לאַנג ניט געקענט איינשלאָפען, און ווען איך בין איינגעשלאָפען, האָט זיך מיר געחלומט אַ חלום... חע! זעהר אַ אַנגענעהמער חלום! (עס געהט אריין בערעזין).

בערעזין (שוויינענדיג זיך א ביסעל בעגעגענען צו לייזער'ן).

איז באָרים לאַזאַרעוויטש צו הויז?

לייזער.

ווער איז דאָס באָרים? איך וויים ניט. איך האָב אַ זוהן, הייסט ער ניט באָרים, נאָר ברוך, ער איז אַ יוד!..

בערעזין.

איז ער צו הויז?

לייזער (פערשעמט).

וואו זאָל ער דען זיין? מ'האָט איהם אויך אַרויס געטריעבען פון אוניווערזיטעט און האָט יעצט אויך ניט וואָס צו טהון. געהט צו איהם,— עס וועט איהם זיין פרעהליכער... זיי שרייען דאָרט און דיספוטירען. (בערעזין געהט דורכ'ן מאגאזין און דורכ'ן זאל אין ברוך'ס צימער; ווען די טהיר אחין עפענט זיך חאפט זיך אריין דער געפילדער פון די דיספוטירענדע; אין דיזען געפילדער לאזט זיך בעזונדערס הערען נחמן'ס קול: „גאט צו דאנק, עס לעבט נאך דאס יודישע פאלק! מיר מיט אייך וועלען שטארבען, אבער דאס יודישע פאלק וועט בלייבען!") און דיזער יונגער מאַן האָט אויך ליעב צו דיספוטירען. נאָר ער שרייט ניט, דאַנקען גאָט... אָט, שלמה! איך האָב גערעכענט, אַז ברוך מיט לאַה'ן וועלען ענדיגען זייער לערנען, און דאַן וועט מיר אויף דער עלטער זיין לייכטער... זיי האָבען אָבער דאָרט עפּעס אונרוהען איינגעאָרדענט און יעצט איז שוין ניטאָ אויף וואָס צו האָפען. (דאס גערויש אין ברוך'ס צימער ווערט שטילער).

שלמה (מיט מורא).

צו וואָס איז געקומען דער דערר פריסטאַוו?

לייזער.

ער האָט געזאָגט, אַז מיינע קינדער טאָ-ען ערגעץ ניט אַרויס פאָהרען פון שטאָדט און האָט געצוואונגען אונטער צו שרייבען אַ פּאַפּיער. איך האָב געמיינט, אַז זיי וועלען ענדיגען זעהר לערנען און דאַן וועלען זיי קענען פאָהרען און וואָהנען, וואו עס איז בעסער, נאָר אָנשטאַט דעם איז אַרויס געקומען נאָך ערגער: זיי קענען יעצט ניט אַרויספאָהרען אפילו פון אונזער שטאָדט...

שלמה.

מ'זאָגט, אַז דעם באַנקיר סאַקער'ס זוהן האָט אויך געמאַכט אונרוהען און זיין פאָטער האָט איהם אַרויסגעטריעבען פון דער היים... אַזאַ רייכער מענש, און פונדעסטוועגען, האָט ער אויך געמאַכט אונרוהען... (א טיזע).

לייזער.

נו, פאַר וואָס האָסטו מיר ניט געזאָגט, שלמה, וואָס דו האָסט געזעהן אין חלום?

שלמה (אבררייסענדיג זיך פון דער ארבייט).

איך? איך האָב געזעהן זעהר אַ גוטען חלום!

לייזער.

נו!.. וואָס האָסטו דען געזעהן?..

שלמה.

אזוי ווי איך בין געגאַנגען און געגאַנגען, זעהר לאַנג געגאַנגען. און די פֿיס האָבען מיר וועה געטהון און בין געוועזען זעהר הונגעריג, פלוצלינג קום איך אַריין אין שטאָדט, זעהר אַ גרויסע און אַ שֶׁענע שטאָדט! עס איז שוין געוועזען נאַכט און אויף די גאַסען איז קיינער ניט געוועזען. איך האָב מורא געהאַט, טאָמער טאָרען יידען אין דיזער שטאָדט אויך ניט וואָהנען; און אַז איך האָב דערזעהן אין עק גאַס דעם פּאָליציאַנט, האָב איך זיך זעהר דערשראָקען... איך האָב זיך געקלערט: אָט וועט ער באַלד צו געהן צו מיר און וועט אָנזאָגן: „גיעבט אהער אייער פּאַספּאָרט".

לייזער.

נו!

שלמה.

איך האָב שוין געוואָלט אַנטלויפֿען, רב לייזער, נאָר דער העריר פּאָליציאַנט האָט געשריען צו מיר: „האָב ניט מורא! איך בין אויך אַ יוד!" (לאכט פרעהליך און רייבט די הענד).

לייזער.

דאָס איז, שלמה, זעהר אַ גוטער חלום, אַזעלכע חלומות האָב איך קיין מאָל אין מיין לעבען ניט געזעהן און, געוויס, וועל איך ניט זעהן... און וואָס איז געוועזען ווייטער?

שלמה.

איך האָב געזאָגט: „ערלויבט מיר אייך צו פֿרעגען, וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שטאָדט, וואוהין איך בין געקומען?"

לייזער (איבערשלאָגענדיג).

איז דאָס געוועזען ירושלים?

שלמה.

ע, ניין! איך האָב אויך געמיינט, — ירושלים! נאָר דאָס איז געוועזען יְרִיחוֹ... און מיין האַרץ האָט אַזוי שטאַרק אנגעהויבען קלאַפּען, אַז איך האָב זיך אויפֿגעחאַפּט און האָב געמיינט, אַז איך וועל שטאַרבען פֿון גרויס שמחה, און איך האָב מעהר ניט געקענט שלאָפֿען, — אַזוי גוט און אונרוהיג איז מיר געוועזען אויפ'ן האַרץ!..

לייזער.

און דעריבער אַרבייטעסט דו היינט אַזוי פֿויל?

שלמה (פערקלערט).

איך קלער, אַז איך וועל ווען עס איז אַוועקפֿאָהרען אין ארץ ישראל און איך וועל דערזעהן דיזע שענע שטאָדט...

לייזער.

און דערווייל ענדיג, שלמה, דעם אַפּטעקער'ס זייגער! (הינטער די פענסטער פונ'ם מאגאזין הערט מען דעם קול פון פויער: „מומע! ווייסט דו ניט, מוטער, וואו וואהנט דער רויטער יוד יענקיל? איך זוך און זוך...")

שלמה (נעהמענדיג זיך צו דער ארבייט).

איין יוד זאָגט, אַז ווען משיח וועט קומען וועלען אַלע יודען, וואָס וואָהנען אין פֿערשיעדענע לענדער: אי אין פוילען, אי ביי אונז, אי אין אַמעריקאַ, אי אין אַפריקא, אי אין ענגלאַנד און אומעטום — דורכגעהן אונטער דער ערד קיין ארץ־ישראל, וועלען האָבען גִלְגוּל מְחִילוֹת. איז דאָס אויך אמת, רב לייזער?

לייזער.

אמת, אמת... אַלץ אמת... עח — חע!..

שלמה.

נאָר צו וואָס, רב לייזער, ברויכט מען צו געהן אונטער דער ערד? מ'קען דאָך פֿאָהרען מיט אַ דאַמפּף — שיף, מיט דער באַהן אָדער געהן מיט די אייגענע פיס...

לייזער.

אונטער דער ערד, שלמה, איז דעם יוד בעסער צו געהן'! דאָרט וועסטו ניט בעגעגנען קיין שום נאטשאלסטווא און מ'וועט קענען רוהיג צוגעהן ביז ארץ ישראל, אויב דו וועסט אָבער געהן אָדער פֿאָהרען איבער דער ערד אָדער איבער'ן וואַסער, וועט מען ביי דיר פרעגען אַ פּאַספּאָרט, און ווען מ'וועט אַריין קוקען אין דיין פּאַספּאָרט, וועט מען זאָגען: „געה צוריק, ווייל איבער אונזער ערד טאָרען די זשידעס ניט געהן!" און דענסטמאָל וועסטו בשום אופן ניט קומען קיין ארץ ישראל... (די טהיר פון ברוך'ם צימער עפענט זיך האסטיג אויף. עס לאזט זיך הערען א צומישטער געוויש פון א דיספוט, — עס קומען אריין אין זאל נחמן, ברוך, בערעזין, לאה און איזערסאהן: לאה זעצט זיך נעהענטער צו דער פאדער־סצענע, איזערסאהן — אין א ווייטען ווינקעל. ברוך האלט זיך נאהנט פון בערעזין'ען.)

נחמן (מאכט שמארק מיט די הענד און צוזיצט).

און אויב אזוי, מאַכט ניט אויס! אייב אייערע רעכטען פאַרערן, אז איך זאָל פאַרקויפֿען מיין נשמה, – ברויך איך זיי ניט! איך ברויך ניט!

בערעזין. (א סאך געבענדיגט מיט דער האנד).

אַ מאָרנער מענש ביסטו, נחמן!

נחמן. (בעליידיגט).

איך – אַ מאָרנער... און איהר – ווער זענט? מעג איך זיין מאָדנע, נאָר מיין גייסטיגע פרייהייט פערקויף איך ניט, מיינע הערען, ניט פאר קיין געלד!.. זי איז ניט קיין פערקויפטע!

לאה.

נחמן, איהר האָט ניט פערשטאַנען...

בערעזין (מיט גרינגשעצונג).

אָבער קיינער פֿאָדערט דאך ניט פון אייך אז איהר זאלט זיך פון איהר אָבזאָגען...

נחמן. (איבערשלאגט).

ווער פאָדערט ניט? דאָס פאָדערט – איהר ניט, אבער דאָס לעבען פֿאָדערט, (בייז), וואס זייט איהר דען? איהר קענט מיר נאר ניט געבען און קענט ביי מיר נאר ניט נעהמען!... דאס לעבען פאָ׳ערט! באָרים לאזארעוויטש האָט זיך בערופֿען אויף דייטשלאנד, אויף פֿראַנקרייך... נאר איהר, מיינע הערען, הייסט ניט, וואָס די יודען אין דייטשלאנד און אין פֿראַנקרייך שטעלען פון זיך פֿאָר. דאָרט, וואו אונז, יודען, גיעבט מען איינ׳נע רעכטען, דאָרט נעהמט מען ביי אונז צו די נשמה... וואָס זענען דאָרט פאר יודען? זיי שעמען זיך מיט זייער יודענטום און טאנצען נאָך אַ פרעמדע פֿייפֿעל... זיי בעהאַלטען זייערע געפיהלען, דערשטיקען זיי... און נאַרען אָב אי אַנדערע, אי זיך זעלבסט...

בערעזין. (אזוי ווי טיעף בערענקענד).

און טהוען זייער שלעכט.. (ועצט זיך נעבען לאה׳ן).

נחמן.

אין דייטשלאנד איז דער יוד – אַ דייטש, אין פֿראַנקרייך – אַ פֿראַנצויז, ד. ה. ניט קיין דייטש און ניט קיין פֿראַנצויז, נאָר אַ יוד, וואָס דאָ פֿערשטעלט ער זיך פֿאָר אַ דייטש, דאָ פֿאָר אַ פֿראַנצויז... זיי טהוען שלעכט... נאָר איהר וועט זיי שוין אויסלערנען, ווי אזוי זיי זאָלען בלייבען יודען!

איזערסאהן. (פון ווינקעל, זעהר רויק).

צו דען איז אַ יוד בעסער פון אַ דייטש, אָדער אַ דייטש ערגער פון אַ יוד?!.. איך קען נאָר צוויי נאַציעס: איינע אַרבייט פֿיעל און עסט ווענינ, און די אנדערע – ארבייט זעהר ווענינ און עסט זעהר פֿיעל.

בערעזין.

פֿאַר וואָס ווילט זיך אייך בלייבען דוקא אַ יוד? עס וועט קומען אַ צייט, ווען...

נחמן. (שלאגט איבער מיט כעס).

פֿאַר וואָס וויל איך זיין אַ יוד? דאָס איז זעהר אַ פרעמדאַרטיגע פֿראַגע. איך פֿרעג דאָך אייך ניט, פֿאַר וואָס איהר, הערר בערעזין, – זענט אַ זוהן פון אייער מוטער און פון אייער פֿאָטער? (ניט קיין גרויסע אלגעמיינע פריזע)

איזערסאהן. (פון ווינקעל).

ביי מיר האָט מען געהרג׳ט אי דעם פֿאָטער, אי די מוטער, ווען איך בין נאָך געווען אַ קינד ביי די ברוסט... איך געהער צו דער הונגערינגער נאַציע...

נחמן.

איהר, מיינע הערען בערופֿט זיך אויף פֿראַנקרייך, נאָר צו דען אין דיזען פֿרייען לאַנד פֿערפֿאָלגט מען ניט דעם „זשיד", ווי אומעטום? צו דען אין דרייפוס׳ן האָט זיך ניט אָבגעשפיגעלט דאָס שיקזאל פון דעם גאנצען יודענטום?

לאה.

און עמיל זאָלאַ? זאָלאַ?

נחמן.

דאָס איז נאָר איין שוואַלב! זי מאַכט ניט קיין פֿריהלינג פֿאַר יודען! רעכטען! אין דייטשלאַנד האָבען די יודען דיא רעכטען אייערע, נאָר וואָס קומט פון דעם ארויס? דעם יודענ׳ס שטים איז קיינעם ניט נויטיג, מיט דיזער שטים בעניצען זיך די פּאַרטיעס נאָר ווען דער חלף ליעגט אויפ׳ן האַלז, מיט גרינגשעצונג בעניצען זיי זיך מיט דיזער שטים! מיר וואַנדערען, אזוי ווי הונגעריגע פֿערוואָגעלטע הינד, שוין צוויי טויזענד יאָהר איבער פֿרעמדע לענדער, און מיר האָבען ניט קיין הויז, קיין ווירט!

איזערסאהן. (פון ווינקעל).

קיין ווירט?! חא-חא-חא! ווילט איהר: איך וועל אייך שענקען מיין ווירט?! חא-חא-חא! ער האָט מיר שוין לאנג זיך צוגעגעסען.

בערעזין.

צי וואס ברויכט איהר דורכאוים א ווירט? דאס איז דאך די גאנצע זאך, נחמן, וואס איהר ווילט אונז ניט פערשטעהן...

לאה (זיך בעמיהענדיג צו איבערצייגען).

צי דען האט איהר געמיינט, אז שטענדיג וועט אזוי זיין, ווי יעצט? צי דען האט איהר געמיינט, אז די מענשהייט וועט זיך קיין מאל ניט אברוקען פון דיזען טויטען פונקט?

נחמן.

די מענשהייט! די מענשהייט! וואס איז דאס די מענשהייט? איך האב זי קיין מאל ניט געזעהן.

לאה.

איך האב זי אויך ניט געזעהן... דאס איז ניט וויכטיג. נאר איך גלויב, אז די שענקייט, גוטסקייט, ריינקייט, – וואס אין יעדען מענשען געפינט זיך, וועט וואקסען צו זאמען מיט די וויסענשאפטען, וואס דאס לערנען גיעבט אונז... און עס וועט קומען א צייט, ווען די דאזיגע גוטסקייט און פערנינפטיקייט, וואס זיך געפינען ביי אלע מענשען צוזאמען...

נחמן (שלאגט זי איבער).

און אוואו וועט איהר אהין טוהן די גאנצע שלעכטקייט, ניעדער־טרעכטיקייט, בהמה'שקייט, וואס געפינט זיך ביי אלע מענשען צוזאמען?..

איזערסאהן.

ווען איין ווירט וועט עסען דעם אנדערן, וועט ער אויפעסען די גאנצע שמויז! א ווירט – איז ניט אנזעטיג! ער פרעסט אלץ! נאכהער וועט ער זיך איבערפרעסען, וועט זיך דערווערגען און וועט אליין פגר'ן...

נחמן (איינגעשפארט).

איך וויים גאר ניט, ווי עס וועט זיין אין צוויי טויזענד יאהר ארום, נאר היינט איז נאך דערווייל יעדער מענש דוקא ארוסישער, אדער א פאליאק, א נעגר, אדער א יוד!..

איזערסאהן (אויפשטעהענדיג און זיך אריין מישענדיג אין די גרופע פון די דיספוטירענדע).

ווער עס האט פערשטאנען פאר וואס איין מענש בייסט דעם צווייטען, – דער איז שוין ניט קיין רוסישער, ניט קיין פאליאק און ניט קיין יוד!.. ער איז פשוט א מענש!.. צו זענען דען מארקס אדער בעבעל יודען? צו זענען זיי דען דייטשען?

נחמן.

איך בין מיט זיי ניט געווען בעקאנט... (צו בערעזין'ן) ניט שמייכעלט! אייער בעבעל האט געזאגט, אז די סאציאל־דעמאקראטען זענען עמפערט און רעגען זיך אויף ביי יעדע ערשיינונג פון אנטיסעמיטיזם, נאר מיר וועלען נאך צוגעבען, אז דער אנטיסעמיטיזם העלפט צו דעם טריאומף פון דער סאציאל־דעמאקראטיע...

בערעזין.

וואס – זשע קומט דער פון ארוים?

ברוך.

צי דען קען מען אבלייקענען היסטארישע פאקטען?

נחמן (צוהיצענדיג זיך אלץ שטארקער).

מ'קען זיי ניט אבלייקענען, נאר ארוים זאגען „מיר עמפערען זיך!" און דערביי זיך טרייסטען, אז „אונז וועט דאך זיין בעסער!" – הייסט עס ניט האבען קיין הארץ! ווען מענשען ווערען עמפערט, קענען זיי ניט אזוי דענקען!..

לאה (פערוואינדערט).

נאר וואס – זשע, נחמן, האט געברויכט בעבעל זאגען?

נחמן.

אין יעדען פאל, פערשווייגען וועלען יענע נוצען, וואס אין דער היסטאריע בעקומט מען פון יודישע שוויים, טרערען און פון יודישען בלוט! אונזער בלוט איז אויך אזוי רויט ווי א אנדערעס!

בערעזין.

ערלויבט נאר, נחמן, איהר האט קיין רעכט און קיין לאגישען גרונד צו בעשולדיגען בעבעל'ן... (שטעהט אויף; נאר ווען איזערסאהן טרעט ארוים, זעצט ער זיך ווידער נעבען לאה'ן).

איזערסאהן (זונטער־שפרינגענדיג צו נחמן'ן).

צו וואס שווייגען? בעבעל האט עס געמוזט זאגען! ער האט עס געזאגט אפען פאר דער גאנצער וועלט... ער האט גערעדט פון אונזער אלעמענ'ס נאמען... עס קען זיין, אז אין דער היים ווייגט בעבעל מיט ביטערע טרערען, ווען מ'שלאגט יודען, נאר דא דארף ער זיין רוהיג... צו וואס איז דאס וויינען און קלאפען זיך מיט די פויסטען אין הארצ'ן? צי דען דורך דעם וועט די מענשען זיין לייכטער?... בעבעל איז קיין אקטיאר! און איהר האט קיין רעכט אזוי צו רעדען וועגען אונזער בעבעל!

נחמן (מיט א ציטערדיגער שטים)

איך האָב קיינע רעכטען! קיינע! און איך ברויך זיי נים! אָבער מיין לאָגיק איז דאָ, אין האַרץ (קלאפט זיך מיט דער פויסט אין הארץ) דאָ! דאָ! און אויב אייער בעכטעל קען רוהיג דענקען, הייסט עס, אַז ער איז נים פּשוט אַ „מענש", נאָר דער־צו נאָך אַ „נים קיין יוד"! יאָ! ווען ער וואָלט געווען אַ יוד. . . (א מאך געבענדיג מיט דער האנד געהט ער אוועק צום טיש, מיט ציטערנדע הענד גיסט ער אן פון פלאש א גלאז וואסער, זעצט זיך ניעדער און טרינקט, קלאפענדיג מיט די צעהן אן גלאז. לייזער פרעגכעל דערשראקען פון געשריי, שטעהט אויף פונ'ם ארט און געהט צו צו דער טיר, וועלכע פיהרט אין זאל.)

לייזער.

הימאנסט, רב נחמן, רעגט איהר זיך אויף און מאַכט זיך גלות דאָס בלוט! זיי גלויבען שוין לאַנג נים אין אונזערע בָּבָא־מַעֲשיות!. .

נחמן (שטעהט אויף, אויפגערעגט געהט ער ארום איבער'ן צימער און שטערנדיג רעדט לאנגע פויזע פון אלעמענ'ס שווייגען, רעדט ער מיט בעגייסטערונג).

נאָר עס וועט קומען, מיינע העררען, אַ סוף אויך צו אונזער וועג. ווען עס איז וועלען מיר אויך קומען אַהיים! (דעקלאמירט:)

מיט די אויגען פון מיין נשמה
זעה איך פיינד, אַ מורא, אַ שרעק
שטעהען אויפ'ן וועג צו מיין נחמה;
דער וועג איז לאַנג, נאָר אָהן אַנ'עק
מיין וועג איז ער — אויף אַ־ע צייטען,
אויף אַ קורצער'ן וועל איך איהם נים בייטען!

(אין דער צייט פון דער דעקלאמאציע ווארפט אוועק שלמה די ארבייט, הערט זיך צו, שמייכעלט פרעהליך, זיפצט און זעצט זיך נאָך א מאל צום טיש'ל). געדענקט, וואָס דער נָבִיא זְכַרְיָהוּ האט געזאגט; „עס וועט קומען דער טאָג, ווען צעהן מענשען פון פערשיעדענע פעלקער וועלען זיך אָנחאַפּען אָן קלייד פון איין יודען און וועלען איהם זאגען: פיהר אונז אין ירושלים!"

איזערסאָהן (פון ווינקעל, אומעטיג).

דאָס איז שוין מקוים געווארען. . . דער נביא איז שוין געקומען! אַלע פערפאָלגטע מענשען פון פערשיעדענע פעלקער געהן נאָך איהם. . די בלינדע און טויבע זאָלען זיך דערווארטען, ווען מ'וועט זיי פיהרען אין ירושלים.

לייזער (מיט כעס).

יאָ! און מיר וועלען ווארטען! מיר וועלען גלויבען!. .

ברוך.

איינער גלויבט אין איינס, דער אנדערער — אין אַנ'אנדער זאַך. . . נאָר גלויבען אליין איז ווייניג. . . זייט מוחל, וואָרט!

לייזער.

יאָ! און מיר וועלען ווארטען! און אויף וואס וועט איהר ווארטען? אַ! איהר האָט נים אויף וואס צו ווארטען! איהר האָט נים אויף וואס!

לאה.

נים שריי, פאָטער!. .

לייזער.

איך וויל וויסען אויף וואס וועט איהר ווארטען? פאַר אייך, אַזעלכע יודען ווי דו און ברוך, איז ניטא אויף וואָס צו וואַרטען!

נחמן.

ס'איז, רב לייזער, נים אזוי: זיי וואַרטען אויך. . . זיי וואַרטען, ווען עס וועט זיין אויף דער וועלט אַ גן־עדן, וועלכער איז געווען אין מעסאָפּאָטאַמיען. . . נאָר דענסטמאל זענען נאר געווען צוויי מענשען — אדם און חוה, יעצט אבער זענען דא פיעל מענשען: דייטשען, פראַנצויזען, רוסישע, ענגלענדער, פּאָליאַקען, ארמענער, זשידעס!. . . דו וועסט נים איבערצעהלען!

ברוך.

איך האָב נאָר געזאַגט אַז אמונה אליין איז ווייניג. עס איז נאָך דא די היסטאָריע, עקאנאמישע פאָרמען, ס'זענען דא רייכע און ס'זענען דא ארעמע, ס'זענען דאָ זאַטע און ס'זענען דא הונגעריגע. . . און דא מיט אמונה אליין וועסטו גאר נים מאַכען. די היסטאריע מאַכט זיך גאר נים פון דעם, וואס נחמן טראַכט, אדער אין וואס ער גלויבט. . .

לייזער (שאקלענדיג מיט'ן קאָפּ).

ווי ער רעדט! (שלמה רעדט אין טהיר פון מאגאזין מיט א פויער).

נחמן.

צי דען איז אונזער גן־עדן אויף דער ערד נים אויפגעבויעט אויף דער זעלבער אמונה? צי קען דען אַ מענש לעבען אָהן אמונה? יעדער מענש מוז אין וואס עס איז גלויבען. מיר גלויבען אין די אויפלעבונג פון אונזער פאָלק. און איהר גלויבט אין די אויפלעבונג פון דער גאַנצער מענשהייט. פאַר וואָס — זשע איז אייער אמונה ריכטיגער פון מיינער?

ברוך.

יייל זי איז בעגריינדעט אויף אַ היסטארישען פונדאמענט, אָבער ניט אויף דער קראנקער פאנטאזיע פון אַ ניעדערגעשלאגענען און אַ פאַריאָגטען מענשען..

נחמן.

און איהר ווילט ביי דיזען פעריאָגטען מענשען אָבנעהמען די לעצטע האפנונג? דאָס איז דאך-זיין לעצטע האפנונג, דאָס לעצטע שטיק'ל ברויט! איהר קענט עס ניט טהון! איהר האָט ניט קיין רעכט! אויב איהר האָט געפינען אַ נייען וועג-געהט אייך מיט דיזען וועג, נאָר פיהרט ניט קיין אנדערע מיט זיך, ווייל איהר קענט ניט וויסען, וואָהין דיזער וועג פיהרט.

איזערסאהן.

ווייטער פון ציון!

ברוך

איהר קענט זיין אַ בעגלייטער... מיר וועלען צופיהרען!

לאה

בארים! רעד ערנסטער!..

נחמן

דערווייל האט אייער וועג אין ערגעץ ניט געבראַכט, און מיר זענען אומעטום ווי פריהער-„זשידעס"!

לאה (בנעימות'דיג).

דאס איז ניט ריכטיג, נחמן!

לייזער

ריכטיג, רב נחמן!

נחמן

ריכטיג! אין גאליציע אין די זעכציגער יאָהרען האט די יודישע אינטעליגענץ געדענקט אזוי, ווי איהר דענקט יעצט! זי האָט זיך גע- ברודערט מיט די פאָליאַקען, האט אויסגעמישט דאָס אייגענע בלוט מיט זייער בלוט און ניט נאר דורך חתונות, נאָר... נאָר אויך אין מלחמות... (שרייעט כמעט), דאַן האָט זיך דער בלום פון אונזער יוגענד געחלומ'ט, אַז די יודישע פראַגע וועט נעלעזט ווערען צוזאמען מיט דער פוילישער... און וואָס האָט זיך אויסגעלאזט: ווען די פאליאקען זענען געווארען בעלי-בתים אין עסטרייך, האָבען זיי קודם כל אנגעהויבען צו פערפאלגען דעם „זשיד" אזוי ווי אַ הונד!

לייזער

אזוי, אזוי! אֱמֶת!

נחמן (מיט טרערען אין קול און אין די אויגען).

און דיזער הונד האָט פאַר זיי דאָס בלוט פערגאָסען! יאָ! בלוט! מיר זענען פערארעמט געוואָרען, מיר זענען געשטאָרבען פון הונגער און... די שענדליכע הייזער זענען געוועזען איבערפילט מיט אונזערע מיידלעך!... ווי נאָר די פאָליאַקען האָבען אָנגעהויבען צו ווירטשאפטען... (הארב איבער-רייסענדיג), נו! אלץ איינס!.. איהר ווילט מיך ניט פערשטעהן...

בערעזין (נאך א קליינעם אלגעמיינעם שטיל-שווייגען).

איהר, נחמן, זענט אונרוהיג, וואָס ביי אייך איז ניטא קיין בעל-הבית איך אָבער זאָג אייך נאָך אַ מאָל, אַז די גאַנצע זאַך איז נאָר דערפאַר, וואָס ער איז דאָ!

נחמן.

וואו איז ער? עס זענען דאָ נאָר פיינד, אָבער קיין בעל-הבית איז ניטא!

בערעזין.

מיר האָבען אַן אַלגעמיינעם בעל-הבית, אי איהר, אי מיר...

נחמן.

וואו-זשע איז ער? איך זעה איהם ניט און איך ווייס איהם ניט.

איזערסאהן (שרייעט אויס פון ווינקעל)

דער בורזשוי!

בערעזין.

און ווי לאַנג-ער איז בעל-הביה, זענען אייערע חלומות וועגען ציון ניט אויספיהרבאַר. וואָס פאַר אַ געשעפט האט אייער בורזשואזיע מיט ציון!

איזערסאהן.

עס איז איהר אזוי אויך וואַרם.

בערעזין

און ווען מענשען איז ווארם, מיינען זיי, אז אלעמען איז וואַרם. ווען אַ מענש שטעהט ביי'ם אויוועז וויל ער ניט וויסען, אַז אויפ'ן גאס איז אַ פראסט... אין דער הינזיכט זענען אונזער בורזשוי מיט אייער בורזשוי איינשטימיג... נו! פרובירט נאָר פאַרבעטען אין ארץ-ישראל אייער באנקיר סאקער, וועלכער זויגט קונציג אוים גלייכצייטיג אי רוסען, אי יודען.

נחמן (בעפאלענדיג בערעזינ'ן).

און ווער העלפט איהם? איך פרעג, ווער העלפט סאַקער'ן? ווען אַ ארעמער יוד פערדיענט אַן-איבעריגען צוואנציגער, שרייען אלע:

„שווינדלער" !.. און ווען סאקער נעהמט אן פאדריארען אויף באהנען און בערויבט די קאסע פון דער רעגיערונג אויף הונדערטער טויזענדער, שווייגען אלע און מ'דריקט איהם די האנד ! ווער העלפט סאקער'ן ? מיט וועמען טיילט זיך סאקער ? מיט די יודען !..

בערעזין.

דאס איז נאר אנ'-אנדער פראגע און מיט דיזער פראגע מאכט איהר נאר שטארקער אונזער פאזיציע... ווען עס האנדעלט זיך וועגען אנפערדינען און אויסקוועטשען די סאקען, דאן פערגעסט אי דער יוד, אי דער רוס, אי דער דייטש זיין נאציאנאליטעט און ארדנען זיך איין ווי חברים ! איך רעד נאר וועגען אנ'-אנדער זאך.

ברוך.

בערעזין האט אייך פארגעלעגט צו פארבעטען סאקר'ן אין ארץ-ישראל !

בערעזין

יא, פרובירט !

ברוך

און ער וועט אייך אבשיקען צו אלע טייוולען ! נעלד וואס ער אייך געבען, וועט צושטימען, וועט אננעהמען דעם טיטעל פון אנ'-עהרענ-ציוניסט, נאר אריבער פאהרען אין ארץ-ישראל...

נחמן

איך וויל איהם נאר ניט פארבעטען אין ארץ-ישראל.

איזערסאהן.

מיר איז בעוואוסט, אז סאקער איז אנ'-עהרענ-ציוניסט ! ער שטאלצירט מיט דיזען טיטעל.

ברוך.

און אין דער שטיל לאכט ער פון אייך און פון אייערע פלענער וועגען אויסוואנדערן !

בערעזין

אליין וועט ער ניט אויסוואנדערן, נאר אני'-אבטיילונג פון זיין באנק-קאנטאר אין ארץ-ישראל וועט ער עפענען מיט פערגעניגען ! (אלע, אויסער נחמן'ן, לאכען. נחמן קוועטשט מיט די פלייצעס).

נהמן

און, דאנקען גאט, וואס ער וועט ניט פאהרען. אזעלכע, ווי סאקער, ברויכען מיר ניט !

איזערסאהן.

עס וועלען זיך אויסהארעווען איינענע !

נחמן.

מיר וועלען זיי אייך אוועקגעבען !

איזערסאהן.

מיר האבען פאר זיי קיין מורא ניט ! זיי האבען מורא פאר אינז !

נחמן.

מיר ברויכען קעמפפער ! און מיר האבען זיי ! זיי וועקען דאס יודישע פאלק פון'ם טויזענדיאהריגען שלאף, צינדען אן אין איהם די אמונה, וועלכע ווערט אויסגעלאשין און, דאנקען גאט, אין פאלק איז נאך געבליעבען גענוג קראפט ! נאך די אלע פערפאלגונגען און ליידען, וועלכע האבען זיך געשאטען אויף די יודענ'ס קעפ אין פערלויף פון צוויי טויזענד יאהר, האט זיך דאס פאלק אבגערופען אויפ'ן רוף פון דיזע קעמפפער ! מיר ברויכען אנטקעגען קומען זיין בעוואוסטזיין... מיר מוזען איהם פיהרען צום אויפלעבען ! (צו ברוך'ן) אויב דאס פאלק איז נאך ניט שטארק און גלויבט נאך ניט גענוג אין זיין אויפלעבען, מוזען מיר איהם בעגייסטערן ! דאס מוז זיין די ערשטע ארבייט פון אונזער אינטעליגענץ ! איהר מוזט אויפהעבען אייער שטים צו דער פערטיידיגונג פון'ם אונגליקליכען פאלק.

לייזער (שאקלענדיג מיט'ן קאפ).

אזוי, אזוי !

נחמן.

איהר מוזט הויך שרייען אויף דער גאנצער וועלט, אז עס לעבט נאך דאס יידישע פאלק !

לייזער.

אזוי, אזוי !

נחמן.

יא ! שרייען ! און איהר-שווייגט !

איזערסאהן. (ארויסשפרינגענדיג פון ווינקעל פארווערטס, צו נחמן'ן).

און וואס קענט איהר, ציוניסטען, געבען אונז, ארבייטער און בעלי מלאכות ? איהר פאדערט, אז מיר זאלען ארבייטען און קרבנות ברייננען פאר אייער אידעאל, אז מיר זאלען שטעהן אין דער ערשטער רייהע פון אייער בעוועגונג...

נחמן.

יא ! אויב איהר זייט א יוד, ברויכט איהר עס צו פערשטעהן !

איזערסאהן.

איך בין אַ יוד, פֿונדעסטוועגן פֿערשטעה איך ניט.. וואָס קענען אייערע אידעאַלען געבען אונז, יודישע ארבייטער און בַּעֲלֵי־מְלָאכוֹת? איהר טרייסט אונז מיט אַ גליקליכען לעבען אין ארץ־ישראל... נאָר מיט וואָס וועט עס זיין פֿאַר אונז אַ גליקליכעס?.. איהר ווייזט ניט אָן, ווי זאָל אונז יעצט זיין... און מיר קענען ניט ווייטער אזוי לעבען! מיר קענען ניט! מיר שטארבען אויס פֿון הונגער, מ׳צווינגט אונז מיר זאָלען עסען איינער דעם צווייטען... אונזערע קינדער האבען ניט קיין מילך!...

נחמן.

איך האָב אייך שוין געזאָגט, אַז די אורזאַך פון אייער נויט ליעגט אין דער אוננאטירליכער לאַגע פֿונ׳ם יידישען פֿאָלק.

בערעזין.

מיר מיינען, אז דיזע לאַגע איז אוננאטירליך ניט נאר ביי יודען אליין...

נחמן.

וואו איז דען, אויף אַזאַ אופֿן, דיזע לאַגע נאטירליך?..

איזערסאהן.

אויף דער לבנה, הערר נחמן! (א געלעכטער פון די ארומיגע).

נחמן (בייז).

דאַן בלייבט אייך נאר איינס: אַריבער טראגען זיך אויף די לבנה.

איזערסאהן.

צו וואָס? מיר וועלען פרובירען עפּעס עס איז מאכֿען דא, אויף דער ערד.

נחמן.

נו אט, איך לעג אייך טאקע פֿאָר צו פרובירען דאס מאַכֿען אין ארץ־ישראל!

איזערסאהן.

צו וואָס נאָר אין ארץ־ישראל? אונז איז אלץ איינס, אייך, ציוניסטען, וויל זיך האָבען אַנ׳–איינענעם לאנד, נאר וואָס האָבען מיר פֿאָר מיט אייער לאַנד, אויב מיר וועלען דאָרט אויך גריזען ביינער? מיר וועלען בעסער געהן צו די, וועלכע גריזען אויך ביינער – מעגען זיי זיין ווער עס איז – און מיר וועלען צוזאמען לעבען און ארבייטען ... איהר ווייזט ניט אָן קיינע מיטלען אונז יעצט צו העלפֿען און ווילט אונז טרייסטען מיט אייערע חלומות...

נחמן.

פֿאַר וואָס מיט „אַייערע"? דער ציוניזם איז דער אידעאל פֿונ׳ם גאַנצען יודישען פֿאָלק, און איהר זענט דאָך אויך, אויב איך האָב ניט קיין טעות, אַ יוד...

איזערסאהן (גיט אמאך מיט דער האנד, געהט אוועק אין ווינקעל און זעצט זיך).

אונז איז אלץ איינס, וואו מיר זאָלען ניט לעבען אַזוי ווי די שלעפערס: דאָ, אָדער א״ז ארץ ישראל!

בערעזין.

איך בין גאַנץ איינשטימיג מיט איזערסאהנ׳ן.

איזערסאהן.

מיר ווילען דאָ לעבען און דאָ אַרבייטען! מיר האָבען אונזער אידעאל!

לאה (זעצענדיג זיך נעהענטער צו נחמנ׳ן).

איך, נחמן, גלויב ניט, אַז מיר, יודען, זאָלען קענען עפּעס גרויסעס מאַכֿען פֿאַר׳ן יודישען פֿאָלק... עלענד, אַליין! ווען אַלע מענשען וועט זיין בעסער, דענסטמאָל וועט אויך אונזער פֿאָלק זיין בעסער...

נחמן.

אַלעמען בעסער! אַלעמען! נאר אונז איז נאָך אַלץ אַזוי שלעכֿט, ווי מיט טויזענד יאָהר צוריק. צי דען וואָהנען מיר ניט אין געטטאָ, ווי מיר האָבען געוואָהנט אין מיטעלאַלטער? צו דען שלאָגט מען אונז ניט, אַזוי ווי מ׳האָט געשלאָגען אין מיטעלאלטער? צו דען איז פֿאַר אונז פֿאַרהאַן אויף דער ערד גערעכֿטיקייט, געזעץ, אַכֿטונג פֿאַר אונזער פערזאָן? ס׳איז ניטא! ס׳איז ניט געוועזן און ס׳איז ניטא! און ס׳וועט ניט זיין ביז וואַנען מיר וועלען בלייבען אין גָלוּת... העלפֿט דעם פֿאָלק זיך צוריק־קעהרען אַהיים! שרייעט, אַז עס איז איהם שוין צייט אַהיים און פֿיהרט איהם אַהין! און איהר... איהר שווייגט!

ברוך.

אָבער די גרעסטע דַאֲגָה פֿון די הונגעריגע – איז אָבעסען און ניט פֿאַר זיי איז צו פְּשָטֶ׳לען זיך וועגען אויפֿלעבען! אייער אויפֿלעבען איז נאָר פֿוטער, מיט וועלכֿען דאָס ברויט שמעקט בעסער. דאָס פֿאָלק א״ז אָרעם, מ׳האָט איהם גענומען אַריין נאַרען אין ארץ־ישראל מיט ברויט, איז ער נעגאנגען... אין דעם איז אייער גאַנצעס „אויפֿלעבען"! יעצט אָבער אַנטלויפֿען זיי פֿון דאָרט... עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז „אויפֿלעבען" איז נאָר מעגליך דאַנן, ווען עס איז דאָ אַביסעל קאַפּיטאַל!..

נחמן (אויפשפרינגענדיג פון ארט) .

. איהר בערעדט אייער פֿאָלק ! איהר קענט איהם נים, איהר האָט נים קיין רעכֿט אַזוי צו רעדען ! דאָס... דאָס איז נים עהרליך !

ברוך (אנגעצונדען) .

וואָס האָט איהר געזאָגט ? נים עהרליך ? איך פֿאָדער, אַז איהר זאָלט זיך ענטשולדיגען (די אנוועזענדע קלויבען זיך צונויף ארום די צוקריעגטע) .

לאה .

באָרים ! הער אויף !

לייזער .

דו האָסט פֿערגעסען, אַז רב נחמן איז אונזער גאַסט ?

בערעזין .

אַזוי, מיינע הערען, טאָר מען נים !

נחמן (מיט אראבגעפאעלענר שטים).

נו, ענטשולדיגט מיך ! איך בין שולדיג !

ברוך .

איך וויל מיט אייך נים רעדען!

נחמן (אויסשטרעקענדיג צו ברוך'ן די האנד) .

נו, איך בין שולדיג, איך האָב זיך פֿערגעסען... איך בעט אייך איבער... איך האָב דאָך דערפֿיהלט אין האַרץ אַ גרויסע בעליידיגונג, און דיזע בעליידיגונג איז נאָך ביטערער דורך דעם, וואָס זי איז פֿון אַ יודען, (ברוך דערלאנגט נחמן'ן די האנד) .

לאה .

דו, באָרים, האָסט אַליין עטליכֿע מאָל געזאָגט נחמן'ן גראָבקייטען...
(געהט אב אין זעצט זיך, נאך איהר געהט נאך בערעזין, געהט איבער'ן צימער).

נחמן .

אַך, וואָס פֿאַר גראָבקייטען ? ! צי קען מען זיין רוהיג, ווען עס רערט נים די צונג, נאָר דאָס האַרץ פֿון מענשען ? עס איז נים מעגליך.. ! ביי יעדען מענשען איז פֿאַרהאַן אַזאַ אָרט, צו וועלכֿען עס טהוט וועה, זיך אַנצוריהרען. איך האָב אויך גערעדט גראָב... נאָר די מיינונג האָט דאָך

נים קיין שייכות צו די ווערטער ... (זעצט זיך ערטיערעט אויפ'ן שטול און לאזט אראב דעם קאפ) .

לייזער (חוזק מאכענדיג) .

איהר האָט זיך גאָר געוואָלט צו שלאָגען צוליעב סאַקער'ן !

נחמן (שטיל און פערקעלערט) .

אַזעלכֿע, ווי סאַקער, ברויכֿען מיר נים, די נשמה צו פֿערקויפֿען, — מעג מען אין ארץ־ישראל נים פֿאָהרען.

ברוך .

מיר האָבען די נשמות אונזערע נים פערקויפֿט און פֿונדעסטוועגען פֿאָהרען מיר נים ! אפשר האָבען מיר, נאָך אייער מיינונג, שוין פֿערקויפֿט די נשמה ?

נחמן (מיעד) .

וואָס ? וואָס רעדט איהר ? איך האָב דאָס קיין מאָל נים געדאַכט..

לייזער (צו ברוך'ן).

דו ווילסט שטענדיג עפעס געפֿינען, אָן וואָס זיך אָנצוטשעפען... דו האָסט זעהר אַ שלעכֿטען כאַראַקטער, דיר וועט זיין שלעכֿט צו לעבען אויף דער וועלט...

ברוך .

וועלכֿען איך האָב־האָב איך ! איך וועל שוין ווי עס איז דורכֿלעבען...

נחמן .

איך האָב דאָס געזאָגט גאָר אין אַנ'־אַנדער זין... אין גאַליציע האָט נים דער יוד קיינע רעכֿטען, מ'פֿאַרמאַכט פֿאַר איהם די טירען פֿון די שולען, מ'לעגט אויף איהם אַריף אבצאָהלונגען איבער די קרעפֿטען, מ'זאָגט איהם אָב אי דין, אי משפט... נאָר דערפֿאַר דער רייכֿער יוד, מאָריץ שטערן, וועלכֿער האָט שוין לאַנג זיין נשמה פֿע־קויפֿט דעם טייוויל און וועלכֿער איז דריי מאָל נעמשפט געוואָרען פֿאַר מיאוסע עֲבֵרות, שפּאַציערט אונטער דער האַנד מיט'ן גובערנאַטאָר אַליין ! אויב די נשמה פֿערקויפֿען (וויינענדיג) קען מען אין ערגעץ נים פֿאָהרען ! (ווישט אב די טרערען מיט א טיכ'ל) .

בערעזין .

פֿונדעסטוועגען, זענען אייערע נערוועז נים אין אָרדנונג...

נחמן.

ע! צי דען האָט אַ יוד נערוועז ?! ער האָט נים קיין נערוועז, קיין האַרץ, קיין נשמה, ער האָט גאָר ניט!... (די אונצעהליגע זייגערס אין מאגאזין הויבען אן צו שלאגען „12", נאכהער — א קליינע אלגעמיינע פויזע. לאה שושקעט זיך וועגען עפעס מיט בערעזינ'ן).

לייזער (זיפצענדיג).

צעהן יאָהר וויל איך אַלץ, אַז אַלע זייגערס זאָלען ביי מיר שלאָגען מיט אַ מאָל, און דאָס האט קיין מאָל ניט געטראָפען... זיי, ווי די מענשען, קענען קיין מאָל ניט שטימען... (פאַרקלערט געהט ער אוועק אין מאגאזין).

פאָרהאַנג.

צווייטער אַקט.

די זעלבע דעקאָראַציע

אָבענד. אין מאַגאַזין, ביי אַ טישעל, ביי דער שיין פון אַ ניעדעריגער לאָמפּ אונטער אַ גרינעם קאָלפּאַק, אַרבייט שלמה אַליין, לאה און בערעזין זיצען אין זאַל, וועלכער איז אַיינגעהילט אין דער דעמערונג פון אָבענד. פון איבער דער וואַנד לאָזען זיך שטיל הערען טרויעריגע אַקאָרדען פון אַ פיסהאַרמאָניע, עמיצער שפּיעלט מענדעלסאָהנ'ס אַ פרעלודיע. ביים אויפהעבען דעם פאָרהאַנג קומט אַריין פון די וויטערע צימער מאשאַ מיט אַנ'אָנגעצונדענער לאָמפּ אין די הענד.

מאשא (שטעלענדיג די לאמפ אויפ'ן טיש פאר לאה'ן און בערעזינ'ן).

פריילײן! בערעכענט מיר...

לאה (פערוואונדערט).

דו ווילסט פון אונז אַוועק געהן? פאַר וואָס? צו רען ביסטו מיט עפּעס ניט צופרידען?

מאשא.

וואָרום — ניט צופריעדען? צופריעדען בין איך, נאָר... ווער וויים זיי! מ'פלאַפּעלט פערשיידנעס... איך האָב מורא...

לאה.

איך פערשטעה ניט... (שלמה רייסט זיך אב פון דער ארבייט, הארכט זיך צו צו די מוזיק-אקארדען און זיפצט).

מאשא.

מ'פלאַפּעלט עפּעס דאָרט, אַז מ'וועט די „זשידעס" שלאָגען... וואָס געהט'ס מיר אָן? יעדען, פריילײן, איז דאָס לעבען טייער, אַז מ'וועט אָנהויבען שלאָגען—וועט מען שוין ניט אונטערשיידען... (פויזע). אַוועקוואַרפען וועל איך אייך ניט, איהר קענט דאָך אויך אָהן אַ מענשען ניט בלייבען, נאָר איהר זוכט אייך אוים...

לאה.

גוט. (מאשא געהט אוועק, א גרויסע פויזע). יעדעס מאָל, ווען איך הער, אַז מ'שלאָגט ערגעץ וואו יודען, פיהל איך, אַז איך בין אַ „זשידאווקא"... און אין מיין האַרץ הויבט זיך אָן צו ערוועקען די שנאה צו... אייך, רוסישע, וואָס איהר שלאָגט אונז... און דאַן הויב איך אָן צו פיהלען דעם פערבאַנד מיט מיין פאָלק, וואָס אין אַ געוועהנליכער צייט פיהל איך ניט... אָט אויך יעצט: מ'זאָגט, אַז אין בעסעראביע ריכט מען זיך אויף אַ פאָגראָם...

בערעזין (אומעטיג)

יאָ, כ'האָב געהערט...

לאה.

און איך הויב אָן צו פיהלען אַ שנאה... אפילו... צו דיר...

בערעזין.

צי דען בין איך אין עפּעס שולדיג, לאה? בין איך דען ניט דערזועלבער „זשיד"? מ'האָט מיך אויך דאָס גאַנצע לעבען פערפאָלגט, אָנהויבענדיג פון'ם גימנאַזיע-בענקעל. איך בין אויסגעוואַקסען אין אַנ'אָרעמער משפחה. איך האָב געזעהן; ווי שטאַרקע מענשען האָבען ערנידעריגט מיין פאָטער, האָבען ערנידעריגט מיין מוטער... איך בין געוואָקסען מיט אַ שנאה און מיט אַ ציטערניש פון אַ קנעכט פאַר די אַלע רייכע, אויסגעפּוצטע, שטאַרקע... איך האָב דאָס ברויט שטענדיג פערדינט מיט ערנידעריגונג. פאַר די גראָשענס, וואָס מ'האָט מיר געצאָהלט פאַר די לעקציעס, איבערשרייבונגען צייכנונגען — האָט מען פון מיר געפאָדערט אַנ'איינגעבויגענעם קאַרק... מ'האָט מיך געהאַלטען אין פאָרהויז ווי אַ לאָקיי, אויף יעדען שריט און טריט פלעגט מען מיר געבען אָנצוהערענעש, אַז איך בין אַ בעטלער, און אַז מיין, מיט בלוטיגען שווייס פערדינטער, גראָשען איז אַ געשענקטער. פון דיזע אַלע זאַטע און צופריעדענע אויסוואורפען... אָט וועמען איך האַס!... זיי האָבען מיין נשמה פערדאָרבען: זיי האָבען איהר די פליגלען אונטער-געשאָרען! זיי האָבען אין מיר איינגעהאָדעוועט אַ ניעדערטרעכטיגע פּחדנות. מ'האָט מיך גע'רודפט פאַר יעדע שטרעבונג, פאַר יעדע הינרייסונג צו דער פרייהייט... איך האָב ניט קיין פּעס·ען ווילען, נאָר שנאה צו זיי האָב איך גענוג! איך בין אויך אַ „זשיד"... איך בין פאַר דיר גאָר ניט שולדיג...

לאה.

דו ביסט ניט שולדיג. איך ווייס עס, און פונדעסטוועגען קען איך ניט דערשטיקען אין מיין האַרץ דיזעס ניט אַנגענעהמעס געפיהל. איך האָב דיך ליעב, נאָר גלייכצייטיג טראָג איך אויף דיר עפּעס אַ כעס... און מיינע איבערגעבענהייט צו דיר איז מיט עפּעס פערגיפטעט... זיי ניט בייז, וולאַדימיר!.. איך בין ניט שולדיג... (אַ אומבעקוועמע פויזע; די אַק-רדען פון דער פיסהאַרמאָניע קלינגען טויב הינטער דער וואַנד). דו ביזט בייז?

בערעזין (אויפטרייסלענדיג מיט'ן קאָפּ).

ניין. אַזוי... ס'איז עפּעס מיאוס אויפ'ן האַרצען, עס טהוט מיר באַנג, וואָס מענשען האָט געלונגען אַריין צו וואַרפען אין דיין נשמה אַ פונק פון דער דאָזיגער ווילדער שנאה... ווער שפּיעלט עס דאָרט, אַזוי ווי ער וואָלט וועגען עפּעס געוויינט?

אַ קראַנקער יונגע. דער זוהן פון אונזער שכן... אַ יוד... עס האָבען איהם אַ מאָל קריסטליכע קינדער געחאַפּט און האָבען איבער איהם אָבגע-אַרבייט אַ מיאוס שטיק'ל! זיי האָבען איהם טובל געווען אין אַ שמוציגען פאַס מיט רעגען-וואַסער. ס'איז געווען הערבסט... ס'איז געווען קאַלט. ער איז קראַנק געוואָרען און האָט פערלאָרען די פיס...

בערעזין (טהוט אַ זיפץ).

יאָ, אין אונזערע קינדער ווערט אַריין געשטשיפּעט דיזע מורא'דיגע שנאה כמעט פון די וויקעלעך אָן... (די מוזיק הערט אויף).

לאה.

ווען איך בין נאָך געווען אַ קליין מייד'ל און האָב מיך נאָך געלערענט אין גימנאַזיע האָט מיט מיר געפּאַסירט אַ צופאַל... איך וועל איהם קיי מאָל ניט פערגעסען, ביז'ן סאַמען טויט... איך קען איהם נאָך יעצט ניט אַרויסוואַרפען פונ'ם קאָפּ...

בערעזין.

וואָס-זשע האָט מיט דיר געפּאַסירט?.. (פויזע) לאה!

לאה.

ס'איז פערלאָרען געוואָרען אַ קריסטען-קינד, אַ יונגע פון אַ יאָהר פיער און אין שטאָדט האָט מען אויך אַזוי אָנגעהויבען שמועס'ן, אַז יודען האָבען איהם גע'הרגט.

בערעזין.

די רוימער האָבען אין דעם בעשולדיגט אויך די ערשטע קריסטען...

לאה.

מיינע חברת'עס האָבען זיך אָנגעהויבען צאַנקען וועגען דעם, צו ברויכען מיר קריסטליכעס בלוט אָדער ניין. איינע איז צו מיר צוגעגאַנגען, און האָט מיך געפרעגט: „איז דאָס אֶמת?" איהר פּנימ'ל איז געוועזען איינגעשעקש'ענט. עס שטעהט נאָך ביז יעצט פאַר מיינע אויגען... איך האָב געזאָגט אַז דאָס איז ליעגען. דאָס מייד'ל אָבער איז ניט אָבגעשטאַנען, די אַנדערע האָבען זיך צוגעהערט און אַלע האָבען מיך געפרעסען מיט זייערע נייגיעריגע בליקען, אַזוי ווי זיי וואָלטען געקוקט אויף עפּעס אַ חיה... איך האָב פאָרגעלעגט, מ'זאָל פרעגען דעם גלח. ווען ס'איז געווען די לעקציע פון רעליגיע, בין איך געגאַנגען צוזאַמען מיט איהם אין קלאַס און האָב זיך געזעצט נעבען יענעם

מייד'ל... ווען ס'איז אין קלאַס געוואָרען שטיל, האָט זיך דאָס מיידל אַוועק געשטעלט אונ האָט הויך געפֿרעגט דעם גלח: איז דאָס אמת?...

בערעזין.

וואָס־זשע האָט ער געזאָגט?

לאה.

ער? ער האָט געזאָגט, אַז די דאָזיגע זאַך איז אַ פֿינסטערע אונ ער קען זי ניט בעשטעטיגען. ער קען זי אָבער אויך ניט אָפּלייקענען... אַזוי האָט ער געזאָגט!... דאַן האָט זיך מיין שכנת'טע צו מיר אויסגעדרעהט אונ האָט נענוג הויך אַריין געשושקעט: „וואָס? ווער האָט רעבֿט?" ס'איז מיר געוואָרען אַזוי וועה אונ פֿערדראָסיג, אַז איך האָב זיך צובֿליפּעט... דער גלח האָט געענטפֿערט: זי איז אַ „זשידאָווקא". (שושקעט). מיט מיר האָט פּאַסירט אַ היסטעָרישער אָנפֿאַל... (ווערט שטיל; פֿון הינטער דער וואַנד הערען זיך ווידער די אקאָרדען פֿון דער פיסהאַרמאָניע).

בערעזין.

לאה! ס'דאַכֿט זיך דו וויינסט? (נעהמט איהר האַנד). ס'לוינט ניט, טייבעלע, צו וויינען...

לאה.

ניין, איך וויין ניט, נאָר ס'איז מיר שווער דאָס צו דערצעהלען... אַזוי ווי דאָס האָט יעצט נעכֿטען געטראָפֿען... דאָס איז געוועזען אַ גרויסע טראַגעדיע אין מיין קליינינקער נשמה... אונ יעצט האָב איך זיך דערמאַנט אָן דיזע טראַגעדיע אונ מיר דאַכֿט זיך, אַז זי האָט זיך נאָך ביז יעצט ניט געענדיגט... אונ וועט זיך קיין מאָל ניט ענדיגען... ביז'ן סאַמען טויט...

בערעזין (קושט לאה'ן די האַנד).

וואָס טויג אַזוי צו רעדען?... מ'בֿרויכֿט ניט... שוין צייט דאָס צו פֿערגעסען...

לאה.

כל זמן מיר האָבען געוואָהנט אין פּעטערבורג, האָב איך נאָך געקענט פֿערגעסען, אַז איך בין אַ „זשידאָווקא". יעצט אָבער קען איך דאָס ניט אַרויס ווארפֿען פֿון קאָפּ. אין אָמתן! סקען זיין, אַז ביי יעדען מענשען לעבט שטענדיג טיעף אין האַרצען אַ אונשפּירבאַרע צובינדליכֿקייט צו זיי נאַציאָנאַליטעט. זיין אמונה...

בערעזין.

אמונה?

לאה.

יאָ. מיך ריהרט ניט אָן אונזער אמונה אונ פֿיעל זאַכֿען קומען מיר איין איהר פֿאַר... נאַריש. נאָר צייטענווייז, ווען איך הער, אַז דער פֿאָטער לייענט זיינע שבת־דיגע תּפֿלות, גיעט זיך עפּעס פלוצלינג אַ ריהר אין האַרצען, ווייט־ווייט דאָרט ערגעץ, דערמאַנט זיך עפּעס אייגען'ס, נאָהנטעס, און מ'בעקומט אויף עפּעס אַ רחמנות, (שטיל) אונ דאָס האַרץ הויבט אָן פּלוצלינג צו קלעמען־קלעמען... ס'פֿערווילט זיך וויינען. (לאזט אראב דעם קאפּ).

בערעזין.

דו ווילסט, דאַכט זיך, אין אֶמֶתְ'ן וויינען? הער אויף!

לאה.

ניין. אַזוי. מיר איז עפּעס אומעטיג. מיר איז אַ רחמנות נחמן'ן... ס'קען זיין, אַז ער האָט שוין פֿערשטאַנען... (די אקאָרדען פֿון דער פיסהאַרמאָניע רייסען זיך איבער).

בערעזין.

דו האָסט זיך נאָך מיט איהם ניט ערקלערט?.. מ'בֿרויכט איהם זאָגען... ס'איז ניט גוט...

לאה.

איך לעג אַלץ אָב. אַז איך גיעב אויף איהם אַ קוק, בעקום איך אויף איהם אַזוי פֿיעל רחמנות, אַז איך קען ניט... ער איז זעהר אַ גוטער מענש... דער פֿאָטער פֿערהאַלט זיך צו איהם מיט'ן גרעסטען עהרען־געפֿיהל... איך האָב אויך אַ מאָל פֿאַר איהם די קניע געבויגען... איך בין איהם מיט פֿיעל זאַכֿען דאַנקבאַר...

בערעזין.

אַ מענש איז ער אַ גוטער, נאָר איהם פֿעהלט וויסען, ער האַלט נאָר אין איין „געפֿינגען אַמעריקעס". ערקלער זיך מיט איהם שנעלער... מיר דאַכֿט זיך, אַז ער מערקט עס... ער קוקט עפּעס מאָרנע אויף מיר... ער האַסט מיך... אונ דעם פֿאָטער זאָלסטו אויך זאָגען...

לאה.

אָט דאָס איז טאַקע פֿאַר מיר — אַ פּיין! פֿאַר'ן פֿאָטער וועט עס זיין אַ גרויסער קלאַפּ... זאָגען איהם דעם גאַנצען אֶמֶת, הייסט עס נעהמען אַ מעסער אונ מיט די אייגענע הענד אַריין שטעכֿען איהם אין האַרצען... נאָר דאָס איז דאָך אויך אַ פּיין: ליעבען אונ זיך בעהאַלטען אונ יעדע מינוט מורא האָבען!.. איך בין אַזוי ווי אַ פֿערברעכֿערין! איך לעב אונטער אַ אייביגער מורא, אַז מיין עבֿרה זאָל זיך, חלילה, ניט ענטדעקען...

בערעזין.

יאָ, ליעבען בעהאַלטענערהייט-געפֿעלט מיר אויך ניט...

לאה.

איך בין מקנא מיין שוועסטער: זי האָט זיך אָהן גרויסען ישוב הדעת געטויפֿט, חתונה געהאַט מיט אַ רוסישען אונ לעבט זיך יעצט מיט איהר איינענעם לעבען. זי האָט זיך אין גאַנצען אָבגעריסען פֿון דער פֿאַמיליע אונ זשאלעוועט גאָר ניט דעם פֿאָטער... דער פֿאָטער פֿערביט צו דערמאָנען איהר נאָמען.

בערעזין.

זי איז אַ חוואַט! וואָס האָבען מיר פֿאַר מיט די עלטערען? מיר האָבען אונזער אייגען לעבען אונ מיר אַליין האָבען דאָס רעכט מיט איהם צו שאַפֿען ווי אונז געפֿעלט. מ'מוז אַלץ ברעכען, וואָס ס'שטערט צו לעבען... דיזע אַלע שמאַטעס פֿון דער היינטיגער זאַטער געזעלשאַפֿט בינדען אונז הענד אונ פֿיס... דאָס איז ריכטיג!..

לאה.

דו רעדסט אַזוי, ווען דו ביסט נעבען מיר. אין דער היים אָבער רעכענסט דו זיך, געוויס, מיט די עלטערן... איך ווייס, אַז זיי געפֿעלען ניט אונזערע פֿערהעלטניסען.

בערעזין (מיט א זיפץ).

וואָס נעהט'ס מיר אָן? „אַוועקגעהענדיג אין אַ נייע וועלט, טאָר מען מיט זיך קיין שום זאַך ניט מיט נעהמען פֿון דער אַלטער וועלט"... דאָס איז ריכטיג!

לאה (פערקלערט).

אין דער היים ווייזט דו, געוויס, אויף, אַז איך בין גאָר ניט עהנליך צו אַ יידין!.. ס'איז מאָדנע. אַז איהר זעהט אַ גוטען יודען, וועלכען איהר קענט ניט קיין שום שלעכטע מדה פֿאָרוואַרפֿען, זאָגט איהר: „ער איז ניט עהנליך צו אַ יודען!". וואַרום? ער איז דאָך פֿאָרט אַ יוד!

בערעזין.

לאה! ווער איז דאָס-„איהר"? וועגען וועמען רעדסט דו?

מאשא (זיך בעוויזענדיג אין טהיר).

כ'האָב שוין דערלאַנגט דעם סאַמאָוואַר, פריילין! (וויל אוועקגעהן).

לאה.

מאשא! שטעה!

מאשא.

וואָס, פריילין?

לאה.

דו האָסט מיך פֿיינד?

מאשא.

וואָס רעדט איהר, פֿריילין! גאָט איז מיט אייך! פֿאַר וואָס זאָל איך אייך פֿיינד האָבען?

לאה.

פֿאַר דעם, וואָס איך בין אַ „זשידאָווקע!".

מאשא.

עס הויבט זיך ניט אָן! איהר זייט דאָך ביי אונז אַזאַ גוטענקע, ליבענקע... אין אייך איז דאָך יודישעס אפילו אויף אַזוי פֿיעל (בעווייזט מיט'ן שפּיץ פון קליינעם פּינגער'ל) ניטא. ביי גאָט! קיינער וועט דאָך ניט זאָגען, אַז איהר זייט אַ „זשידאָווקע"...

לאה (מיט א איראָניש׳ען שמייכעל).

ניט עהנליך?

מאשא.

ניט אַ ברעק'ל! אייער כאַראַקטער איז אַן'עכט רוסישער!

לאה (מיט א געלעכטער).

אַט, אַ שענעם דאַנק! געה! געה!

מאשא.

אָבער ביי גאָט! צו דען וועט ווער זאָגען, אַז...

לאה.

שען, שען! געה! אַ דאַנק פֿאַר אַ קאָמפּלעמענט! (מאשא געהט אוועק) אָט זעהסט דו?

בערעזין.

געפֿונען אַ בעוויז! (לאה הערט ניט אויף צו לאכען). דאָס איז, לאה, אַ קלייניקייט, מיט וועלכער אין אָמת׳ן, איז אַ חרפּה זיך צו רעכענען.

לאה (איבעררייסענדיג דאס געלעכטער; ערנסט).

און דו האָסט קיין מאָל אַזוי ניט גערעדט? דערמאַן דיך!

בערעזין.

איך?

לאה.

דערמאַן דיך!

בערעזין.

ניין, איך געדענק ניט...

לאה.

ווינטער, אויפ'ן סטודענט־ישען אָבענד... נינזבורג האָט דיך געבעטען דו זאָלסט איהם בעקענען מיט עפּעס אַ פריילין... אַ בלאָנדינקע, געדענקסט דו? זי האָט געפרעגט: איז ער אַ „זשיד"? און דו האָסט איהר גע־ענטפערט: כאָטש ער איז אין דער ווירקליכקייט אַ יוד, פונדעסטוועגען איז ער אַזאַ גוטער, אַז ער איז גאָר ניט ענליך צו אַ יודען"!

בערעזין (פערשעמט).

עפּעס ענליכעס איז, דאַכט זיך, געוועזען...

לאה.

ניט עפּעס ענליכעס, נאָר דאָס איז טאַקע אַזוי געוועזען...

בערעזין.

די, לאה, ווילסט אין אַלץ געפינען אַ בעליידיגונג און דעריבער געפינסט דו... צו דען קען מען צו אַזאַ קלייניקייט צוגעבען אַ ווערט?.. דו האָסט אַ קרענקליכע איינגענליעבע...

לאה.

געוויס. איך ווייס ניט... דיין ענטפער האָט מיר אַ שטאָך געטהון אין סאַמען האַרץ... און איך האָב די גאַנצע נאַכט אָהן אויפהער געוויינט און מיר איז געוועזען אַזוי בעליידיגענד, אַזוי וועה!.. איך האָב זיך געשטאַרט זיך איינצורעדען, אַז איך האָב דיך ניט ליעב... (אין מאגאזין נעמט אריין דעם אפטעקער'ס שליח נאכ'ן זייגער, ש'מה ווישט אויס דעם זייגער מיט א זאמש, וויקלעט איהם איין אין א פאפיער און גיעט איהם איבער. דער שליח געהט אוועק).

בערעזין (קושט לאה'ן אין האנד).

נאָר דו האָסט זיך ניט איינגערעדט? יאָ? ניט איינגערעדט? דו האָסט מיך ליעב... איך ווייס... (שלמה קוקט אריין אין זאל, מיט א פארוואורף

שאקלעט ער מיט'ן קאפ און זיפצט. געהט ווידער צו צו'ם טישל. נאך צייטענווייז רייסט ער זיך אב פון דער ארבייט און האָרכט צו).

לאה (שטיל).

אָ, ווען איך וואָלט געקענט ניט ליעב האָבען!.. (לאזט אראב דעם קאפ. בערעזין, שטעהענדיג נעבען איהר, גלעט לאה'ן איבער'ן קאפ און קוקט איהר אריין אין די אויגען). איך האָב ליעב־זיך צו'ם אונגליק! (אויפהאפּענדיג זיך). וואַרט! געה אַוועק! דאַכט זיך, עמיצער געהט... דער פאָטער...

בערעזין.

קיינער איז ניטא... וואָס האָסט דו זיך אַזוי דערשראָקען?.. אַלץ איינס...

לאה.

אַך, ווי איך האָב זיך דערשראָקען!.. (פויזע) איך וויל דיר נאָך זאָגען... איך בין ניט רעליגיאָז... איך האָב ניט קיין אמונה... נאָר טויפען זיך קען איך ניט... דו וועסט דאָך מיך אַזוי אויך ליעבען?

בערעזין.

וואָס פאַר אַ פראַגע!

לאה.

נו, אָט אַזוי איז גוט! אַזוי איז גוט! זאָל זיין אַזוי...

בערעזין.

אויב איך האָב אָנגעהויבען וועגען דעם צו רעדען, איז, פערשטעהט זיך, ניט צוליעב דעם, ווייל איך זאָל עס האַלטען פאַר וויכטיג אין אונזערע פערהעלטניסען...

לאה.

יאָ, געוויס! איך ווייס... זיי ניט בייז!..

בערעזין.

איך האָב דיר נאָר געזאָגט, אַז זאָנסט קענען שטעהן אויף אונזער וועג טויזענד שטערונגען און דערנער און איך האָב מורא, אַז דו, טייבעלע, וועסט מיעד ווערען!

לאה.

איך וועל ניט מיעד ווערען. און אויב איך וועל מיעד ווערען־וועל איך שטאַרבען און וועל אָברוהען... איך קען זיך ניט טויפען... מיין

גאַנצעס וועזען, דער גוף און די נשמה, זענען געגען דעם און מיר דאַכט זיך, אַז אויב איך וועל עס טהון, וועל איך ... פֿערליערען אי זיך, אי דיך ... (אין מאגאזין—א אויטאמאטישער קלונג, אהין געהט אריין נחמן. לאה רייסט איבער די רייד דערשראקען און שפרינגט אויף).

לאה.

דאָס איז ער ... דער פֿאָטער!.. (ווערט פערלארען אין די וויטערע צימער. בערעזין, קרייזעלנדיג נערוועז די האר אויפ'ן קאפ, געהט הין און צוריק איבער'ן צימער).

נחמן (ענטפערנדיג אויף שלמה'ס גרוס).

נאָט העלף, שלמה! דו אַרבייטסט?

שלמה.

כ'אַרבייט. ווי דען, רב נחמן? איך וועל ניט אַרבייטען,—וועל איך ניט עסען...

נחמן.

רב לייזער איז אין דער היים?

שלמה.

זיי זענען ניטא. זיי זענען אַוועקגעגאַנגען געשעפֿטליך,—באַלד וועלען זיי צוריק קומען... איז עס אֶמֶת, אַז אין בעסעראביע איז זעהר אונרוהיג און מ'וויל דאָרט מאַכען אַ פּאָגראָם?..

נחמן.

אין די צייטונגען איז דערווייל גאָר ניטא. נאָר מ'זאָגט אַז דאָס איז אמת. מיינער אַ בעקאַנטער האָט ערהאַלטען אַ בריעף... אין דָרום-רוסלאַנד איז אַ גרויסע אויפֿרעגונג: די יודען, שוין פֿון אַ וואָך צוויי, לעבען אין מורא. רייכֿע בעהאַלטען דאָס געלד אין באַנק און אַנטלויפֿען, און די אָרעמע האָבען ניט וואָס צו בעהאַלטען און וואוהין צו אַנטלויפֿען...

שלמה.

אוי, אוי, אוי! פֿאַר וואָס זאָל מען אונז שלאָגען? צו דען לעבען די אָרעמע יודען בעסער, ווי די אָרעמע רוסען, אָדער פּאָליאַקען?.. די, וועלכע האָבען אין קישען און אין הערינג אַ טאָג, וועט מען שלאָגען?.. פֿאַר וואָס?

נחמן.

יאָ, שלמה, גאָט וויל אונז עפּטער דערמאַנען, אַז מיר זענען יודען און זענען אין גלות, אַז ס'איז צייט, אַז מיר זאָלען שוין אָנהויבען טראַכטען וועגען ארץ-ישראל! (געהט דורך אין זאל).

שלמה.

אמת, אמת, רב נחמן! (זעצט זיך ווידער צו דער ארבייט. נחמן בעגריסט זיך מיט בערעזינ'ן אהן ווערטער; ביידע געהען איבער'ן צימער, פיינדליך אויסמיידענדיג איינער דעם צווייטען).

נחמן.

האָט איהר געהערט גוטע נייעס?

בערעזין.

כ'האָב גאָר ניט געהערט. וועלכֿע נייעס?

נחמן.

אין בעסעראביע וועט מען אין גיכֿען ווידער שלאָגען די „זשידעס".

בערעזין.

כ'האָב ניט געהערט. זעהר טרויעריג.

נחמן.

און זעהר פיינליך!

בערעזין.

ס'קען זיין. מיך האָט מען ניט געשלאָגען...

נחמן.

זעהר טרויעריג!..

בערעזין.

צו דען וואָלט אייך געווען אַנגענעהם, ווען מ'וואָלט מיך אָנגעשלאָגען? ס'איז מאָדנע!

נחמן.

דאַן וואָלט איהר בעסער פֿערשטאַנען, ווי שלעכט איז עס, ווען מ'שלאָגט מענשען נאָר דער פֿאַר, ווייל זיי זענען געבאָרען געוואָרען יודען... און אַנדערע זאָגען, אַז דאָס איז „זעהר טרויעריג!". ס'איז פיינליך, הערר בערעזין! זעהר פיינליך! און אייך איז, געוויס, א חַרְפָּה...

בערעזין.

פֿאַר אַנדערע?

נחמן.

געוויס!.. (פויזע) איך וועל אייך פֿאָרלעגען אַ פֿראַגע. איך האָב אָבער מורא, אַז איהר קענט זיך ווידער בעליידיגען...

בערעזין.

וואָרום? מיט פּערנעניענען, פּרעגט!

נחמן.

איהר האָט קיין מאָל ניט געזעהן, ווי מ'שלאָגט אונז, „זשידעס"?

בערעזין.

ס'איז מיר ניט אויסגעקומען··· און איך בין זעהר צופריעדען...

נחמן.

דאָס איז זעהר אַ שעֶנעס בילד··· ס'קען זיין, ביי אונז וועט אויך זיין אַ פּאָגראָם,-דאַן וועט איהר אייך זעהן···

בערעזין.

מיך וואונדערט אייער טאָן...

נחמן.

איך וואָלט וועלען וויסען, וואָס וועט איהר טהון, בעת איהר וועט זעהן, אַז מ'שלאָגט יודען?

בערעזין.

ס'איז אייך אינטערעסאנט?

נחמן.

זעהר. אויב אייערע ברידער וועלען פאַר אייערע אויגען שלאָגען יודען, וואָס וועט איהר טהון?

בערעזין (אויסמיידענדיג אנ'ענטפער).

איך ווייס ניט···

נחמן.

איהר מוזט דאָך עפּעס עס איז טהון! צי איהר וועט אייך שטעהן אָן אַ זייט און קוקען? צי דאָס „געהערט ניט צו אייך"? זאָל די מענשהייט אויפבליעהען, און זאָל זי זיך געזונדערהייט שלאָגט די יודען, ווי די הינר?!

בערעזין.

איהר ווילט דורכאויס, אַז איך זאָל זיין שולדיג אין דעם, וואָס אנדערע טהוען?

נחמן.

איך בעשולדיג אייך אין גאָר ניט· איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען,

וואָס ברויכען צו טהון אין אַזעלכע צופאַלע, אַזעלכע מענשען, ווי איהר? זיי קענען דאָך ניט שווייגענדיג זיך צוקוקען און קלערען, אַז ס'איז מיט נאָך אַ טריט נעהענטער צום טריאומף פון דער סאָציאַל-דעמאקראטיע?

בערעזין.

סוף כל סוף, וואָס ווילט איהר, אייגענטליך, פון מיר?!

נחמן.

צי וועט איהר אַריין טרעטען אין די מחנה רויבער, ווען זיי וועט זיך פערגלוסטען אונז צו שלאָגען און צי וועט איהר וועלען איינהאַלטען די נאַרישע חברה-לייט און די לאבוסעס?

בערעזין (אויפגערייצט.)

איך ווייס אַליין, וואָס איך האָב צו טהון, און איך האָב ניט נויטיג ביי אייך אַנ'עצה צו נעהמען. דאָס איז ניט איידעל··· צו קריעכען אין אַפרעמדע נשמה... (אין טהיר בעוויזט זיך לאה, א צושראקענע פון דעם נאהנטען קריעג).

לאה.

גוטען אָבענד, נחמן! וולאדימיר ניקאלאיעוויטש! איהר האָט זיך ווידער, מיינע הערען, אָנגעטשעפּעט איינער אָן דעם אַנדערן? איהר דיספּוטירט אַזוי ניט שעֶן אַז ס'קען מיינען-איהר קריעגט זיך!··

נחמן.

איך, לאה, בין אַנ'-אונגליקליכער מענש. ווען איך וויל זיך הערצליך דורשמועס'ן, מיינען אַנדערע, אַז איך קריעך מיט די פיס אין נשמה אַריין. איך אָבער ערלויב מיר דאָס קיין מאָל ניט, ווייל איך ווייס פון איינענער ערפאַהרונג, ווי טיאום דאָס איז, ווען אין דיין נשמה קריעכט מען אַריין מיט די פיס. אין די יודישע נשמה קוקט מען דאָך טאַקע נאָר אַזוי אַריין, מיט די פיס אין בלאָטיגע קאַלאָשען!..

לאה.

זאָל שוין נעהמען אַ סוף! איהר זייט ביידע גוטע מענשען... צו וואָס זאָלט איהר זיך אייביג קריעגען?... ווי די שונאים...

נחמן.

איך האָב נאָר געפּרעגט וולאדימיר ניקאלאיעוויטש'ן, וואָס וועט ער טהון, ווען אין זיינע אויגען וועט מען אָנהויבען שלאָגען יודען. צי דען איז מיין פּראַגע ניט איידעל? איך האָב גאָר ניט געמיינט קיין פּער-זענליכקייט; איך האָב זיך געוואָלט דערוויסען, ווי אַזוי ווערען ביי זיי אַזעלכע פראַגען געלעזט, איך האָב קיין מאָל ניט געזעהן, ניט געהערט און

ניט געלעזען, אַז די רוסישע אינטעליגענץ זאָל פּרובירען אָבהאַלטען דאָס אויס'הרג'נען די יודען. אַלע בעהאַלטען זיך, איילען זיך צו בעשטעטיגען דורך די פּאָליציע, אַז זיי זענען קריסטען און זייער פֿערמעגען איז אַ קריסטליכעס... אין בעסטען אופן, צייגט זיך זייער בריה'שאַפֿט אין דעם, וואָס איינִיגע מוטיגערע פֿון זיי ערלויבען אַ מאָל די „אַנשטאָנדיגע" יודען זיך צו בעהאַלטען אונטער זייער דאַך. איהר זאָגט אַז אַזעלכע מענשען ווי איהר, דאָס הייסט די, וואָס דענקען גלייך מיט אייך, איז פֿאַראַן פֿיעל. נאָר וואו זענען דיזע מענשען, ווען מ'שלאָגט, מ'שענדעט און מ'ראַבירט יודען?

בערעזין.

אין דער הינזיכט בין איך אויך אַזוי אָהנמעכטיג, ווי איהר. איך בין אויך אַזאַ „זשיד" צווישען מיינע ברידער, ווי איהר-צווישען רוסישע! איהר פֿערשטעהט דאָס אַלץ אויסגעצייכענט... ס'איז אינטערעסאַנט צו וויסען וואָס וועט איהר טהון?

לאה.

די לאַגע, לאָמיר זיך פֿאָרשטעלען, איז גאָר ניט דיזעלבע...

נחמן.

מיך וועט מען שלאָגען און איהר וועט קוקען... איך אָבער וועל אייך דאָך זאָגען, וואָס איך וועל טהון... (מיט פייער). איך וועל זיך ניט אָבזאָגען פֿון מיין פֿאָלק. איך וועל ניט אָנטהון אויפ'ן האַלז אַ צלם און איך וועל ניט נעהמען אין די הענד קיין הייליגע בילדער, כדי זיך צו בעהאַלטען הינטער דעם רוקען פֿון אייער גאָטט! ניין! אויב מ'וועט דאַרפֿען שטאַרבען-וועל איך שטאַרבען אַ יוד! איך וועל זיי פֿערפֿלוכען און וועל אויך שלאָגען, בין וואַנען מיינע הענד וועלען ניט אָבפֿאַלען צוזאַמען מיט מיר! איך וועל נעהמען אין האַנד אַ רעוואָלווער (חאַפּט ארויס פון טאַש א רעוואָלווער) און וועל פֿערטיידיגען מיין פֿאָלק, מיין אמונה, זיך אַליין! איך האָב אַ טרייען פֿערטיידיגער! איהם איז אַלץ איינס צי איך בין אַ יוד, צי אַקריסט! און ווען איך וועל זעהן אַז מ'ברויכט צו שטאַרבען, וועל איך אַליין הרג'נען נחמן'ן! אַליין!

בערעזין.

מיט'ן רעוואָלווער ווערען אַ זעלכע פֿראַגען ניט געלעזט... ווי נאָר די מענגע וועט דערזעהן אין אייערע הענד אַ רעוואָלווער,-וועט זי ווערען ווילד און דאַן וועט זיך אָנהויבען אַ בלוטיגער משפּט... אַ שלעכטע טובה קענט איהר טהון אייער פֿאָלק...

נחמן.

וואָס-זשע ווילט איהר? איהר ווילט, אַז איך זאָל פֿגר'ן ווי ...

בערעזין.

איך וויל דאָס גאָר ניט!

נחמן.

אפילו די הימלאָזע הינד, ווען מ'חאַפּט זיי גריזען זיי זיך אָב, און איהר הייסט מיר זיך ניט פֿערטיידיגען?

לאה.

ווער איז דאָס-„איהר"? צו וואָס ווענדט איהר, נחמן, אייערע בעשולדיגונגען אויף וואלדימיר ניקאלאיעוויטש'ן?

נחמן.

וולאדימיר ניקאלאיעוויטש געפֿינט אָבער פֿאַר איבריג מיין זעלבסט-פֿערטיידיגונג. יעדער האָט דאָס רעכט זיך צופֿערטיידיגען, אויב ס'פֿאַלען אָן אויף אַ מענשען מערדער איהם צו הרג'נען אָדער צו ראַבירען,-מעג יעדע-לויט געזעץ שיעסען... נאָר מיר, יודען...

בערעזין.

איך האָב גערעדט ניט וועגען דאָס רעכט, נאָר וועגען די ניצליכקייט פֿון דער טהאַט.

לאה.

נחמן, איז דען דאָ פֿיעל, אַזוי ווי איהר? געהט אייך אין די יודישע קוואַרטאַלען: דאָרט וועט איהר זעהן, צי דיזע מענשען זענען פֿעהיג זיך צו פֿערטיידיגען...

נחמן.

איך קען דיזע קוואַרטאַלען, איך קען זיי זעהר גוט... איך האָב דאָרט געוואָהנט, ניט נאָר אַמאָל געוועזען...

לאה.

די יודישע אָרעמע קלאַסע וועט זיך ניט פֿערטיידיגען. זי איז פֿעהיג נאָר צו קרעכצען און צו שרייען פֿון פּחד.

בערעזין.

וועגען דעם רעד איך טאַקי. ווען מיר בעטראַכטען אַ זאַך פּרינציפּיעל, מוזען מיר אַראָבוואַרפֿען פֿון וואָגשאָל אַלע פּערזענליכע געפֿיהלען, אויפֿ-

רענונגען, אויגענבליקליכע שטימונגען. מיר טוזען קוקען פון דעם שטאַנד־פונקט, ווי ווייט די קרעפטען און די טהאַטען ברייגנען וואָס מעהר נוצען...

נחמן.

איהר זייט זעהר קאַלטבלוטיג. דאָס איז אַ סימן, אַז ניט אייך וועט מען שלאָגען.

בערעזין.

אַזוי איז ניט מעגליך צו רעדען... איינער רעדט בוידעם, דער אַנדערער קלאָץ... (געהט צו צו לאה'ן, רעדט עפּעס מיט איהר שטיל. נאכהער זעגענט ער זיך אָהן ווערטער מיט ביידען און געהט אוועק).

לאה (שרייעט נאָך בערעזינ'ן).

איך וועל וואַרטען!

בערעזין.

גוט! (געהט אוועק דורכ'ן מאגאזין).

מאשא (אין טהיר)

איהר, פריילין, האָט פערגעסען וועגען סאמאוואר? (געהט אוועק).

לאה.

ווילט איהר טהעע? קומט!

נחמן.

איך דאַנק! (געהט נאך לאהן אין די וויטערע צימער)

ישראל (אריין קוקענדיג אין פענסטער פונ'ם מאגאזין).

אפשר ווילט איהר זיך דערוויסען, וואָס עס טהוט זיך אויף דער וועלט?

שלמה.

ווי איז דען אַנדערש? קומט נאָר אַריין! (ישראל קומט אריין אין טהיר) איז פאַרהאַן עפּעס אינטערעסאַנטעס?

ישראל.

ווי שיקט זיך עס זאָל ניט זיין? די וועלט איז זעהר גרויס און אין יעדער מינוט קומט ערגעץ פאָר עפּעס אינטערעסאַנטעס... עפּעס בעזונדערס...

שלמה.

וועגען אַ יודישען פאָגראָם איז ניטא?

ישראל.

געלויבט איז גאָט, ס'איז ניטאָ. צו דען האָט איהר זיך פאַרבענקט, ס'האָט אייך שוין אַזוי לאַנג ניט געשלאָגען?

שלמה.

מ'זאָגט, אַז אין בעסעראַביע וויל מען מאַכען אַ פאָגראָם.

ישראל.

זאָלען זיי „וועלען״! מ'האָט אונז שוין פיעל געשלאָגען. מ'וויל אונז שטענדיג שלאָגען... און מיר זענען דאָך־לעבעדיג! וואָס האָט איהר אַזוי מורא?

שלמה

און צי דען האָט איהר ניט קיין מורא?

ישראל.

איך האָב ניט קיין מורא.

שלמה

וואָס־זשע, איהר וועט אָנטהון אויפ'ן האַלז אַ צלם?

ישראל.

צי וואָס־אַ צלם?! ווען ס'איז מיט צעהן יאָהר צוריק ביי אונז געווען אַ פאָגראָם, האָב איך אָנגעטהון אַ היטעל מיט אַ קאָקאַרדע, כ'האָב זיך געשפּאַצירט איבער די גאַסען און קיינער האָט אויף מיר קיין פינגער ניט געלעגט. דאָס היטעל האָב איך נאָך יעצט אויך. (שלמה לאכט). און וואו איז אייער בעל־הבית? איך האָב צו איהם אַ געשעפט.

שלמה.

דער בעל־הבית איז ניטא. ער איז אויף אייך בייז...

ישראל.

אוי, אוי, ווי מיעד איך בין! צי קען מען אַ ביס'ל אָברוהען? (זעצט זיך צו אויפ'ן בענקעל).

שלמה.

נו, וואָס פאַר אינטערעסאַנטע נייעס איז דאָ אין די גאַזעטען?

ישראל.

זעהר פיעל אינטערעסאַנטעס. אַ נומער קאָסט נאָר 5 קאָפּעקען, און פאַר דאָס געלד קענט איהר וויסען אַלץ, וואָס ס'טהוט זיך אויף דער

זועלט... יעדער מענש מוז וויסען, וואָס ס'טהוט זיך אויף דער וועלט... נעהמט אַ גאַזעטע!..

שלמה.

איך בין אייך נאָך שולדיג... און היינט האָב איך ניט קיין געלד...

ישראל.

דאָס מאַכט גאָר ניט אויס, מעג פֿון אייך קומען. (רוקט איהם אריין אַ בלאַט צייטונג). ס'וועט פֿון אייך זיין גאַנצען קומען 15 קאָפּעקעס, פֿאַר דריי נומערן. איהר האָט געזאָגט, אַז דער בעל-הבית איז בייז אויף מיר? פֿאַר וואָס קען ער עס זיין בייז?

שלמה.

פֿאַר דעם, ווייל איהר רעדט פֿון אונז אָב די דיענסטען.

ישראל.

גאָט זאָל היטען! פֿאַר וואָס זאָל איך אָבּרעדען? די קעכין זוכט דאָך אויך וואו עס איז בעסער. אייער קעכין זוכט און די קעכין פֿון אייער שכן זוכט אויך. און איך וויל דעם שָכֵן'ס קעכין געבען אייער אָרט, און דעם שכן'ס אָרט-אייער קעכין; איך וויל דאָ עפּעס פֿערדיענען. איז דען אייך ניט אַלץ איינ'ס?..

שלמה.

איך ווייס עס ניט. נאָר רֶבְּ לייזער איז אויף אייך אין כַּעַס און וויל ביי אייך ניט קויפֿען קיין צייטונג.

ישראל.

פֿאַר וואָס איז ער אין כעס אויף דער צייטונג? זאָל ער זיין אין כעס אויף מיר. ישראל וויל דאָך אויך עפּעס פֿערדיענען. ישראל דאַרף דאָך אויך שפּייזען אַ ווייב מיט קינדער. כ'האָב פֿינ'ף קינדער און אין גיכען וועט גאָט געבען נאָך איינ'ס. אַז איך זאָל געבען יעדען צו צוויי הערינג אַ טאָג, אַ שטיק'ל ברויט, אַ ביסעלע מילך,–אָט ברויכט מען שוין פֿאַר אַלעמען מעהר פֿון אַ האַלבען רובל. וואו זאָל איך דען נעהמען? איך צאהל בלויז פֿאַר דירה 4 רובל, און מ'ברויכט דאָך האָלץ, שטיוועל, הויזען, מ ברויכט אַלץ! און אייך איז דאָך אַלץ איינס ווי מ'וועט רופֿען אייער קעכין, מאַשע צי דאַשע...

שלמה.

איהר האָט שוין אַוועקגעוואָרפֿען דעם מִסְחָר מיט זעלטער-וואַסער? יעצט איז היים,–מ'האָט אפשר געקענט פֿערדיענען...

ישראל.

וואָס קומט אַרויס פֿון דעם, וואָס ס'איז היים? אַלץ איינס... ווען אפילו אונזער גאַנס וואָלט פֿהרען אין סאַמע גהינום אַריין,–מעהר פֿון 20 קאָפּעקעס וועסט דו ניט לייזען, און פֿערדיענסט וועט זיין סך הכל 10 קאָפּעקעס... דאָס ריינע פּובליקום טרינקט ניט, ווייל ביי אונז איז זעהר שמוציג, און דאָס שמוציגע פּובליקום וויל טרינקען בחנם, עס קען קיין אנדער וואַסער ניט טרינקען, אויסער פראָסטע... דער פֿאַר דער וועכטער אונזערער טרינקט זעהע פֿיעל: ער מיינט אַז מיין וואַסער פליעסט גלייך פֿון דער ערד און עס קאָסט מיר גאָר ניט...

שלמה.

מיט וואַסער קען דאָס ווייב האַנדלען... זי טהוט עפּעס?

ישראל

זי האָט מיר געמאַכט פֿינף קינדער און זיי האָבען אַלע זי אויס-געזוינט און האָבען זי געמאַכט ווי אַ שפּאָן... יעצט איז זי שוין גאָר קראַנק... פֿריהער האָט זי געמאַכט הילזען און האָט אויך פֿערדיענט 15 קאָפּעקעס אַ טאָג... יעצט ריכט זי זיך אויף אַ קינפּעט...

שלמה.

און ווי נעהט אייער צייטונג-האַנדעל?

ישראל.

ס'איז שטיל, ווען ס'איז געווען דרייפוס'ס מִשְׁפָּט האָב איך געלייזט אַזוי פֿיעל, אַז איך בין שיער ניט רייך געוואָרען... און ווען די בורען האָבען זיך געשלאָגען מיט די ענגלענדער האָב איך אויך ניט שלעכט געלייזט, נאָר יעצט האָט זיך דרייפוס געענדיגט און קיינער וויל זיך ניט שלאָגען... (פויזע). אין הערבסט וועל איך נאָך אַ מאָל ווערען אַ פֿאַקטאָר–כ'וועל איבער-פֿיהרען די לאָקאַטאָרען אויף נייע וואָהנונגען. מענשען האָבען זעהר ליעב זיך צו ציעהען; מענשען מיינען, אַז אין אַ נייער וואָהנונג קען מען לעבען אויף אַ נייעם אופֿן, כ'האָב שוין דריי טשינאוניקעס מיט איין פאלקאווניק, וועלכע ציעהען זיך איבער יעדעס יאָהר...

שלמה.

און ווי פֿיעל קען מען פֿערדיענען?

ישראל.

אי דער בעל-הבית גיעט אַ רובל אָדער צוויי און דער לאָקאַטאָר גיעט אויך... דער פאלקאווניק האָט אין פֿאָריגען יאָהר געגעבען 4 רובל! כ'האָב איהם געגעבען זעהר אַ גוטע וואָהנונג... און וואָס קען מען פֿון אַ צייטונג

פֿערדיענען? יעצט פֿערקויף איך פֿינף און צוואַנציג-דרייסיג נומערן, און פֿערדיענסט האָב איך איינע אָדער צוויי קאָפּעקעס ... מ'נעהט אַרום אַ גאַנצען טאָג! מ'ברויכט שטיוועל. און פֿאַר נאַכט יוערט מען אַזוי הונגעריג אַז מ'קען אויפֿעסען אַלץ, וואָס מ'האָט פֿערדיענט און פֿערגעסען, אַז אין דער היים איז פֿאַרהאַן אַ ווייב, קינדער, אַ מוטער ... (שטעהט אויף). זעהר שווער צו לעבען! איהר וועט מיר זיין שולדיג 15 קאָפּעקעס ...

שלמה.

פֿרייטאָג אין דער פֿריה וועל איך אייך בעצאָהלען.

ישראל.

מ'קען וואַרטען. זייט געזונד!

שלמה.

איך דאַנק אייך!

ישראל (אין טהיר).

איך ווינש אייך אַזוי רייך ווערען ווי ראָטשילד, דאַן וועט איהר מיר צאָהלען אנשטאָט 5 קאָפּעקעס פֿאַר אַ נומער-6 קאָפּעקעס ... רייכע מענשען-זענען זעהר גוטע מענשען! (געהט אוועק; שלמה לעזט די צייטונג. פֿון די ווייטערע צימער געהט אַרויס לאה, נאָך איהר נחמן).

נחמן.

איהר געפֿינט אויך, אַז איך בין אַ פֿאַנטאַזיער? ...

לאה.

יאָ, אַ גוטער פֿאַנטאַזיער!

נחמן.

וואָס דען! ס'איז גוט, ווען אַ מענש האָט וועגען וואָס צו פֿאַנטאַזירען ס'איז פֿאַרהאַן פֿיעל מענשען, וועלכע האָבען ניט וועגען וואָס צו פֿאַנטאַזירען, און דיזע מענשען זענען זעהר אָרעמע ... און איהר לאה, האָט אַ מאָל געפֿאַנטאַזירט צו זאַמען מיט מיר. (פּויזע. מ'הערט ווי צו'ם מאַגאַזין איזגעפֿאָהרען אַ דראָשקע, — אין מאַגאַזין געהט אריין אהרן פֿרענקעל, וועלכער איז געקומען פֿון באַהן, מיט אַ פּעקל, מיט אַ קערבעלע און מיט אַ שירם אין האַנד).

אהרן.

גאָט-העלף, שלמה! איז דער ברודער אין דער היים?

שלמה (בוקט זיך, העלפֿט אהרן'ען זיך צו בעפֿרייען פֿון די פּעקלעך).

זיי זענען אַוועק נעגאַנגען, זיי וועלען באַלד קומען ... געהט דורך, — דאָרט איז לאה.

לאה (צו נחמן'ען).

דאָס איז אַלץ געווען און פֿערגאַנגען ... איך האָב דאָך אויך געגלויבט דער דאָזיגער בָּבָא-מעשה!

אהרן (צו שלמה'ן).

דו זאָגסט-לאה? צי דען איז זי שוין צוריק געקומען?

שלמה.

זיי זענען געקומען ... און באַרים לאַזאַרעוויטשעס [illegible]

נחמן (פֿערקלערט).

אַ בָּבָא-מעשה ... יאָ ... ס'קען זיין אַלץ, וואָס ס'איז דאָ אין לעבען גוטעס, איז נאָר אַ בָּבָא-מעשה ...

אהרן (אַראָבנעהמענדיג דעם לאַנגען פּאַלטאָ און אויפֿהענגענדיג אויפֿן טשעק).

צי דען האָבען זיי שוין געענדיגט זייער לערנען? ...

[illegible]

כ'ווייס ניט ... ס'האָט מיט זיי געטראָפֿען עפּעס אַ ניט אָנגענעהמע זאַך, זיי וועלען שוין מעהר ניט [illegible] לערנען ...

אהרן.

אוי, אוי, אוי! דער ברודער איז געוויס זעהר בעקימערט. וואָס טהוען זיי? (געהט אין זאל).

[illegible] פעטער, [illegible] (געהט אהרן'ען אנטקעגען).

אהרן.

דאָס בין איך! גוטען אָבענד! (קושט לאה'ן אין באַק, נאָכהער בעגריסט ער זיך מיט נחמן'ען, וועלכער שטעלט זיך אהרן'ען פֿאָר). איהר מיט ברודן זייט ווי די אַריבערפֿליעהענדע פֿויגעלעך; אין פֿריהלינג קומט איהר צופֿליעהען און אין הערבסט פֿליהט איהר אַוועק, פֿאַר וואָס זייט איהר אַזוי פֿריה געקומען צו פֿליעהען?

[illegible]

אויסגעשלאָסען פֿאַר אונאָרדנונגען ...

אהרן.

אוי, אוי, אוי! און צו וואָס האָט איהר געברויכט מאַכען אונארדנונגען? את דיך, לאה, האָט מען אויך אויסגעשלאָסען?

לאה.

יאָ.

אהרן.

און דו האָסט אויך געמאַכט אונארדנונגען? דו ביסט דאָך געווען אזא רוהיגע?..

לאה (מיט א שמייכעל).

איך, פעטער, בין יעצט אויך אַ רוהיגע.

אהרן.

דו האָסט געברויכט חתונה האָבען. דאַן וואָלסטו געהאַט קינדער און וואָלסט געהאַט אייגענע הייזליכע אונארדנונגען... נו, וואָס לאַכסט דו?... דו ביסט אויס געוואָקסען אזא גרויסע און אַ שענע, אַז דו וועסט, געוויס, זעהר שנעל חתונה האָבען... (מיט חשד אקוק טהוענדיג אין נחמן'ס זייט), דו האָסט שוין, געוויס, אַ חתן?

לאה.

וואָס רעדט איהר פעטער!.. איהר זאָגט מיר בעסער, וואָס מאַכט די מומע חנה? די קינדער?.. איך האָב די מומע שוין לאַנג נים געזעהן!

אהרן.

וואָס זאָלען זיי מאַכען? די קינדער וואַקסען זיך, און חנה קרענקט זיך... און איך שמעק שוין אויך מיט קְבָרות־בלעטלעך: מיר טהוט דער רוקען, וועה, ס'טהוען וועה די פיס און, סימח זיין, ס'דאַרף שוין אין גיכען שטאַרבען...

לאה.

וואָס רעדט איהר פעטער? צו וואָס שטאַרבען?

אהרן.

איך ווייס אליין נים, צו וואס שטארבען מענשען. בעסער וואלט פאַר זיי געווען גאָר נים צו געבאָרען ווערען. נאר אויב מיר מיט חנה'ן וועם יעצט איינפאַלען צו שטאַרבען, וועט פאַר אונז נים זיין קיין קבר...

לאה (פערוואונדערט).

איך פערשטעה אייך נים, פעטער!.. איהר מאַכט שפאַס

אהרן.

צו וואָס זאל איך שפאַסען? צו לעבען איז זעהר שלעכט, און ווען דו שטארבסט איז נאָך ערגער. דו ברויכסט דאך וויסען, אז אונז איז ערלויבט צו וואָהנען נאר אין דער „טשערטא“? דו ביסט דאך אויך אַ יידיש קינד...

לאה.

איך ווייס... אין דער „טשערטאַ אָסיעדלאסטי“!

אהרן.

די געגענד, וואו יודען מעגען וואָהנען—די „טשערטא אסיעדלאסטי“— איז אַ גרויסע, און יעדע שטאָדט און שטעָדט'ל אין דיעזער „טשערטא“ האט נאך אַ בעזונדער „טשערטא“... (ריסעווועט מיט'ן פינגער אין דער לופט אגרויסען עגול און אין דיזען עגול איינינגע קלענערע).

נחמן.

צוויי „טשערטא'ס“.

אהרן.

נו יאָ! נאָר די יודען, חאטש זיי זענען זעהר אָרעם, נאָר קינדער, געלויבט איז גאט, האבען זיי גענוג. און דעריבער איז אונז אין שטעָדט'ל געוואָרען זעהר ענג, און דער בית־עלמן איז אריין געקראָכען אין שטאדט אריין. אויפ'ן בית־עלמן אָבער איז יעצט אויך אזוי ענג, ווי אין שטאָדט. דו ביזט זעהר לאנג נים געקומען אַ היים און ווייסט גאר נים, ווי מיר לעבען דא! דוא האסט אונז פערגעסען!..

נחמן (אומעטיג).

דאס איז אמת...

אהרן.

מיר האבען בעשלאסען צו קויפען אַ פלאַץ אונטער דער שטאדט. נאר די נאטשאלסטווא האט נים ערלויבט, ווייל דער דאזיגער פלאַץ געפינט זיך אויף יענער זייט „טשערטא“. נאר צי דען אַ טויטער יוד קען זיך רעכענען פאַר אַ איינוואָהנער?

לאה.

ווער האט עס דען אזוי ערקלערט דאס געזעץ? *)

*) גענומען פונ'ם ווירקליכען לעבען אין צפון־מערב רוסלאנד.

אהרן.

ווער? ס'איז בעוואוסט...

נחמן (מיט גיפט).

אין גיזעץ שטעהט ניט בפירוש, וואס פאַר אַ יוד: אַ לעבעדיגער, אָדער אַ טויטער!

אהרן.

מיר האבען אַ גאנץ יאָהר געבלאָפּאָטשעט. מיר האבען געהאַט אונזער אַדוואָקאַט. יעצט האט דאס מיניסטעריום ערלויבט צו קויפען דעם פלאַץ אונ מְקַבֵּר זיין די טויטע, נאר ס'איז ארויסגעקומען נאך אַ צרה: אויפ'ן בית-עלמן מוז זיין אַ וועכטער; דער וועכטער איז אַ יוד, אונ איהם איז ניט ערלויבט צו וואָהנען אויף יענער זייט „טשערטא"...

נחמן (שטעהט אויף, זעגענט זיך, צו אהרן'ן).

ס'בלייבט אייך נאר איין אויסגאנג: זאָל געהן פאַר אַ וועכטער אויך אַ טויטער!

אהרן (וויעדערהאלענדיג זיין שפאס).

נאר ביי אונז איז שוין דא אַ וועכטער, אונ ער איז אַ לעבעדיגער, אַ גאנץ לעבעדיגער יוד!.. זייט געזונד!... זעהר אנגענעהם די בעקאנטשאַפט! (נחמן געהט אוועק).

לאה (שטוינענד).

ווי זאָל דען זיין?

אהרן.

אט בין איך געקומען צו דער נאטשאלסטווא, אום זיך צו דערוויסען, ווי ס'זאל זיין. אויף דעם אלטען בית-עלמן מקבר צו זיין די טויטע הייסט ניט די סאַניטארנע נאטשאלסטווא, אונ אויפ'ן נייעם-הייסט ניט דער הערר איספראווניק צו האלטען אַ וועכטער... די יודען אָבער קענען ניט וואַרטען אונ איינער האָט גענומען אונ האט געמאַכט אַ שטאַרב!... (צו לאה) דו ווילסט, אפשר, געבען דעם פעטער אַ גלאָז טהעע אונ עפּעס עסען?

לאה (אויפכאפענדיג זיך).

אַך, ענטשולדיגט, פעטער! (שפרינגט אויף). אָט וואָס איך בין פאַר... איך בין נאָר אַ צושטרייטע... שוין! (אנטלויפט שנעל אין די וויטערע צימער;

מאשא לויפט אריין, — גרייט שנעל צום טיש אין זאל. אין מאגאזין קומט אריין לייזער. שלמה, איז איהם שנעל מודיע וועגען אהרן'ס קומען. לייזער געהט אין זאל).

לייזער (אריינגעהענדיג).

מיין ברודער אהרן?! ווען ביסטו געקומען? (בעגריסען זיך).

אהרן.

מיט'ן אָבענד-צוג.

לייזער.

וואו איז דען לאה? לאה! לאה! וואו-זשע האסט דו זיך בעהאלטען?

לאה (בעווייזט זיך אין טהיר)

וואס? איך בעשעפטיג מיך... (אנטלויפט).

לייזער.

אט אַ חַכָמָה! מיר ווען עפעס עסען אונ אַ ביס'ל טהעע טרינקען. זעץ דיך, ברודער!

אהרן.

איך קוק אלץ אויף לאה'ן אונ קלער; ווי ענהליך איז זי צו דער מוטער, ווען זי איז געווען יונג! שוין נאר אַ גרויסע, אַ כַּלָה... שוין צייט חתונה האָבען... געווים, האט שוין איינער געשיקט אַ שַדְכָן?

לייזער.

יעצט, ברודער געהט עס אנדערש... יעצט ברויכט מען ניט קיין שדכן... יעצט קען אפילו דער פאָטער אויך נאר ניט וויסען... יעצט וויל מען זיך שוין ניט בעראטהען מיט אונז, אלטע לייט... (מאשא ברייננגט דעם סאמאוואר, דערלאנגט אויף אַ טעלער פיש). נו, ווי געהט'ס אייער האַנדעל?

אהרן.

וואס פאַר אַ האנדעל קען דען ביי אונז זיין? אלע ווילען נעהמען סחורה אויף קרעדיט, אונ ווען זיי ערהאלטען דאס געהאַלט, בעהאלטען זיי זיך. יעדען צוואנציגסטען פון חדש לויף איך אַרום אונ חאַפּ די טשינאָווניקעס, ווען זיי נעהען ארויס פון דער קאנצעלאריע. זיי האָבען נאר איין טאָג געלד אין האַנד... נאר זיי ווייסען שוין אונ בעהאַלטען זיך! ס'איז נאָר שלעכט... געלויבט איז גאט, איך האב אַ ביס'ל פערדיענט אויף שפּאַלען.

לייזער.

אונ ביי אייך פערקויפט אויך דער אינזשיניער די קאַזיאָנע שפּאַלען?

אהרן.

ווי דען ? איך האָב געקויפט 500 שפּאַלען און אַ ביס'ל האָלץ. נאָכהער האָב איך זיי אָבגעטראָגען סאקער'ן. ביי סאקער'ן איז דאָ אַ פריקאַזטשיק: ער קויפט אויף אוכעט'ם די שפּאַלען און נאכהער געבען זיי ווידער אַ מאל איבער די דאזיגע שפּאַלען אין קאַזנא...

לייזער.

ווי פיעל צאָהלט אייך סאקער?

אהרן.

מיר האָבען 20 קאפּעקעס אויף יעדער שפּאַל.

לייזער.

דאָס איז זעהר ווענינ.

אהרן

נאר סאַקער גיעט דער נאטשאלסטווא פון יעדער צושטעלונג צוואנציג פּראצענט... און אלע טשינאווניקעס גיעט ער הַלְוָאות, ווען זיי ווילען. און געבען זיי הַלְוָאות-איז אלץ איינס ווי פערלירען. (אין מאגאזין הערט מען א קלונג. ס'קומט אריין א הערר אין א פעלערינע. שלמה לויפט צו צו דער ארקע אין זאל).

שלמה. (שטיל)

רֶב לייזער! ס'איז דאָ אַ קונה! (קעהרט זיך צוריק אויף זיין ארט). ס'זועט באלד אַרויס געהן דער בעל-הבית. ביטטע דעם הערן זיך צו זעצען! (שטעלט אונטער א שטוהל. לייזער געהט אין מאגאזין).

לייזער (זיך בוקענדיג

וואס וויל דער הערר?

דער הערר.

איך ברויך צו פּערריכטען אַ זייגער.

לייזער.

ערלויבט צו געבען אַ בליק אויף אייער זייגער!

דער הערר. (נעהמט ארויס דעם זייגער).

נומער 40687. אַ גאלדענער. אויף 15 שטיינער. (הארכט דעם זייגער). דעם אלטען מאָזער'ס! איך האָב מורא איהם אוועק צוגעבען.

לייזער.

אפשר מיינט דער הערר, אַז נאָכ'ן פּאַריכטען וועט דער זייגער זיין ניט אויף 16, נאר אויף 14 שטיינער?

דער הערר.

עס פּאסירט. (שפּיעלעט אב די קעטע און גיעט דעם זייגער לייזערן). דעם אלטען מאזערס! (זעצט זיך; לייזער זעצט זיך צו צו'ם טישל, בעטראכט דאס געוועהר פונ'ם זייגער).

לייזער.

ווירקליך, דעם אַלטען מאזער'ס! און זעהר אַנ'-אלטער! מ'דאַרף איהם גוט אויספּוצען. וועגען די שטיינער זאל דער הערר זיך ניט בעאונרוהיגען: אריין שטעלען אַ נייעם שטיין פּאָדערט זעהר פיעל ארבייט און צייט, דאס לוינט ניט. אויב ניט יעדער מייסטער ארבייט עהרליך, פערשטעהט אָבער יעדער זיין נוצען... מ'דארף אריין שטעלען אַ נייעם ספּיראל. דער ספּיראל אין אַ זייגער איז דאסזעלבע, וואָס דאָס האַרץ ביי'ם מענשען-(גיעט צוריק דעם זייגער). זעהר אַ גוטער זייגער!

דער הערר.

אַ חראָנאָמעטער! און אין מיין נעגענוואַרט קענט איהר דאָס אלץ אָרדנען?

לייזער.

דער הערר האט מורא... איבערינענס, אויב דער הערר קען דא נעכטיגען, קען מען דאָס אויך מאַכען אין דעם הערר'ס נעגענוואַרט... נאר צוויי מאָל איבערנעכטיגען!

דער הערר (בעהאלטענדיג דעם זייגער אין טאש).

וועל איך מארגען פּריה אריין קומען (געהט אב).

שלמה (צושפּרינגענדיג צום טהיר).

פאַר וואָס געהט איהר, הערר, אוועק? וואס...(פּויזע). טאָ וואס-זשע איז, אז מיר זענען יודען? צו דען אַ יוד פּערשטעהט ערגער זיין געשעפט? הערר! (שפּרינגט ארויס אויס'ן גאס) הערר! (קומט צוריק אין מאגאזין). זיי זענען אוועק געגאַנגען.

אהרן (צוגעהענדיג צו דער ארקע)

ניט פּערקויפט?

לייזער (גענבענדיג א מאך מיט דער האנד)

ווען דיזער הערר וואָלט געווען א זיינערמאַכער וואָלט ער דורכאויס געווען א שווינדלער! (אלע דריי לאכען; אויפ'ן גאס איז א געשריי אונ א געפילדער; מ'שלאָגט דארט עמיצען; לייזער אונ שלמה, אבריישענדיג זיך פון די ערטער, קוקען מיט שרעק אין די פענסטער). וואס טהוט איהר? פאַר וואָס זאל מען שלאָגען א ליענעדיגען? (שלמה לויפט ארויס אויפ'ן גאס). שלמה, מ'וועט דיך שלאגען!

אהרן (מיט שרעק)

וואָס האָט דאָרט געטראָפען? (דאס געשריי אונ געפילדער שטארקען זיך. לייזער וויל ארויסגעהן אין גאס. נאר אין דיזער צייט לויפט אריין דער צושראקענער אוֹן צו-שלאגענער שלמה, קלאפט צו געשווינד נאך זיך די טהיר אונ פערשליעסט זי. מ'הערט א גראבען קול הינטער דער טהיר: „וועניג שלאגט מען אייך!“, נאכהער ווערען די שויבען פון די פענסטער צו שאטען אויף שטיקלעך פון א שטיין, וועלכער ווערט אריין געוואָרפען פון גאס; אהרן בעהאלט זיך הינטער א ווענט'ל; פון די ווייטערע צימער לויפט אריין די דערשראקענע לאה אונ שטעלט זיך אין ארקע].

לאה (מיט שרעק).

וואָס האָט געטראָפען? וואָס איז דאָס? פאָטער!

מאשא. (אריין לויפענדיג אין זאל)

גאט! צו דען האט מען נים אַ מאָל אנגעהויבען שלאגען יודען? (וויינענדיג) אך! מיינע זינד האבען מיך מיט אייך פערבונדען! (דרעהט זיך ארום איבער די צימער אונ ווערט פערלארען).

לייזער (בערוהיגענד לאה'ן).

נישט קָשֶׁה! האָב נים קיין מורא!.. זיי האָבען זיך דארט צושלאָגען.. נאר נים! (דער צווייטער שטיין לויפט אין די שויבען פון טהיר אונ א גראבער קול שרייעט: „ווארט, קריסטענפערקויפער, מיר וועלען אייך מאכען א יום-טוב! פאַרשאלטענע!“; שלמה גיעט זיך א זעץ אויף דער ערד מיט שרעק. לאה שטעהט איינינע מינוט, אהן ווערטער, א פערגליווערטע, נאכהער האפט זי ארויס פון טאש א טיכ'ל, פערדעקט מיט איהם דאס געזיכט, אונ ארויסשרייענדיג מיט א היסטערישען קול: „פאר וואס! פאר וואס!“ לויפט זי אין די ווייטערע צימער אונ הינטער דער טהיר פון מאגאזין הערט מען דאס געפילדער פון דער מענגע און אין דיזען געפילדער צייכענט זיך אויס אל'ץ דערזעלבער גראבער קול: „שלאגען די יודען, שלאגען די פערפלוכטע!“

פאָרהאַנג.

דְרִיטֶער אַקְט.

דיזעלבע דעקאָראַציע.

שלמה אַרבייט אין מאַגאַזין. נחמן אונ לאה זיצען אין זאַל אָבגעזונדערט איינער פוּנ'ם אַנדערן. פריה-מאָרגען.

נחמן.

איבערהויפּט האט איהר זיך שטאַרק געענדערט פאַר די צוויי יאָהר פון אונזער שיידונג... אין דער צייט וואָס איהר האט געוואָהנט אין דער רעזינדענץ, איז אייך געלונגען צו פֿערגעסען אונז, פּראָווינציאלען. ווי שנעל דער מענש פֿערגעסט!..

לאה.

דאס איז אמת. פאר דיזע צוויי יאָהר האָב איך פֿערגעסען וועגען דעם, וואָס איך בין אַ „זשידאווקא"! אזוי פֿיעל, נחמן, איז געווען ארום מיר גוטע מענשען, פאַר וועלכע ס'איז געווען אלץ איינס צי איך בין אַ זשידאווקא אדער ניט... דאָס לעבען האָט געפֿלאָסען פֿול און אינטערסאַנט, איך האָב געלעבט מיט אַלע חושים, ווי אַ אויסגעהונגערטע... ווען איך בין געפֿאָהרען אַהער און האָב דערזעהן אויפ'ן שטויביגען וועג דעם ערשטען יודען אין די טראדיציע-קליידער-האָב איך אַ ציטער געגעבען...

נחמן.

איהר האט זיך דערמאנט?..

לאה.

ער איז געגאנגען אין פאַנטאפֿעל און ווייסען זאָקען, אין אַ לאַנגען סורדוט, אַנ'אַנגעבויגענער, אַ מאָגערער, מיט אַ גרויסער זילבערנער באָרד... איך האב אויף איהם אַ קוק געטהון און האב פלוצלונג אָנגעהויבען אזוי צו פֿיהלען, ווי איך וואָלט דערזעהן דאָס אַלטע, האלב-איינגעפֿעלענע הויז, דאָס פוסטע און וויסטע, אין וועלכען איך האָב געוואָהנט אַ מאָל, שוין לאַנג-לאַנג, ווען איך בין נאך געווען א קינד... אייך איז אַ שאָד די ערטער, אין וועלכע איהר האט געוואָהנט אין דער קינדהייט?

נחמן.

מיר?.. איך, לאה, האָב ניט געוואוסט פון קיין קינדהייט... איך האב זי ניט געהאט. מיין קינדהייט איז – אייביגע קלעפּ, הונגער, טרערען... איך בין פריה געבליעבען אַ יָתום... און אפילו שפּעטער... וואס איז געווען שפּעטער? ביז פֿינף און צוואנציג יאהר האב איך ניט געוואוסט, וואָס איז אַזוינ'ס די יוגענד. איך האָב דאָס גאנצע לעבען זיך געלערנט, כ'האָב ניט געלעבט מיט מענשען, נאָר מיט ביכער... אין ביכער... פאַר ביכער... מיינע מענשען – זענען געווען די גרויסע מֵתים,

וואָס צווישען זייערע קְבָרִים האָב איך געלעבט... איך האָב ניט געקענט לאַכען און האָב ניט געוואוסט, וואָס איז עס פרייד!.. אַנדערע מענשען האָבען זיך געקוויקט מיט דער זון, מיט ליעדער, מיט סימפּאַטיע, איך אָבער האָב מיין גאַנצע יוגענד אריין געלעגט אין בוך... שפּעט בין איך אַרויסגעגאַנגען פון דער קברים-דונקעלהייט אויפ'ם העלע ליכט און האָב פֿערשטאַנען, אַז מ'מוז אויפֿשטעהן פון די חוּרְבות פון דער פֿערגאַנגענהייט און העלפֿען די לעבעדיגע מענשען לעבען, אבער ניט שטאַרבען... איך האָב אייך ערצעהלט, לאה, ווי דאָס אַלץ האָט פּאַסירט...

לאה (אומעטיג).

יאָ... (פּויזע).

נחמן.

לאה. וועגען וואָס האָט איהר זיך פֿערטראַכט? (פּויזע). איך האָב עטליכע מאָל געוואָלט מיט אייך רעדען גאַנץ אליין און איך האָב אַלץ ניט געוואַגט, כ'האָב אָבגעלעגט... מעהר בין איך ניט אין שטאַנד... איהר הערט מיך?

לאה (שטיל).

יאָ רעדט!

נחמן.

איך פֿיהל און... זעה, אַז אין אונזערע פֿערהעלטניסען פאַר דיזע צוויי יאָהר איז עפּעס פֿאָרגעקומען אַנ'ענדערונג... ס'איז פערשוואונדען געווארען עפּעס דאָס טייערסטע... פאַר מיר... ס'איז מיר איבער די כּחות שווער! איך שלאָף ניט קיין נעכט און קלער אַלץ, כ'קלער... וועגען אייך און וועגען דעם, וואָס ס'האָט געטראָפֿען... איך וויל וויסען דעם אֶמֶת! (פּויזע). לאה!

לאה (צומישט, מיט אציטערדיג'ן קול).

וואָס האָט געטראָפֿען?.. יאָ... יאָ... איך וועל אייך אָנשרייבען... איך וועל ניט קענען זאָגען... איך האָב מורא, אַז איך וועל זאָגען ניט דאָס, וואָס מ'ברויכט צו זאָגען, אָדער איך וועל ניט דערזאָגען. מ'ברויכט אַלץ צו זאָגען. און ווען דו ווילסט, אַז די ווערטער זאָלען איבער געבען ריכטיג אַלץ, וואָס דו פֿיהלסט, דאַן פֿערשווינדען זיי ערגעץ וואו...

נחמן (מיט א טויבען קול).

איך האָב שוין פֿערשטאַנען... נו וואָס איז, אפשר איז בעסער, אויב נחמן וועט קיין מאָל ניט זיין גליקליך אין זיין פערזענליכען לעבען...

די גליקליכע פֿערגעסען זעהר שנעל די אונגליקליכע··· ס׳קען זיין, אַז אַלץ וואָס ס׳איז גוט אין לעבען··· איז נאָר אַ בָּבָא־מעשה··· (פּויזע).

לאה.

איהר קלערט, געווים, וועגען יענעם אָבענד, ווען מיר זענען געזעצען אויפֿ׳ן טייך?·· און ס׳קומט אייך פֿאָר די זאַך פֿרעמד? איהר מיינט, אַז איך בין דאַן ניט געווען ערנסט צו אייך? יאָ?

נחמן.

ניין, איך מיין דאָס ניט··· געוועזען און פֿערגאַנגען··· דאָס איז געווען אַ בָּבָא מעשה, אַ לעגענדע אין מיין לעבען···

לאה.

איך האָב זיך דאַן פֿערהאַלטען זעהר לייכטזיניג צו אייער געפֿיהל און צו מיינעם··· איך בין נאָך דאַן געווען זעהר אַ יונגע··· איך האָב ניט פֿערשטאַנען, וואָס פֿאַר אַ געפֿיהל דאָס איז געווען··· איהר מוזט מיך ענטשולדיגען···

נחמן.

מאַכט ניט אויס, לאה! איך האָב נעקריגען פֿיעל שטויסען פֿון לעבען און פֿון מענשען·· און נאָך איינער··· אַן׳איבעריגער – ניש׳קשה··· כ׳וועל אַריבערטראָגען···

לאה.

פֿאַר וואָס רעדט איהר אזוי? איהר ווילט דען, אַז מיר זאָל נאָך מעהר וועה זיין? נאָר מיר··· מיר איז דאָך אַזוי אויך··· זעהר שווער!

נחמן.

ניין, לאה! איך וויל נאָר זאָגען, אַז אַ יוד מוז אַלץ איבערטראָגען הארט, אָהן טרערען··· די טרערען מוז מען קאַרגען. זיי רייבען קיין מאָל ניט אויס אויפֿ׳ן גאַנצען לעבען, און אויב דער דאָזיגער מענש איז נאָך דערצו אַ יוד, מוז ער נאָך מעהר קאַרגען די טרערען··· איין זון האָט זיך פֿאַר נחמן׳ן בעהאַלטען, ס׳איז איהם אָבער געבליעבען אַנ׳אַנדער זון, איך האָב ליעב מיין פֿאָלק און וויל לעבען און אַרבייטען פֿאַר איהם··· איך וועל אַוועקפֿאָהרען אין ארץ־ישראל··· און אַלץ וועט פֿאַרגעהן··· אַלץ אין לעבען פֿאַרגעהט··· און דאָס לעבען אַליין פֿאַרגעהט···

לאה.

זעהט איהר, נחמן, ווי אַזוי דאָס אַלץ האָט געטראָפֿען··· ביז איך האָב מיך מיט אייך בעגעגענט בין איך געווען נאָר אַ בלינדע··· איך בין

אייך זעהר דאנקבאר. איהר האָט מיך אויפֿגעהויבען··· איך··· אָט געפֿין איך ניט קיין ווערטער און קען ניט זאָגען, וואָס ס׳וויל זיך!···

נחמן.

איך פֿערשטעה···

לאה.

ווען ערוואַקסענע ווילען, אַז אַ קינד זאָל זעהן ווייטער, הויבט מען עס אויף··· אָט האָט איהר מיך אויך אויפֿגעהויבען. איך האָב געקוקט אויף אייך ווי אויף אַ לעהרער, וועלכער האָט מיר ענטדעקט אַ ברייטען האָריזאָנט פון לעבען··· איך האָב די קניע פֿאַר אייך געבויגען. אָט דאָס געפֿיהל פון דאַנקבאַרקייט האָב איך אָנגענומען··· פֿאַר אַנ׳אַנדערס.

נחמן.

און יעצט קומט פֿאָר מיין האָריזאָנט פֿאַר לאה׳ן צו קליין. יאָ, איך בין אַ מענש ניט קיין גרויסער און אויפֿהעבען הויך קען איך ניט: איך האָב זעהר ווייניג כּחות··· איך האָב ליעב מיין פֿאָלק און איך וויל דיענען מיין פֿאָלק, – און מעהר ניט; ווער וועט אין מיר דער פֿאַר וואַרפֿען אַ שטיין? יעדער האָט רעכט צו ליעבען זיין פֿאָלק··· דיזע רעכט קען מען ניט אָבנעהמען אפֿילו ביי אַ יודען! איך בין ניט דערוואָקסען צו דער ליעבע פֿאַר דער גאַנצער מענשהייט··· איך האָב זעהר ווייניג געלעבט, געזעהן, כ׳ווייס··· איך געדענק נאָר, ווי מ׳האָט מיך געשטויסען פון אַלע זייטען··· ס׳איז שווער ביי אַזאַ קינדהייט און יוגענד ליעב צו קריגען די דאָזיגע··· מענשהייט. נאָר איך האָב ליעב, שטאַרק ליעב, מיין פֿאָלק, ווייל מיין שיקזאַל איז אינ׳ם שיקזאַל פון מיין פֿאָלק, און דער שיקזאַל פון מיין פֿאָלק איז אין מיר··· אייך איז דאָס ווייניג··· און איך זעה אליין, ווי איהר, לאה, געהט אַוועק··· צו זיי··· (געהט צו צו לאה׳ן און זעצט זיך נעבען איהר).

לאה.

איך געה, נחמן, אין די וועלט, וועלכע איך זעה (פּויזע).

נחמן.

ס׳קען זיין, לאה וועט אַ מאָל דערזעהן, אַז נחמן איז ניט געווען אין גאַנצען אונגערעכט··· אפשר וועט לאה ווען ס׳איז זיך צוריקקעהרען צו איהר פֿאָלק?··

לאה.

איך האָב ניט אויפֿגעהערט צו ליעבען מיין פֿאָלק··· (פּויזע).

נחמן (זעהר שטיל).

ס'קען זיין, אַז לאה האָט נאָך אַ ביסיל ליעב נחמנ'ן, אונ דאָס איז פֿאַר איהם גענוג... זאָל נאָר ביי איהם בלייבען חאָטש איין טראפּען האָפֿנונג...

לאה (נאָך א קורצער וואקלונג).

אונ... ניין... ניט וואָרט...

נחמן (טויב).

אפשר האָט לאה ליעב... אַני-אַנדער מענשען?

לאה (אראבלאזענדיג דעם קאפּ).

יאָ.

נחמן.

נו, וואָס זאָל מען מאַכען? מיין בָּבָא-מעשה האָט זיך געענדיגט... ס'מוז אַלץ זיך דערווּיסען, אַלץ איבערלעבען... איך האָב אויך געהאַט אַ לעגענדע פֿון ליעבע אונ פרייד... אונ איך דאַנק אייך... (קושט לאה'ן די האנד). דאָס – איז דאָס לעצטע מאָל... (א לאנגע, שווערע פויזע. לאה שפּארט אונטער מיט ביידע הענד דעם ניעדעריג אראבגעלאזענען קאפּ. נחמן שטעהט אויף). נו, ס'מוז אַוועקגעהן...

לאה (ניט אויפהעבענדיג דעם קאפּ, שטרעקט אויס די האנד).

מיר וועלען בלייבען, נחמן, גוטע פֿריינד? יאָ?

נחמן.

יאָ, גוטע פֿריינד... (געהט שטיל אוועק דורכ'ן מאגאזין. לאה נעהמט ארויס דאס טיכ'ל אונ ווישט אב די טרערען. אנטקעגען נחמנ'ן קומט אן ברוך מיט א בוך אין האנד).

ברוך (בעגריסענדיג זיך מיט נחמנ'ן).

וואָס זייט איהר אַזוי אומעטיג?

נחמן.

ס'איז נימא קיין פרייד, באָרים לאזארעוויטש, ס'איז נאָר דאָ טרויער... אונ איהר זייט שטענדיג מיט די ביכֿער? דאָס איז שוין, געוויס,–ניט אַ מאָל אַ גמרא?

ברוך.

מאַרקס, אויך אַ מין גמרא! האָט איהר ניט געלעזען?

נחמן.

נײַן. און איך וויל ניט.

ברוך.

אַ שאָד. דאָס איז ניצליכֿער פֿונ'ם תלמוד. מאַרקס איז אויך געווען אַ יוד...

נחמן.

נאָר וואָס-זשע האָט ער געמאַכֿט פֿאַר אונז אונ פֿאַר אייך?

ברוך.

פֿיעל. אי פֿאַר אונז, אי פֿאַר אייך...

נחמן.

וועט איהר ניט קומען שבת צו אונז אויף דער פֿערזאַמלונג צו הערען, וואָס דענקען אונ טהוען מיר, די איבריגע יודען?

ברוך.

ניין, איך פֿלעג זיין ביי די ציוניסטען, כ'ווייס...

נחמן.

נו, וואָס זאָל מען מאַכֿען? יעדער מוז געהן מיט דעם וועג. וועלכֿען ער האַלט פֿאַרן ריכֿטיגערען... אַדיע! צו'ם ווידערזעהן, שלמה!

שלמה.

צום ווידערזעהן, רב נחמן! זייד געזונד! (נחמן געהט אוועק, ברוך געהט דורכ'ן זאל אין זיין צימער, לאה בלייבט נאָך אַלץ אויף דעם זעלבען שטוהל, אַ פֿער-טרויערטע, אָהן בעוועגונג, לייזער קומט אריין דורך דער הינטערטהיר אין זאל, בע-מערקט לאה'ן, וועלכֿע זיצט אָהן בעוועגונג, געהט דורך אַ מאָל צחוויי פֿארביי לאה'ן).

לייזער (אָבשטעלענדיג זיך פאַר לאה'ן).

און וועגען וואָס קענסט דו ויינען? וואָרום ווילסט דו ניט זאָגען דעם פֿאָטער און שווייגסט, ווען איך וויל אַריין קוקען אין דיין האַרץ? דו מיינסט, איך האָב דיך וועניגער אָנגעהויבען צו ליעבען דער פֿאַר וואָס דו... פֿאָלגסט ניט מיר, דעם אַלטען (פויזע, לייזער געהט צו, לעגט די האַנד אויף די טאָכטערס פלייצע). איך בין אויף דיר אַ ביסעל אין כעס. נאָר איך האָב דיך ליעב ווי פֿריהער! וואָס טהוט זיך מיט דיר? וועגען וואָס קלערסט דו אַלץ אונ דו ווילסט מיר גאָר ניט זאָגען? לאה! דו האָסט עפּעס אויפֿ'ן האַרצען...

לאה (שטארק צומישט).

יא, איך וויל שוין לאנג מיט דיר רעדען, פאטער, נאר...

לייזער.

און איך זעה דאס טאקי... ס׳איז שלעכט, ווען א פריילין האט ניט קיין מוטער... אונזער מוטער איז אוועק פון אונז און דו האסט ניט מיט וועמען זיך טיילען מיט דיינע מיידעל׳שע סעקרעטען... אך, לאה, לאה! ווען איך קוק אויף דיר דערמאן איך זיך וועגען אונזער מוטער! ווען זי איז געווען א יונגע, איז זי געווען אזא שענע, ווי דו... און דיינע אויגען זענען דער מוטער׳ס. וואס ווילסט דו, מיין ליעבע טאכטער, מיר זאגען?

לאה.

איך קען ניט...

לייזער.

נו-נו? אפשר האט דיין מיידעל׳שע הארץ אנגעהויבען זעהר הויך צו קלאפען? א? און ווער איז דאס דער מענש, וועלכער האט דאס געמאכט? ווארום ביסט דו אזוי בלאס געווארען? צי דען איז דאס אזוי ניט שען?

לאה.

איך קען דיך ניט אבנארען, און זאגען דעם אמת... וועסט דו זיין זעהר געקרענקט.

לייזער (אונרוהיג).

איך האב דיך קיין מאל ניט געלערנט אבצונארען דיין פאטער, ס׳קען זיין, דארט, וואו דו האסט זיך געלערנט, האט מען דיך דאס אויך אויס-געלערנט? א? דו האסט עפעס וועמען ליעב געקריגען? (פויזע) לאה?

לאה (נאך וואס מ׳הערט).

יא.

לייזער.

א! איך האב דאס טאקי געוואוסט! נו, וואס-זשע זאל מען טהון,– דאס מוז דאך אזוי זיין... געוויס, מיר איז פערדראסיג, וואס איך קען ניט טרעפען, ווער איז עס דער מענש, וועלכער וויל צונעהמען ביי מיר מיין טאכטער. נאר גאט איז מיט דיר! אבי ער זאל נאר זיין א גוטער, ערליכער יוד און ניט קיין גאנץ ארעמער... ער זאל קענען שפייזען זיין פאמיליע... (פויזע) אפשר איז דאס-רב נחמן?

לאה.

ניין.

לייזער.

אפשר איז דאס דער דאקטאר פורמאן? ער קוקט שטענדיג זעהר ליעבליך אויף מיין לאה׳ן, ווערט שטענדיג געוואהר וועגען איהר געזונד... (לאה שאקעלט מיט׳ן קאפ אויף ניין).

לייזער.

דאן ווייס איך שוין גאר ניט... איך בין שוין גאר אלט געווארען און מיינע אויגען זעהען שוין ניט, ווי זיי האבען געזעהן פריעהער... נאר, געוויס, איז ער א גוטער, ערליכער יוד?

לאה.

אנ׳ערליכער, א גוטער... (פויזע) נאר ער... איז ניט קיין יוד...

לייזער (שטארק איבערראשט).

ניט קיין יוד? א גוי? (פויזע). וואס-זשע שווייגסט דו? צי דען איז נאך דאס אויך אמת? איך האב שוין גענוג צרות געהאט... צי דען וויל מיך גאט מעהר ניט שאנען? נו וואס-זשע שווייגסט דו? רעד!

לאה.

ער... א קריסט...

לייזער (זיך האפענדיג מיט די הענד פאר׳ן קאפ).

וואס האסט דו געזאגט? וואס האסט דו געזאגט?

לאה.

צי דען וואלט דיר געווען אנגענעהמער, ווען דאס וואלט געווען דער דאקטאר פורמאן? דו האסט אליין געזאגט, אז פורמאן האט ניט קיין גאט, ניט קיין טייוויל...

לייזער.

און פונדעסטוועגען איז ער א יוד! ער איז א זינדיגער יוד! אין זיינע אדער׳ן פליעסט דאס בלוט פון אונזער פאלק! ווער איז דאס דער גוי?... וועלכען דו ליעבסט...

לאה.

ער איז א גוטער מענש... ער האט ליעב אלע מענשען...

לייזער.

אַלע מענשען? אייב ער האָט ליעב געקריגען דיך, אַ יודין, מיינסט דו, אַז ער האָט ליעב אַלע מענשען?

לאה.

גאָט איז ביי אַלעמען איינער...

לייזער.

און אויב ביי אַלעמען איינער, פאַר וואָס־זשע חתן אַ גוי פערליעבט זיך אין אַ יודין, מוז זי זיך טויפען? פאַר וואָס וועט אַגוי קיין מאָל נים ווערען קיין יוד? אויב גאָט איז איינער, פאַר וואָס־זשע רופען זיי אונז „זשידעס"?

לאה.

ער רופט אַזוי ניט...

לייזער.

נאָר ער קלערט אַזוי!

לאה.

ניין.

לייזער.

ע, לאה! וואָס איז דיר איינגעפאַלען צו טהון? אויב דו האָסט שוין מעהר ניט מורא פאַר גאָט'ס צאָרן און אויב דו האָסט ניט קיין רחמנות אויף דיין פאָטער, האָב־זשע רחמנות אויף זיך אליין! ס'וועט זיך אויסלעשען דאָס פייער פון דער ליעבע, ס'וועט זיך אויסלעשען! עס וועט אייביג ניט ברענען, און דאַן וועט ער זיך דערמאָנען, אַז דו ביסט — אַ „זשידאווקא"! ער וועט זיך דערמאָנען! (לאה שאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין).

לייזער.

און אַז איהר וועט האָבען קינדער, וועלען זיי רופען די יודען — „זשידעס" און דו וועסט בלייבען איינזאם, דו וועסט בלייבען אַ פרעמדע אין דיין אייגענער פאַמיליע... (לאה שאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין).

לייזער.

דיינע קינדער וועלען לאַכען פון יודען, און דו וועסט מורא האָבען זיי צו זאָגען: „לאַכט ניט, איך בין אויך — אַ יודין"! דיינע קינדער וועלען לערנען זייער אמונה און וועלען זאָגען: „די פערפלוכטע יודען האָבען

געהרג'עט אונזער גאָט!" און דו וועסט שווייגען! און דיין מאַן וועט זיין שעמען מיט דעם, וואָס זיין ווייב איז אַ — „זשידאווקע" און ער וועט אויך שווייגען!

לאה (מיט טרערען).

ניין! ניט אמת!

לייזער (אויפהעבענדיג דעם קול).

אמת! ער וועט ניט אָבהאלטען די קינדער און ער וועט זיי ניט זאָגען: „ניט פלוכט די יודען, ווייל אייער מוטער איז אויך — אַ יידין!"

לאה (מיט אַ נערוועזען געוויין).

שווייג־זשע! דאָס וועט ניט זיין! קיין מאָל ניט! דער מענש, װעלכען איך האָב ליעב... ניין! ניין!

לייזער.

גענוג! אָך, לאה, לאה! צו דען ווייסען זיי ניט, אַז זייער גאָט איז געווען אויף דער ערד אַ יוד און אַז די מוטער פון זייער גאָט איז געווען אַ יידין און צו דען האָבען זיי ניט קיין מורא אונז אנצורופען „זשידעס"?

לאה (מיט אַ געוויין).

ניט רעד! שווייג! דו קענסט ניט דיזען מענשען... דו זאָלסט זיך ניט דערוועגען אַזוי צו רעדען; ער ליידט פאַר אַלעמען, ווער ס'איז ערניעדריגט, אונטערדריקט... און פאַר אונזער פאָלק ליידט ער צוזאַמען מיט אונז... דעוועג זיך ניט! ניט דערוועג זיך!

לייזער (שטרענג).

לאה! איך קען דיך ניט בענטשען!.. צי איז אויך דאָס יעצט געוואָרען איבעריג?.. (מיט אראבגעפאלענעם קול). יעצט ברויכט מען גאָר ניט, גאָר ניט!... (טרייסלענדיג מיט'ן גרויען קאפ מאכט ער צו די אויגען און הויבט אָן שטיל צו וויינען, לאזט זיך אראב אויפ'ן שטוהל, לאה געהט צו פון הינטען).

לאה (ארומנעהמענדיג דעם פאטער מיט די הענד).

פאָטער! ליעבער פאָטער! ניט וויין! מ'ברויכט ניט! איך האָב דיך ליעב... זעהר ליעב! איך וויים נאָך גאָר ניט! ס'קען זיין, אַז דאָס אַלץ וועט אריבערגעהן און אַלץ... וועט בלייבען ווי פריהער... איך וויים דאָך אַ'יין ניט, צו ליעב איך איהם מעהר, ווי דיך! איך וויים ניט!.. ניט וויין!.. (אין מאגאזין געהט אריין בערעזין, געהט דורך געשווינד און שטעלט זיך אָב אין ארקע).

לייזער.

לאה, לאה! איך בין שוין אלט, גאנץ אלט! לאז מיר שטארבען אהן דער דאזיגער שאנדע... ביי מיר איז שוין פערפאלען געווארען איין טאכטער... זי איז נימא!... איך האב שוין פיעל צרות, זעהר פיעל צרות געזעהן אין מיין לעבען! טאכטער! (גנהמט לאה'ן ארום). מיין ליעבע, לעצטע טאכטער! אויב די האסט נאך א ביס'ל רחמנות אויף דיין אלטען פאטער, האב נאך געדולד און לאז מיך שטארבען... אז איך וועל שטארבען–דאן ליעב וועמען דו ווילסט... מ'קען גאר ניט מאכען!.. גאר ניט!.. (מיט פערצווייפלונג). צו וואס האב איך דיך געלאזען לערנען? צו וואס? מ'האט דארט פערדארבען מיין ליעבע טאכטער! (הויבט זיך אויף און, שאקלענדיג מיט'ן קאפ, געהט ער אוועק אין די וויטערע צימערן).

בערעזין.

לאה!

לאה (אויפהעבענדיג דעם קאפ מיט א שרעק).

דו?.. געה אוועק! ביי גאט, געה אוועק! איך קען דיך יעצט ניט זעהן... לאז מיך. לאזט מיך אליין, אליין, אליין! (מיט א היסטערישען געוויין לויפט זי אריין אין די וויטערע צימער. בערעזין, א איבערראשטער מיט דעם, וואס ער האט געזעהן, געהט אוועק דורכ'ן מאגאזין. ברוך געהט ארויס פון זיין צימער און לויפט אין די וויטערע, — פון דארט הערט מען אהן אויפהער דאס היסטערישע געשריי פון לאה'ן. שלמה קוקט אריין א דערשראקענער אין זאל און געהט צוריק אויף די שפיץ פינגער).

לייזער (געהט ארויס פון די וויטערע צימערן, א צומישטער, געהט צו'ם מאגאזין).

שלמה! שלמה! וואס וועלען מיר מאכען? וואס זאל איך מיט איהר טהון? פאהר נאך פורמאן! שנעל! ס'איז מיט איהר זעהר שלעכט...

שלמה.

איך קען צולויפען: ס'איז זעהר נאהנט...

לייזער.

פאהר מיט א פוהר! (הארפט ארויס פון טאש ארויס'ן מיט צוויי זילבערנע מטבעות). אך, גאט וויל מיך מעהר ניט שוינען! (קעהרט זיך צוריק). ברוך! ברוך! געה אין מאגאזין! דארט איז קיינער נימא! (ווערט פערשוואונדען אין די וויטערע צימער; ברוך געהט אריין אין מאגאזין. לאה בלייבט שטיל, אין מאגאזין קומט אריין א גאסט, ברוך ענטשולדיגט זיך, ער קען ניט אננעהמען דעם זייגער, ס'איז קיינער נימא. נאכהער לויפט אריין אין מאגאזין דער שרעקליך צורודערטער איסערזאהן).

איסערזאהן.

ס'האט זיך אנגעהויבען! אין דרום-רוסלאנד שלאגט מען... נאך

וואס האט מען ערהאלטען די טעלעגראמעס!.. אין אבענד וועלען מיר זיך צוזאמענקלויבען... קומט אין אבענד אין גארטען, הינטער דעם גראבען... איך געה צו בערעזין'ן... ער וועט ברייננגען רוסישע... קומט צו איהם צוזאמען!

ברוך.

ביי אונז איז א קראנקע... די שוועסטער... באלד קומט דער דאקטאר... איך וועל קומען... (איזערסאהן, אהן ווערטער, דריקענדיג ברוך'ן די האנד ווערט שנעל פערשוואונדען).

לייזער (דורכגעהענדיג אין מאגאזין).

נו, דאנקען גאט! דאנקען גאט... ס'קען זיין, אז ס'וועט אלץ אריבער...

ברוך.

וואס?

לייזער.

זי האט זיך בערוהיגט... זי לאכט שוין... גאט צו דאנק! (הארב איבערראשענדיג דעם טאן). דאס ביסט דו – שולדיג! דו!

ברוך.

אין וואס בין איך שולדיג?

לייזער.

דו האסט אויפגעהערט צו זיין א יוד און דו האסט פערדארבען דיין שוועסטער! זי האט זיך צוריק געקעהרט ניט קיין יידיש קינד... איך זעה שוין לאנג, אז דאס איז דיין ארבייט! דו חבר'סט זיך מיט גוים און דו ליעבסט ניט דיין פאלק! זעה! (סטראשעט מיט'ן פינגער) גאט זעהט אלץ!..

ברוך (טויב).

גוט... (געהט אריין אין זאל און פערקלערט געהט ער ארום הין און צוריק. אין מאגאזין געהט אריין פורמאן, אין א צילינדער, האנדשוה מיט א ציגאר אין מויל און א שפאציר-שטעקל אין האנד. נאך איהם געהט נאך שלמה).

פורמאן.

גוט מארגען, לייזער מאיסיעוויטש!

לייזער.

גוט מארגען, דאקטאר!

פורמאן.

וואָס איז דאָס ביי אייך? דאָס פריילין מאַכט זיך ווידער נאַריש?

לייזער.

מיט איהר האָט ווידער אַ מאָל געטראָפען אַ נערווען־אַנפאַל... איך האָב זיך זעהר דערשראָקען, נאָר יעצט איז, געלויבט איז גאָט, בעסער — זי לאַכט... דאָ לאַכט זי, דאָ וויינט זי... יעצט איז שוין ניש׳קשה... זי זאָגט, אַז איהר טהוט גאָר ניט וועה, נאָר איך זעה, אַז זי געהט אויס, ווי אַ ליכט... זי בענקט...

פורמאן (זעצענדיג זיך).

דאָס איז ניט גוט. מ׳ברויכט צו זיין פרעהליך און געזונד, ווען ניט איז זעהר אומעטיג צו לעבען אויף דער וועלט... ס׳איז צייט חתונה האָבען, — ס׳וועט אַלץ אַריבער!... מיר וועלען באַלד אַ קוק טהון...

לייזער.

ס׳קען ניט זיין, אַז אַלעמען אויף דער וועלט זאָל זיין פרעהליך. אום ס׳זאָל עמיצען זיין פרעהליך, מוז דאָך עמיצען זיין אומעטיג... מ׳קען גאָר ניט מאַכען!

פורמאן.

נאַ׳ט אייך גאָר אַ נייעס! ניין, געעהרטער לייזער מאָיסעיעוויטש, איך שעץ אייך מיט אַנ׳־אמת, אַזוי ווי אַ פּאַטריאַרך פון אַ גוטער יידישער פאַמיליע און איך ווינש אייך פון גאַנצען האַרצ׳ן, אַז איהר און אייער גאַנצע ליעבע פאַמיליע זאָלען שטענדיג זיין פרעהליך און געזונד... האָט איהר געהערט: מ׳זאָגט, אַז אין קישינעוו האָט זיך אָנגעהויבען אַ פּאָגראָם!..

לייזער (דערשראקען).

וואָס רעדט איהר, דאָקטאָר?

פורמאן.

אַליין האָב איך ניט געלייענט, נאָר מ׳זאָגט, אַז היינט איז דאָ אַ טעלעגראַמע.

לייזער.

אפשר איז דאָס — ניט אמת?

פורמאן.

ס׳קען זיין.! קישינעוו איז וויט... גאָט וועט געבען, מיר וועלען

בלייבען גאַנץ און אָהן שאָדען. (לעגט אוועק די ציגאר). נו, וואָס איז דאָרט מיט׳ן פריילין? מ׳מוז אַ קוק טהון...

לייזער.

קומט, דאָקטאָר! אָח! אָח־חאָ! ביי מיר איז שוין אַזוי אויך אַ פּאָגראָם... ביי מיר איז די נשמה קראַנק און ביי מיין לאה׳ן איז אויך די נשמה קראַנק...

פורמאן (געהט צו דער קראנקער; נאך איהם געהט לייזער).

אָט וועלען מיר זעהן. מ׳מוז אַ קוק טהון.

לייזער.

ע! קיינער האָט נאָך ניט אויסגעטראַכט אַזאַ שפּיעגעל, וועלכע מ׳זאָל קענען אַריין שטעלען אין נשמה און אַ קוק טהון!

פורמאן.

ניש׳קשה. מיר וועלען זי אויך אָהן אַ שפּיעגעל דערזעהן, די נשמה, הייסט עס!

לייזער.

הלואי, דאָקטאָר! די וויסענשאַפט קען יעצט אַלץ וויסען. (פורמאן בעגריסט זיך אין זאל מיט ברוך׳ן). אָט זאָגט מיין ברוך, אַז, ס׳קען זיין, דער מענש האָט גאָר אין גאַנצען ניט קיין נשמה, ער האָט נאָר קישקעס...

פורמאן.

און דאָס קען אויך זיין! (פורמאן און לייזער ווערען פערשוואונדען אין די הייטערע צימער; ברוך געהט שטיל נאך זיי אהין).

ישראל (רוקט אריין דעם קאפ אין טהיר פון מאגאזין).

הילט איהר וויסען פרישע נייעס? (דערלאנגט א צייטונג).

שלמה.

געהט אַריין! איז עפעס דאָ ווענען פּאָגראָם?

ישראל.

ס׳איז דאָ. זעהר ווענינ... מ׳שלאָגט... נאַ׳ט אייך אַ צייטונג, איך איל מיך אַזעלכע נייעס קען מען אין טאָרבע ניט האַלטען.

שלמה.

וואָרט אַ ביס׳ל! מ׳דאַרף אַ ביס׳ל שמועסען!

ישראל.

ס׳קומט פון אייך פינף קאפעקעס, אויב ב׳וועט אונז ביידען הרגנ׳ען וועלען מיר זיך אויסרעכענען אויף יענער וועלט. נאר איהר בעצאהלט מיר דארט זעקס קאפעקעס, ווייל איך וויל חאטש אויף יענער וועלט זיין א גביר. (ווערט פערשוואונדען).

שלמה (לעזענדיג די צייטונג).

אוי, — אוי — אוי! וואס־זשע וועט עס זיין? מ׳קען שוין גאר ניט לעבען... (ער דרעהט זיך ארום ביי די טהירען, רעדט מיט דורכגעהענדע יודען דא דורכ׳ן פענסטער, דא אויפ׳ן שוועל, לעזט איינעם די טעלעגראמע וועגען פאגראם).

פורמאן (געהט ארויס פון דער קראנקער, נאך איהם — לייזער).

גאר נישט ווייכטיג׳ס. א געוועהנליכע געשיכטע. די קולטורעלע פרויטיג היינט איז א היפש צו גאר ניט, און די אינטעליגענטע יידישע פרויען זענען גאר א שלעכטעס פובליקום!... איבריגענס, צווישען יודען זענען יעצט פאראן פיעל ניירעסטעניקער, אפילו צווישען מענער... אויף דער לעצטער פערזאמלונג פון די ציוניסטען איז אונזער דעמאגאג נחמן אריין געפאלען אין א שארפסטע היסטעריע; ער האט געוויינט און געלאכט, ווי א פרויענצימער, און נאך איהם האבען זיך אבגערופען אי די פרויען, אי די מענער, מיט אייןווארט — ס׳איז ארויסגעקומען עפעס א מין געוויין אויף די וואסער׳ן פון בבל! איהר האט געהערט וואס ס׳איז ארויסגעקומען אויף דער פערזאמלונג? (ברוך געהט ארויס אין זאל און שטעלט זיך אב אן א זייט).

לייזער.

ניין. וואס־זשע האט געטראפען?

פורמאן.

א סקאנדאל! נחמן האט בעליידיגט דעם באנקיר סאקער! דעם פארזיצענדען!

לייזער.

אוי — אוי — אוי! ציז דען קען מען זיך קריגען מיט אזא גרויסען מענשען?!

פורמאן.

ער איז א מענש א בריה! ער האט בעשולדיגט ראטשילד׳ן אין דעם, וואס מיט זיין אריינמישען זיך אין דער פאלעסטינישער בעוועגונג האט ער פערדארבען די נשמה פון דיזער פאלקס־בעוועגונג, האט זי בזיון געמאכט און האט זי איבערגעקעהרט אין אן איינפאכע פילאנטראפיע.

ברוך (אומדרעהענדיג זיך).

גאנץ ריכטיג...

פורמאן.

נאכהער האט ער בעפאלען אלע אונזערע קרעזען, צווישען זיי אויך סאקער׳ן, מסתמא! ער האט זיי א ווארף געגעבען אין פנים א זעהר גרויסעס שטיק בלאטע: ער האט זיי בעשולדיגט אין דעם, אז דעם יודען האלטען פיעל פאר א שווינדלער צוליעב אזעלכע עהרליכע לייט, ווי ראטשילד, סאקער און נאך אזעלכע...

ברוך

גאנץ ריכטיג...

פורמאן.

ריכטיג איז עס אפילו ריכטיג, נאר ס׳איז אבער שלעכט, וואס פון די דאזיגע בעשולדיגונגען וועלען קיינע נוצען ניט ארויסקומען און דער שאדען — איז גאנץ זיכער. סאקער איז בעליידיגט, עפענטליך בעליידיגט! ער איז אוועק פון דער פערזאמלונג. דאס וועט זיך געוויס אבשלאגען אויף די אינטערעסען פון דער היגער יודישער וואהלטהעטיגקייט...

לייזער.

ס׳איז צווישען יודען ניטא קיין שלום! אלע ווילען לעבען ניט לויט דעם געזעץ, וועלכען גאט האט אונז געגעבען, נאר נאכ׳ן איינענעם שכל. נאר וואס איז דאס אזוינ׳ס אונזער שכל? דער נאר מיינט שטענדיג, אז ער איז דער קלינגסטער מענש אויף דער וועלט! (פויזע). איז אלזא, דאקטאר, ניטא קיין סכנה?

פורמאן.

גאר נישט, זי וועט זיך בערוהיגען. א קליינע שוואכקייט, אן אונטערדריקטער צושטאנד פונ׳ם גייסט, וואס מ׳רופט עס יוגענד־פעסימיזם... דער דאזיגער פעסימיזם איז ניט געפעהרליך: ס׳וועט זיך א ווייז טהון די זון, — און אין יונגען קאפ וועלען זיך אריין חאפען די שענסטע, פרעהליכסטע געדאנקען! לאה לאזארעוונא איז נאך אזוי יונג... איהר לעבען איז נאך פאר איהר... זאל זי פונדעסטוועגען נאך ליעגען א טאג צוויי־דריי אין בעט. דאס וועט ניט שאדען... איך וועל איהר פונדעסטוועגען פערשרייבען א בערוהיגונגס־מיטעל... (זעצט זיך צו׳ם טיש, שרייבט א רעצעפט).

לייזער.

די היינטיגע יוגענד, דאקטאר, ליעבט ניט קיין פרייד, זי ליעבט מעהר צו וויינען, ווי צו לאכען.

ברוך.

ס'איז אין לעבען ווייניג לעבעדיגעס דא...

לייזער.

אויב ס'זענען ניטא קיין צרות, מאַכט מען זיי זיך אַליין. (שאקעלט מיט'ן קאפ אין ברוך'ס זייט). אָט! געלערנט, געלערנט, און אַלץ פֿערפֿאַלען בחנם. איך האָב געמיינט, אַז ווען איך וועל בלינד ווערען פֿון דער אַרבייט, וועל איך האָבען אַ פֿערטיידיגער... און איך האָב אַלץ געהאָפֿט, אַז איך וועל ווען ס'איז זיין גליקליך און וועל אויפֿהערען צו בעטראַכטען די זייגערס. און זיי האָבען דאָרט איינגעאָרדענט עפּעס אונארדנונגען, — און יעצט איז אַלץ פֿערפֿאַלען!.. זיי שוינען ניט זיך, ניט זייערע עלטערן...

פורמאַן (צולעגענדיג זיך אין שטוהל און פעררויכענדיג א ציגאר).

איהר וועט גאָר ניט מאַכען. די יוגענד איז אומעטום די זעלבע... איהרע פֿעהלער וויעדערהאָלען זיך פֿיעל מאָל אָהן אַ סוף... דער גן־עדן אויף דער ערד איז שטענדיג געווען אַ געשמאַקע זאַך, בעזונדערס פֿאַר אונז, יודען, וויל, ערשטענס, די ערשטע מענשען, חאָטש זעהר ווייניג, פֿונדעסטוועגען האָבען זיי דאָך אַ ביס'ל געלעבט אין גן־עדן, און צווייטענס, שוין צו לאַנג געפֿינען מיר זיך אין היסטארישען גהינום!... ס'וועט, פֿערשטעהט זיך, פֿון דעם גאָר ניט זיין... ניט ווילענדיג־כּלָיָה געמאַכט דאָס לעבען און די קאַריערע, די יודישע קאַריערע איז אָהן דעם אויך בעגרענצט און דאָ נאָך, די דאָזיגע אונארדנונגען...

לייזער.

אָט רעד איך דאָס צו איהם! דאָס זעלבע טאַקי רעד איך צו איהם! נאָר ער מיינט, אַז איך בין גאָר אַן־אַלטער נאַר... ער מיינט, אַז אַן־אַלטער נאַר איז ערגער פֿון אַ יונגען נאַר!.. און וואָס־זשע איז יעצט אַרויסגעקומען? יעצט זאָגט מען, אַז דאָס אַלץ האָבען יודען איינגעאָרדענט, און ניט די סטודענטען... אַז די יודען ווילען פֿון דעם מאַכען פֿאַר זיך עפּעס אַ געשעפֿט...

ברוך.

ווער קען עס אַזוי רעדען? די נאַרען קענען אַזוי רעדען.

לייזער.

און זאָל זיין אַז די נאַרען רעדען דאָס...

פורמאַן.

ווייסט איהר, יונגער מאַן, וואָס טוּען האָט געזאָגט? ער האָט געזאָגט:

אויף דער וועלט איז פֿאַרהאַן מעהר נאַרען, ווי קלוגע, און איהר האָט זיך דערשלאָגען צו אַן־אַלגעמיינעם וואָהל־רעכט!"

ברוך.

ווי קומט אַהער דאָס אַלגעמיינע וואָהל־רעכט?

פורמאַן.

דאָס זאָג איך זיך אַזוי־דֶרֶךְ אַגַב... דער עקר איז, איך קען ניט, מיינע העררען, פֿערשטעהן, ווי מיינט איהר איינצואָרדנען אייער לעבען? איהר ווילט זיך איינאָרדנען אין אַ פֿרעמדען לאַנד, נאָר פֿון דעם קען גאָר ניט אַרויסקומען. שפעטער, אויב אייך וועט זיך איינגעבען עפּעס עס איז איינצואָרדנען, עפּעס אַ מין שטאַל פֿונ'ם אַלגעמיינעם וואָהלזיין, — וועט מען אייך, יודען, זאָגען: „וואַרפֿט זיך אַרויס פֿונ'ם פֿרעמדען לאַנד!" און ס'וועט פֿון דעם אַרויסקומען. אַז איהר וועט ווידער אַ מאָל גאָר ניט האָבען, אפילו אָט דעם דאָזיגען שטאַל... איהר, מיינע הערען, שאַפֿט זיך אַליין נאָך אַ מאָל דיזעלבע עגיפּטישע אַרבייט, פֿון וועלכע איהר זייט אַ מאָל אַנטלאָפֿען... אַ דאַנק דער ליעבליכקייט פֿון משה'ן...

ברוך (איינגע'עקשנ'ט).

און אין וועלכען לאַנד רעכענט איהר זיך איינצואורדנען, דאָקטאָר?

פורמאַן.

איך? איך האָב שוין, יונגער מאַן, איבערגעלעבט מיין יוגענד...

ברוך.

זיך איינגעאָרדענט?

פורמאַן.

ם... יא, זיך איינגעאָרדענט... איך לעב זיך און לעב ניט שלעכט...

ברוך.

איך ווייס עס... איהר האָט זיך אויך איינגעאָרדענט אין אַ פֿרעמדען לאַנד, מ'וועט אָנהויבען שלאָגען יודען און אייער געביידע וועט אויך צו־פֿליעהען אויף שטיקלעך... איהר גלויבט דאָך ניט אין ציוניזם? אויסוואַנדערן אין פאַלעסטינאַ וועט איהר דאָך ניט?

פורמאַן.

אין ציוניזם? ווי זאָל איך אייך זאָגען? כ'גלויב און גלויב ניט.

ברוך.

איך פֿערשטעה ניט.

פורמאַן.

גאַנץ איינפֿאַך איך גלויב, אַז דער ציוניזם איז אַ געזונדער שטראָם אין אונזער יודישען לעבען; ער וועט, אַזוי זאָגענדיג, אַריין שפּריצען איינינע טראָפּען פֿון אויפֿלעבונג אין אונזער נאַציאָנאַלען בעוואוסטזיין... איך גלויב אָבער ניט אין דער פֿערווירקליכונג פֿונ׳ם ציוניסטישען אידעאַל. דאָס איז אויך אַזאַ אוטאָפּיע, אַזאַ ווייטלויפֿיגע פֿאַנטאַזיע, ווי דער סאָציאַליזם. מ׳ברויכט איינאָרדנען דאָס לעבען אין די גרענצען פֿון מעגליכקייט... און ווירקליכקייט. אין אָנפֿאַנג פֿון אונזער היסטאָרישען לעבען האָבען מיר געפֿיהרט אַ נאַטירליכען נאַציאָנאַלען לעבען. מיר האָבען געקעמפּפֿט, טריאומפֿירט, מיר זענען געפֿאַלען, און ווידער אַ מאָל אויפֿגעשטאַנען... לאַנג האָבען מיר זיך געשטאַרקט, נאָר נאָכהער... נאָכהער האָבען מיר פֿערלאָרען אונזער זעלבסטשטענדיגקייט, מיר האָבען פֿערלאָרען אונזער אָרגאַניזאַציע, אונזער ערד... דאַן האָבען זיך געצייגט די נביאים, וועלכע האָבען אָנגעהויבען טרייסטען דאָס פֿאָלק, ווייל דעם פּראָסטען פֿאָלק איז נויטיג צו געפֿינען אַן׳-אָנשפּאַרונגס-פּונקט אין הימעל, איהם איז נויטיג אַ טרייסטונג... יעצט זענען ניטאָ קיין נביאים, אויב איך בין מיך ניט טועה, נאָר אַ טרייסטונג פֿאַר דעם פּראָסטען פֿאָלק איז יעצט אַזוי נויטיג, אַזוי, ווי פֿיעל טויזענדער יאָהר צוריק. פֿון אָדם הָראשון׳ס צייטען אָן איז שוין, יונגער מאַן, נויטיג אַ טרייסטונג! און אַט קומט דער ציוניזם מיט זיינע לופֿט-פּאַלאַצען...

ברוך.

פֿאַר וואָס נאָר דעם פּראָסטען פֿאָלק? וואָס ווילט איהר מיט דעם זאָגען? צו דען בעשטעהט דער פּעבל נאָר פֿון אידיאָטען? (שלמה רייסט זיך עטליכע מאל אריינצוגעהן אין זאל מיט דער צייטונג צו ערצעהלען וועגען דער איבער-געלייענטער טעלעגראמע, נאר ער וואגט ניט).

פורמאַן (ווי ער וואלט געגעבען א לעקציע).

איך האָב, יונגער מאַן, דאָס ניט געזאָגט. ווערט ניט צוהיצט! איך בין אָבער זיכער, אַז איהר אַלץ מענש, וועלכער געהערט ניט צו׳ם פּעבל, בעזיצט ניט די קינדערש-נאַיווע אמונה אין דער הַשְׁגָחָה פֿון הימעל, וועלכע דער פּעבל בעזיצט, און איהר האָט ניט קיין אמונה... די אמונה, אָן וועלכע אונזער פּעבל האַלט זיך נאָך ביז יעצט...

לייזער.

אמונה? זיי געהען אין גאַנצען ניט אין שול, עסען טְרֵפות זענען מחלל שבת... אמת דאָקטאָר, אמת!

און מ׳ברויכט ניט צו פֿערגעסען, אַז מיר, יודען, אפילו דאַן, ווען מיר זענען געווען אויף דער העכסטער שטופֿע פֿון אונזער פּאָליטישער מאַכט זענען מיר אויך געווען נאָר אַ רעליגיעז-נאַציאָנאַלע חברה, אָהן דער רעליגיע איז ביי אונז ניטאָ קיין נאַציאָנאַליטעט...

ברוך.

איך פֿערשטעה ניט, צו וואָס ערצעהלט איהר דאָס אַלץ?

פורמאַן.

איך וויל אייך ערקלערען, ווי אַזוי איך האָב מיך איינגעאָרדענט און אויף וועלכער ערד!.. איילט זיך ניט!

לייזער.

לאָז-זשע דעם דאָקטאָר רעדען! דאָס איז ניט איידעל!

פורמאַן.

דער געבילדעטער יוד פֿערליערט צוזאַמען מיט דער אמונה אויך די נאַציאָנאַליטעט. דאָס איז אַ געזעץ פֿון דער היסטאָרישער ענטוויקלונג פֿונ׳ם יודישען פֿאָלק! אונזער יודענטום איז שטאַרק נאָר מיט דער אמונה. און ווער-זשע פֿון די געבילדעטע יודען קען זיך אָנרופֿען רעליגיעז? אַזעלכע קען איך ניט, איך האָב ניט געטראָפֿען. זעהר שנעל ווערט פֿון איהם דער גאַנצער יודישער גייסט אויסגעוועבט. עס בלייבט ביי איהם אפשר נאָר דער אַקצענט, די אויסשפּראַכע, פֿון וועלכער אַלע לאַכען און וועלכע דיענט אַלץ אונערשעפּטער מאַטעריאַל פֿאַר דעם רוסישען שאַרפֿזין. און וואָס-זשע בלייבט צו טהון? מ׳פֿאָדערט זיך צו טויפֿען – טויף זיך! ניט לאַנג! מ׳לאַכט אין דיין געגענוואַרט פֿון יודען, – לאַך אויך, ווייל עס האָט ניט קיין זין צו וויינען; דעם אָרימען יודען קומט אוים צו שטאַרבען פֿון הונגער, –באַמיה זיך צו ווערען רייך, ווייל שטאַרבען וויל דער יוד ניט, אַזוי ווי יעדע פֿערשטענדיגע בעשעפֿעניש! נאָכהער, ווען דו וועסט שוין ווערען רייך, וועט מען צו דיר, דעם זשיד, זיך בוקען און דו, דער זשיד, וועסט פֿון זיי לאַכען!.. אַט איז די גאַנצע לאָגיק פֿון לעבען! (שטעהט אויף). און יעצט צו׳ם ווידערזעהן! מאָרגען וועל איך פֿאַרפֿאָהרען אַהער, צו בעזוכען דאָס פֿריילין. (זעגענט זיך מיט לייזער׳ן, לייזער רוקט איהם אין האנד האנאראר) ניין, איך קען ניט! איך קען ניט, לייזער מאָסעיעוויטש! (פארווארפט אויפ׳ן רוקען ביידע הענד און צושארט זיך מיט די פיס).

לייזער.

וואָרום? איהר האָט זיך בעמיהט, קיינער איז ניט מחויב צו אַרבייטען בחנם. (ציעהט אוים די האנד מיט געלד). מ׳טאָר ניט בחנם...

פורמאן.

איך – ניט בחנם! איך האָב בעקומען דאָס גרעסטע פּערגעניגען פֿונ'ם בעוואוסטזיין, אַז איך האָב געקענט זיין פֿאַר אייך ווי פּיעל עס איז ניצליך! (געהט הינטערווערטס צו'ם אויסגאנג, לייזער געהט נאך איהם). אויב איהר ווילט דורכאוים פּערליערען דאָס געלד – גיעט עס אַוועק פֿאַר אָרעמע יודען... זיי זענען ביי אונז אַזוי פּיעל! (ברוך געהט אוועק אין זיין צימער מיט א איראנישען שמייכעל אויפ'ן געזיכט).

לייזער.

גוט. איך דאַנק אייך! ענטשולדיגט, וואָס מיר זענען אַזוי... אָהן צערעמאָניעס... (בעגלייט פורמאנ'ן; ווען ער געהט אוועק, בלייבט לייזער אויפ'ן שוועל און רעדט מיט פורמאנ'ן, וועלכען דער צושויער זעהט ניט). איך? שלעכט, דאָקטאר! שוין צייט צו שטאַרבען... (פויזע). מיין מאָגען? אין אָרדנונג, אין אָרדנונג! ביי אַנ'ארעמען יודען איז דער מאָגען שטענדיג אין אָרדנונג: דאָרט איז דאָ אַ דוואָרניק, וועלכער קעהרט דאָרט שטענדיג אוים זעהר ריין! (לאכט, ניעט זיך א נייג און געהט אב פון טהיר).

שלמה (מיט א שרעק, ווי ער וואלט געזאגט א סוד).

איהר ווייסט, רב לייזער?

לייזער.

נו?

שלמה.

אין קישינעוו איז שוין אַ פּאַגראָם.

לייזער.

וואָס רעדסט דו?!

שלמה (דערלאנגענדיג די צייטונג).

אָט דאָ... ס'איז דאָ אַ טעלעגראַמע...

לייזער.

אונז שלאָגט מען אומעטום, מ'שלאָגט שטענדיג, אַלע שלאָגען! און מיר שלאָגען זיך אליין, מיר שווינען זיך ניט! (שמייסט די צייטונג אן דער ערד און געהט צו לאה'ן). אוי – אוי – אוי! (ברוך געהט ארוים אין זאל). דו ווייסט: אין קישינעוו איז אַ פּאָגראָם?

ברוך.

איך ווייס.

לייזער.

איך האָב מורא, לאָה זאָל זיך וועגען דעם ניט דערוויסען... מ'דאַרף איהר ניט זאָגען, – זאָל זי זיך בערוהיגען... (געהט אויף די שפּיץ פינגער צו לאה'ן און אזוי קעהרט ער זיך פון דארט צוריק: שושקענדיג, פרעהליך). זי איז איינגעשלאָפען... זאָל זי שלאָפען! און זאָל זיך איהר חלומ'ן אַ גוטער חלום! אוי–אוי–אוי! (ברוך געהט מיט'ן היטעל אין דער האנד). וואוהין געהסט דו?

ברוך.

איך ברויך... ס'איז נויטיג... איך וועל באַלד קומען!... (געהט דורכ'ן מאגאזין, לייזער געהט אויך אהין. ברוך פערשווינדעט).

לייזער.

ס'ברויכט, שלמה, צו זיין שטילער! לאה איז איינגעשלאָפען... אָט געהט אַנ'-אונגליק, שלמה! מ'שלאָגט אונז ווייטער... אוי – אוי – אוי! פֿונדעסטוועגען ברויכט מען ניט, אַז זי זאָל זיך דערוויסען דערפֿון... זאָל זי זיך בערוהיגען... (זעצט זיך ארבייטען. אין מאגאזין געהט אריין א פאן).

דער פאַן.

גוט מאָרגען, העדר פרענקעל!

לייזער (נייגט זיך מיט א ברוגז'דיג פנים).

איך בעט דעם פאַן זיך זעצען (זיפצט).

דער פאַן.

האָט איהר געהערט? אין קישינעוו שלאָגט מען יודען?

לייזער.

וואָס זאָל מען טהון?! עס איז שוין אונזער מזל אַזעלכער... וואָס פערלאַנגט דער פאַן?

דער פאַן.

געלד, מיין געעהרטער, ברויכט מען! ביז דער שחיטה, טייבעלע, ברויכט מען! העלפט אַרוים! באָרגען!

לייזער (זעהר ערנסט).

דער פאַן מיינט, אַז אַלע יודען האָבען געלד און געבען עס אויף פּראצענט?

דער פאַן.

נו, שבן, וואו-זשע זאָל ...לד זיין, אויב ניט ביי אייך? איך וויל

ניט קיין סך: 200 רובל! אויף אַ וועקסעל. איך וועל געבען אַ גוטען פּראַצענט...

לייזער.

און נאָכהער, ווען ס'וועט קומען די צייט צו צאָהלען, וועט דער פאַן זאָגען: לייזער פרענקעל איז אַ „פּאַרחאטער זשיד"?

דער פאַן.

איך, הערר פרענקעל, בין קדם-כל אַ מענש מיט ערציעהונג, און אויסער דעם בין איך אַ געוועזענער אָפיציער פון דער רוסישער אַרמיע, און דעריבער האָב איך אַן'-עהרען-געפיהל און אַ גוטען נאָמען...

לייזער.

ניט לאַנג האָט מיינער אַ גוטער פריינד, סענדערקאָ, געבאָרגט אַ הערר אָפיציער אויף אַ וועקסעל הונדערט רובל. דער הערר אפיציער האָט געזאָגט, אַז אויב סענדערקאָ וועט ניט געבען וועט ער זיך שיעסען, ווייל ער האָט פערשפּיעלט קאַזיאָננע געלד...

דער פאַן.

עס טרעפט.

לייזער.

דער הערר אפיציער האָט געוויינט און ער האָט אַפילו זיך גע'צלם'ט. סענדערקאָ האָט געגעבען. יעצט אָבער יאָגט דער הערר אפיציער סענדערקע'ן האַלז און נאַקען און זאָגט, אַז ער וועט פאַרמעלדען אין סוד, אַז סענדערקא איז אַ „ראסטאוושטשיק"!

דער פאַן.

דאָס איז שוין ניעדערטרעכטיג! דורכאויס ניעדערטרעכטיג?

לייזער.

און יעצט לאַכט דער הערר אָפיציער און סענדערקאָ וויינט. ער האָט געוואָלט, ווי יעדער וויל, פערדיענען פון זיין קאַפּיטאַל, און אָנשטאָט דעם האָט ער אין גאנצען פערלארען... ער האָט שוין מעהר גאָר ניט. און דעם ארעמען יודען קומען דאָס געלד זעהר שווער אָן!

דער פאַן.

וועמען קומען זיי אָן לייכט? (פּויזע). נו, ווי-זשע וועט, געעהרטער הערר פרענקעל, זיין וועגען דער מטבע? אויב איהר ווילט קען איך צו-שטעלען אַן'-ערב... צוויי!

לייזער.

און פונדעסטוועגען קען איך אייך ניט געבען...

דער פאַן.

פאַר וואָס - זשע קענט איהר ניט?

לייזער.

ווייל איך האָב ניט קיין איבעריגעס געלד! (אין מאגאזין כמעט ווי עס לויפט אריין נחמן, שטארק אויפגערעגט).

נחמן.

ענטשולדיגט... איך האָב געשטערט?

לייזער.

מאַכט ניט אויס... (צו'ם פאן). איך האָב ניט קיין איבעריגע געלד.

דער פאַן (שטעהט אויף צורייצט).

צו וועלכען טייוויל האָט איהר דען געברויכט אַזוי לאַנג צו רעדען וועגען דעם, וואָס איך וועל זאָגען און וואָס איך וועל טראַכטען, ווען איהר וועט מיר געבען געלד אויף אַ. וועקסעל? [נחמן הערט זיך שטארק צו].

לייזער.

פאַר וואָס איז דער פאן אין כעס? איך האָב נאָר געוואָלט דעם פּאַן זאָגען, אַז ס'איז אויף דער וועלט ניט גוט צו זיין אַ יוד...

דער פאַן.

אַ נו, חאַפּט אייך דער טוייל מיט אייער זשידאָווסקער פילאָזאָפיע! (דרעהט זיך אום און געהט צום אויסגאנג).

נחמן (גיעט זיך א ווארף נאכ'ן פאן).

גראָבער יונג! לאָבוס! (לייזער חאפּט נחמנ'ן פאר'ן ראק און האלט איהם אב).

לייזער.

לאָזט אָב, ניט טשעפּעט!

נחמן (מיט טרערען פון בעליידיגונג אין קול).

לאָבוס! ווי האָט ער דאָס אַזאַ העזה?! (שווער אטעמענדיג לאזט ער זיך אראב אויפ'ן טאבורעט). אָה! ווען ס'איז וועט זיך ביי מיר דאָס האַרץ צורייסען!..

לייזער (צו שלמ'ה)

גיעב אַהער אַ גלאָז וואַסער, שלמה! (שלמה געהט אויף די שפּיץ פינגער אין זאל אונ ברייננט וואסער. נחמן טרינקט, ווישט אב דעם פנים מיט א טיכל) פאַר וואָס האָט איהר זיך אַזוי צוהיצט? ס'האָט גאָר ניט בעזונדערס געטראָפען. צי דען ווייסט איך אַליין ניט, אַז איך בין אַ זשיד אונ אַז מיין פילאזאָפיע איז אַ זשידאָווסקע? (אין טהיר בעוויזט זיך לאה אנהאלטענדיג זיך אין קאסיאק (ביישטידיל), האָרכט נחמנ'ס ווערטער).

נחמן.

איך האָב ערהאַלטען אַבריעף פֿון קישינעוו. דאָרט איז אנ'אֱמת'ע שחיטה... דאָרט הרג'ט מען אַלעמען: אי אַלטע לייט, אי קינדער... מ'שענדט פֿרויען! (מיט ציטערדיגע הענד נעהמט ער ארויס פון קעשענע .: בריעף אונ לייענט) אָט... אָט! „גאַנצע באַנדעס פֿון מערדער געהען איבער די גאַסען, חאַפּען זיך אַריין אין די יודישע הייזער אונ מאַכען גרויזאַמע מערדערייען, פֿאַר וועלכע עס מעגען זיך שעמען די מערדערייען פֿון די טערקען איבער די קריסטען! איין יודישען סטאָלאַר האָט מען אָבגעזעגט די הענד, איין פֿרוי האָט מען געעפֿענט דעם בויך און מ'האָט איהם אָנגעפֿיהלט מיט פֿעדערן, די צווייטע מעוברת האָט מען אויס-געצויגען אויף דער פּאָדלאָגע אונ מ'האָט זי געשענדט אויף דעם עקעלהאַפֿטעסטען אופן... אַ יונגעל, אַ גימנאַזיסט, האָט מען אויסגעשניטען די צונג... אונ די סאָלדאַטען זענען געשטאַנען אָן אַ זייט אונ זיי האָבען ניט געוואָלט פֿאַר זיי זיך אָננעהמען. (איבעררייסענדיג דאָס לעזען. לייזער שווייגט, שלמה וויינט שטיל) ווען וועט עס שוין אַ מאָל אויפֿהערען? (ס'געהט אריין ברוך. נחמן שפּרינגט אויף אונ טרייסלענדיג מיט'ן בריעף, שארף, שרייענדיג, מיט סימנים פון היסטעריע אין קול רעדט ער געשווינד, זיך שטיקענדיג) באָרים לאַזאַרעוויטש! מזל טוב! משלאָגט אונז! מ'שלאָגט שרעקליך! און מ'טאָלקעוועט וועגען רעכט אונ וועגען אַלגעמיינע סאָלידאַריטעט ביי די אָרעמע לייט, אונ דערווייל זאָל מען שלאָגען אונזערע פֿאָטער'ס צופֿליקען אונזערע קינדער, מאַנס זיין די מיידלעך.

לייזער.

רב נחמן! אום גאָטעס ווילען, שטילער! לאה... זי שלאָפֿט. זי... קראַנק...

נחמן

אַלע מוזען עס וויכען! אַלע! אי געזונדע, אי קראַנקע! אפשר וועט דאָס אויפֿוועקען אונזערע אינטיליגענץ! אפילו די בהמות, אַז זיי זעהען ווי מ'קוילעט אַנדערע בהמות, חאַפּט אָן אַ בלוטיגער ווילדער שרעק, זאָל די אַלע, וועלכע זענען רוהיג, וועלכע האָפֿען נאָך אויף עפּעס דאָ, אין גלות. זאָל די אַלע אָנחאַפּען דער דאָזיגער בלוטיגער שרעק! זאָל מען אונז שלאָ-

גען! זאָל מען שלאָגען! (הייזעריג) דערוואַרט זיך אויף מאַרקס'ן, ווען ער וועט קומען און וועט אַייך אַוועקפֿיהרען אין דאָס גליקליכע לאַנד!

לייזער.

אום גאָטעס ווילען, שטילער!

נחמן (מיט אַ היסטערישען געלעכטער)

דערוואַרט זיך אויף מאַרקס'ן! נאָר היט זיך: צי וועט ער אַ מאָל ניט פֿערגעסען מיטנעהמען די יודען, ווען ער וועט אַלע מענשען אַוועקפֿיהרען אין דאָס גליקליכע לאַנד, ער וועט פֿערגעסען! פֿערגעסען! די זשידעס וועט ער פֿערגעסען!... (פאלט אין א היסטערישען אנפאל אונ ביי'ם פאלען פערלירט ער דעם שטוהל, לאה שרייט אויס מיט א קוויטש אונ פאלט אין חלשות. אויפ'ן גאס איז עפּעס א טומעל, ברוך לויפט צו לאה'ן).

פאַליציאַנט (אריין קוקענדיג אין מאגאזין).

פֿערמאַכט דעם מאַגאַזין! אויפֿ'ן מאַרק איז ניט רוהיג! נעשווינדער! (ווערט פערשוואונדען: שלמה ציטערנדיג מיט'ן גאַנצען קערפּער הליפעט אונ הויבט אָן אוילענדיג צו פֿערשליסען די טירען אונ אויפֿצוראַמען פֿון פֿענסטער די זילבערנע אונ גאָלדענע זאַכען, לייזער שטעהט שווייגענדיג, מיט אַראָבגעלאָזענעם קאָפּ).

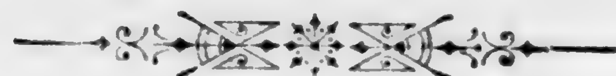
אָרהאַנג.

פִּיעֶרְטֶער אַקְט.

די זעלבע דעקאָראַציע

דער מאַגאַזין איז פֿעסט געשלאָסען; דורך די שפּאַרען אין די לאָדען רייסט זיך דורך פאַסענווייז דער רויטליכער אָבשלאָג פֿון דער אונטערגעהענדער זון. דער זאַל איז אָנגעפֿילט מיט אין אַ אונאָרדנונג אָנגעוואָרפֿענע זאַכען פֿון די אָנגעקומענע אהרן מיט זיין ווייב אונ קינדער, וואָס זייער געוויין לאָזט זיך צייטענווייז הערען פֿון די ווייטערע צימערן צוזאַמען מיט דער זאָגערייַ פֿון חנה'ן. די מומע שרה דרעמעלט אינ'ם האַלב פֿינסטערן ווינקעל פֿונ'ם זאַל, מורמעלט עפּעס שטיל אונ שאקעלט מיט'ן קאָפּ. ש, מ ה, ביי דער שיין פֿון אַ שטיקעל ליכט, זיצט ער די פֿיס אונטער זיך אויף דער פּאָדלאָגע פֿונ'ם מאַגאַזין, וויינט שטיל אונ פֿערפאַקט אין קעסטלעך וואַנד-זייגערס, אָרדענס, מעדאַלען, אונ צייטענווייז לאָזט זיך הערען אַ אומעטיגער קלונג פֿון די שפּרינגפֿעדערן אין די זייגערס. פֿון ברוך'ס צימער לאָזט זיך הערען אַ שטאַרקער שמועס צווישען פֿאָטער מיט'ן זון.

לאה.

(א קראַנקע, קוים וואס זי שלעפּט די פיס, געהט אריין אין זאל און געהט צו צו דער מומע שרה).

מומע! איהר וואָלט זיך צוגעלעגט! איהר זיצט דאָ די צווייטע נאַכט... מומע!

שרה (אויפהאפּענדיג זיך).

אך, ווי דו האָסט מיך איבערגעשראָקען!.. איך האָב איינגעדרימעלט אוּנ מיר האָט זיך אָבגעדראַכט עפּעס ניט גוטעס...

לאה.

לעגט זיך אויף מיין בעט!

שרה.

ניש'קשה... בחנם שלעפּסט דו זיך אַליין אַרום... דו ביסט גאָר אַ קראַנקע... די קינדער לאָזען דיר ניט שלאָפען? וואָס זירלען זיי זיך דאָרט אַלץ? אין אַזאַ שרעקליכע צייט!... דאָס איז אַ גרויסע עֲבֵרָה!.. דו ווילסט, געווים, עפּעס עסען... דו עסט גאָר ניט... (מיט גרוים מיה הויבט זי זיך אויף פון שטוהל און שאקלענדיג זיך געהט זי אוועק אין די ווייטערע צימער). באַלד וועט שוין ביי אונז גאָר ניט זיין... זיי האָבען אַלץ אויפגעגעסען... ס'איז נישטאָ אוואו צו נעהמען פליש, מילך... (הערט פערשוואונדען אין די ווייטערע צימערן, פון וועלכע ס'קומט אהרן און נאך איהם חנה).

חנה (מיט טרערען, מיט א פאָרוואורף).

איך האָב דאָך ניט געזאָגט! מ'האָט גברויכט צו זיצען אויפ'ן אָרט... בריינג מיר דאָס קערב'ל!

אהרן.

ווער-זשע האָט געקענט וויסען? ס'איז אומעטום ניט גוט... ס'איז נישטאָ וואוהין אַוועק צו געהן! (א געוויין פון די קינדער פון ווייט'ן).

חנה.

שוין! שוין! אָט אַ שטראָף פון גאָט! איך געה שוין (געהט צו די קינדער).

אהרן (שלעפּט דאס קערב'ל).

ווער האָט דען געקענט וויסען? דאָ זענען פאַראַן סאָלדאַטען, אָבער

ביי אונז איז קיין סאָלדאַטען נישטא... ס איז אומעטום ניט גוט... ס'איז נישטאָ וואוהין אַוועק צו געהן...

לאה (געהט ארום איבער די צימערן, געהט צו צו דער ארקע אין מאגאזין).

וועגען וואָס, שלמה, וויינסט דו?.. געה אַהיים! מ'קען אַלץ מאַכען אָהן דיר...

שלמה (אריין ציטערנדיג מיט דער נאז די לופט).

וואוהין זאָל איך דען געהן?... איך געה אויפ'ן אונטערשטען מאַרק, אויב איך וועל אַהין געהן,–וועט מען מיך הרג'נען... מ'האָט גע'הרגט מיין מוטער... איך ריהר קיינעם ניט אָן, איך לעב מיר שטיל,– פאַר וואָס זאָל מען מיך הרג'נען?!

לאה (מיעד).

הער-זשע אויף! מיט טרערען וועסטו ניט העלפען... (געהט אוועק שטיל אין די ווייטערע צימערן, איהר אנטקעגען לויפט אריין פון דער הינטער-טיר דער שרעקליך צורודערטער איזערסאהן).

איזערסאהן.

וואו איז בערעזין?

לאה.

איך ווייס ניט...

איזערסאהן.

וואו איז ער דען? אויב ער גלויבט אין דעם, וואָס ער רעדט, מוז ער זיין מיט אונז! דאָרט הויבט זיך שוין אָן!.. ער מוז געהן אַהין!..

לאה (מיעד מיט טרערען).

כ'ווייס ניט... כ'ווייס גאָר ניט...

איזערסאהן (אוועקגעהענדיג).

אויב ער וועט קומען, זאָגט איהם, אַז איך גלויב! איך קען ניט– ניט גלויבען. איך מוז גלויבען! מיר וואַרטען אויף איהם... אויב מיר זענען-ברידער, טאָ זאָל ער געהן... אַהין! (אנטלויפט, די טיר פון ברוך'ס צימער עפענט זיך,–ס'געהט ארויס לייזער, ברוך בלייבט שטעהן אויפ'ן שוועל).

לייזער (אומדרעהענדיג זיך).

וואָרום געהט ער צו דיר?

ברוך.

ער איז מיינער אַ חבר.

לייזער.

וואַרום האָסט דו זיך ניט אויסגעקליעבען אַ פריינד פון יודען? וואַרום האָסט דו ניט קיין פריינד פון יודען?

ברוך.

ס'האָט זיך אַזוי געטראָפען. פריינד קלייבט מען ניט אויס. דאָס ווערט פון זיך אַליין... און איז דיר דען ניט אַלץ איינס ווער איז מיין חבר?

לייזער.

איך וויל ניט ער זאָל געהן אַהער, דו הערסט?

ברוך.

וואָרום?

לייזער.

אויב דו פערשטעהסט ניט, לוינט ניט דיר צו ערקלערען! איך וויל ניט! פערשטאַנען? איך מיין, אַז דו וואָלסט אויסגעקליבען חברים מיט פאָרזיכט, וואָלט מען דיך מיט לאה'ן ניט אַרויסגעטריבען און איהר וואָלט געענדיגט דאָס לערנען... הערסט דו, וואָס דער דאָקטאָר פורמאַן זאָגט? וואָס איז אַרויסגעקומען פון אַייערע אונאָרדנונגען? ווער איז דורך זיי געוואָרען בעסער?

ברוך (שטיל, נאָר מיט עקשנות).

מיר... (פון ווייט'ן רוישען די מענגען, שלמה הארכט צו מיט שרעק)

לייזער.

דיר? נאָר דער פאַר איז מיר, דיין פאָטער, געוואָרען נאָך ערגער!..

לאה (אין טיר).

הערט אויף! גענוג שוין! ס'איז ניט אַריבערצוטראָגען!

לייזער.

דו ברויכסט צו ליענען! געה אַהין! (לאה ווערט פערשוואונדען). דו זאָגסט ליענען! איז דען גוט איבער צולעבען דאָס ביס'ל יאָהרען, אַזוי ווי אַ הונד אין דער בודע אויף דער קייט? איז דען בעסער צו לעבען דאָרט, וואו מ'קען דיך שטענדיג אָננעהמען פאַר'ן האַלז און דערשטיקען, אַזוי ווי יעצט!

דו זעהסט? (בעוויזט מיט דער האנד אויפ'ן מאגאזין). וואָס וועט זיין יעצט? אָרענטליכע יודען וועלען פון דיר וויכען, דו וועסט דאָ ניט בעקומען קיינע בעשעפטיגונג, מ'וועט אפילו ניט ווען מיט דיר רעדען...

ברוך.

און אויסגעצייכענט. מ'קען זיך בעגעהן אָהן די „אָרענטליכע"...

לייזער.

אַלעס שלעכטעס אין דער וועלט, וואַרפען די מענשען אַרויף אויפ'ן יודען. דער זשיד איז אַ שווינדלער, דער זשיד-אַ „ראסטאוושטשיק", דער זשיד-אַ פער-רעטער, דער זשיד האָט ניט קיין געוויסען... דו, ברוך, האָסט פון מיר בעהאַלטען: מ'האָט ניט געענדיגט דיין משפט און ס'קען נאָך זיין, אַז מ'וועט דיך אַריין זעצען אין טורמע... ווי וועט מען דיך אָנרופען נאָך דעם, ווי דו וועסט אבזיצען אין טורמע? דער „זשיד" פון די אַרעסטאַנטען? אַזוי?

ברוך.

מיר איז אַלץ איינס... ס'זענען דאָ מענשען, וועלכע ווילען ניט אַזוי אָנרופען...

לייזער.

וואו זענען דען די דאָזיגע מענשען? האָסט דו זיי געזעהן?

ברוך.

כ'האָב געזעהן.

לייזער.

און ווי פיעל איז דאָ אַזעלכע מענשען? איינער? צוויי? צעהן?

ברוך.

עס איז דאָ יעצט פיעל (אטויבער טומעל פון דער ווייטער מעננע).

לייזער.

חע! מעהר פון די וואָס שלאָגען אונז? הערסט דו דאָרט?! (בעווייזט מיט דער האנד אין די לופט).

ברוך.

דו וועסט זיי ניט איבערצעהלען.

לייזער.

יעצט וועסטו שוין מעהר קיין מאָל ניט לערנען, ווייל דו ביסט אַ

זשיד · אַנדערע וועלען קומען צוריק, וועלען זיך אונטערבויגען און וועלען זיך ווידער זעצען צו די ביכער, דו אָבער-קיין מאָל ניט, ווייל דו ביסט אַ זשיד און איך האָב אַלץ געמאַכט, כדי דו זאָלסט קענען לעבען בעסער פון מיר, דיין פאָטער... דו האָסט גאָר פערגעסען, אַז דו האָסט אַני-אַלטען פאָטער, אַז דו האסט אַ שוועסטער, אַ מומע, אַז מיר אַלע זענען-זשידעס!

ברוך.

איך האב דאָס ניט פערגעסען, נאָר איך ווייס, אַז זענען דא מיליאָנען מענשען, וועלכע רופען זיך ניט אָן „זשידעס", פון דעסטוועגען לעבען זיי...

לייזער.

ברוך! אַלע האָבען אַ פאָטערלאַנד, ביי אונז מיט דיר איז ניטא קיין פאָטערלאַנד! (אין מאגאזין לויפט אריין אהרן דורכגענומען מיט א שרעק, רעדט וועגען עפעס האפענריג און שטיל מיט שלמה׳ן און אנטלויפט ווידער אין די ווייטערע צימער).

ברוך.

איך האָב...

לייזער.

וואו איז עס? וואו.

ברוך.

ווייט!... ווייטער פון פאלעסטינא... די מענשען וועלען אַ מאָל קומען אַהין, - און דאַן וועט ניט זיין ניט קיין יוד, ניט קיין אַרמענער, ניט קיין נעגער... (שלמה לאזט אראב אויף דער ערד א זייגער, דער אומעטיגער קלונג פון זיינע שפרינג-פעדערן ווערט אויסגעמישט מיט די איינגעהאלטענע שלמה׳ס טרערען).

לייזער.

דו ביסט געווארען זעהר קלוג! נאָר, מיין זוהן, קהלת איז געווען נאָך קליגער פון דיר און ער האָט געזאָגט: „און מיר וועט אויך ט-עפען דער זעלבער שיקזאל, וואָס דעם נאַר, - און צו וואָס בין איך געוואָרען אַזוי קלוג?"

ברוך.

לאמיר אַוועקוואַרפען דיזען שמועס! יעצט איז ניט די צייט, און מיר וועלען דאָך איינער דעם אַנדערן ניט פערשטעהן... אַלץ איינס!..

לייזער.

און איך קלער, אַז יעצט איז די רעכטע צייט! צי דען ביסטו בלינד געוואָרען און דו זעהסט גאָר ניט? דו זאָגסט, אַז מיר פערשטעהן ניט

איינער דעם אַנדערן? צי קומען מיר שוין ביידע ניט אַרויס פון שם און צי דען דיענען מיר ניט ביידע צו איין גאָט? אַך, ברוך! דו ביסט געוואָרען זעהר קלוג... ניט פערגעס, ווען קלוגע מענשען האָבען געוואָלט נעהן געגען גאָט און זיי האָבען אָנגעהויבען בויען אַ טורם, ביז׳ן הימעל! וואָס האָט ניט זיי גאָט געמאַכט?

ברוך.

איך ווייס עס אַלץ...

לייזער.

גאָט האָט אַ קוק געטהון אויף זיי פון הימעל און האָט געלאַכט! זיי האָבען אויפגעהערט צו פערשטעהן איינער דעם צווייטען און זיי האָבען שוין ניט געקענט בויען זייער טורם.. און איהר יונגע יודען, קלוגע און געלערנטע, קענט ניט מעהר פערשטעהן אונז, אַלטע און ניט געלערנטע פאָטערס און מוטערס אייערע! יעצט ווילט איהר ניט געהן אין שול, עסט טרפות, מיט אַ גרינג הארץ זייט איהר זיך מטמא און האָט ניט מורא פאַר דעם צאָרן פון אייער גאָט! אָט ביסטו געוואָרען זעהר קלוג, און איך וועל דיך פרעגען: פאַר וואָס ווילסט דו ניט דיענען דיין אייגענעם פאָלק און ווילסט בעסער דיענען אַנדערע? יעדער מענש וויל עסען ברויט און דער יוד ברויכט איהם נויטיגער פון אַלעמען!

ברוך.

איך האָב דיר שוין געזאָגט: איך וויל דיענען יעדערן, וועמ ס׳איז הונגעריג!

לייזע.

נאָר זיי האָבען פיעל דיענער אָהן דיר אויך, און דיין פאָלק האָט נאָר שונאים... (א טויבער גערויש פון דער מענגע).

ברוך.

ניט נאָר...

לייזער.

דו ביסט געבאָרען געוואָרען אויף אַ פרעמדער ערד, אין גלות, און פון דעם טאָג פון דיין געבורט און, ס׳קען זיין, ביז דעם טאָג פון דיין טויט, ביסטו געווען און דו וועסט זיין אַרומגערינגעלט מיט שנאה און פעראַכטונג, און אויב דו וועסט געהן צו זיי (א זשעסט אין די ווייטקייט) און דו וועסט זיי דיענען מיט אַ ריינעם געוויסען, וועלען זיי דיר ניט גלויבען! זיי וועלען זאָגען אַ דו מאַכסט זיך מיט דעם אַ געשעפט! ווייל דו ביסט אַ „זשיד"!

לאה (זיך בעווייזענדיג אין טהיר, בעטענדיג).

אום גאָטעס ווילען, הערט אויף! (מיט טרעהרען). באָרים! איך בעט דיך... פאָטער.

לייזער

צו דען האָב איך אייך אויף דעם געלערענט, אַז איהר, מיינע קינדער, זאָלט אויפהערען צו אונטערשיידען די שונאים פון די פריינד? (שרה געהט אַרוים)

לאה.

באָרים!

שרה.

זיי קריעגען זיך אַליץ... אַזעלכע שרעקליכע טעג... אוי—אוי—אוי! (צינדט אָן אויפ'ן טיש די לאָמפ און זעצט זיך אין איהר שטול).

ברוך (אוועקגעהענדיג אין זיין צימער).

מיינע שונאים זענען ניט די, וועלכע דו רעכענסט פאַר שונאים! (פערשווינדעט)

לייזער (צום טהיר

וואָס?! (בעווייזט מיט די האנד אין די ווייטקייט). דאָס האָבען מיר פון דיינע פריינד זיך פערשלאָסען אונ מיר ציטערן?

לאה.

פאָטער! פאַר וואָס רעדסטו אַזוי?

לייזער (שרייעט).

שווייג! (לאה פערשווינדעט). וואָס? אַרוים וואָן! איך וויל דיך ניט זעהן! (טופעט מיט די פים). אַוועק פון מיר, פערפלוכטער גוי!! וואָן! לאָבוס! דו ביסט ניט מיין זוהן!! (פון מיר קוקען ארוים מיט מורא אהרן אונ חנה, די קינדער וויינען פון ווייט'ן).

ברוך (ארויסגעהענדיג מיט'ן היטעל אין האנד).

איך וועל אַוועקגעהן פאָטער! ניט שריי! דו פערשטרהסט ניט וואָס דו רעדסט און וואָס דו טהוסט! זיי געזונד! (געהט אוועק דורך די הינטער-טהיר מ'הערט לאה'ש קול „בארים! באָרים!").

לייזער (לאָזט זיך אראָב אויפ'ן שטוהל נעבען טיש, לעגט קאָפ אויף די הענד אונ הויבט אָן צו וויינען)

וואָס האָב איך געטהון? וואָס האָב איך געטהון? איך האָב שוין מעהר ניט קיין קינדער! ניטאָ! ס'איז געקומען אַ ווינד פון מדבר און האָט אַליץ

אַוועקגעטראָגען ... אַליץ.. **אליץ** ... (ס'איז שטיל ארום, מ'הערט נאר דאס חליפען פונ'ם וויינענדיגען לייזער. נאכהער לאזט זיך הערען א הויכער קלאפ אין לאדען; שלמה שפרינגט אויף אונ מיט אנ'אימה לויפט ער אין זאל, פון דארט אין די וויטערע צימער, — דארט הערט מען ווי אהרן אונ חנה זענען שטארק בעשעפטיגט. לייזער ווערט ביסלעכווייז שטיל, נאר ער בלייבט אין דער פריהערדיגער לאגע, ביי'ם טיש, דער קאפ אוועקגעלעגט אויף די הענד. דאס גערודער געהט אריבער אין זאל, אין מאגאזין: אהרן, חנה אונ שלמה, אויפעפענענדיג א קעלע אין פארלאגע, הויבען זיי אן ארײן צוווארפען אהין פעקלעך, וואליזען, קעסטלעך. פון וויטען הערט מען דעם טויבען געפילדער פון דער מענגע, א פייפערייי פון די פאליציאנטען).

שלמה (צוריהרענדיג זיך צו לייזערס פלייצע).

רב לייזער! רב לייזער! איהר הערט? (בעווייזט מיט דער האנד אין פוסטען שטח ארײן).

לייזער (שטיל, נאר וואס מ'הערט).

כ'הער, שלמה. (מאכט מיט דער האנד אונ טוישט ניט אום זיין פאזע) ס'איז געקומען אַ ווינד פון מדבר... (שטעהט אויף שטיל אונ געהט אוועק אין ברוך'ס צימער, —דארט איז ער מתפלל).

שרה.

כ'קען ניט אויפשטעהן... העלפט מיר אויפשטעהן! קיינער וויל מיר ניט העלפען אויפשטעהן! אונ מיינע פים ווילען מעהר ניט... (פון ווייטען דאס געוויין פון די קינדער).

חנה (דורכלויפענדיג אין די וויטערע צימער).

קינדערלעך מיינע, קינדערלעך! מיינע ליעבענקע קינדערלעך! וואוהין זאָל איך אייך בעהאַלטען?... ס'איז ניטאָ וואו אייך צו בעהאַלטען... (דאס געפילדער פון דער מענגע איז נעהנטער, אקלאפעריי פון ערגעץ—וואו ארויסגעווארפענעם באַרטעפיאַן אויפ'ן ברוק.—ס'ברעכט אויס א גערודער, קולות, געלעכטער. אהרן אונ שלמה ווערען אויף א רגע שיער אבגעשטארבען פון שרעק).

שרה.

וואו איז לייזער? וואו־זשע איז לייזער?

שלמה (פארוויינט).

רב לייזער איז מתפלל!..

שרה.

גאָט הערט ניט... ניין! ער הערט ניט... ער וויל אונז מעהר ניט הערען... ער וויל ניט... (לאה, קוים שלעפענדיג די פים, געהט ארוים אין זאל אנהאלטענדיג זיך אן די וואנד; אין איהרע אויגען איז א שרעק).

לאה.

וואו איז דער פֿאָטער ? זיי וועלען קומען··· זיי וועלען באַלד קומען···

שרה.

ער איז מתפלל··· גאָט הערט ניט··· ניין ! ער הערט ניט...

לאה (אראבלאזענדיג זיך אויפ'ן שטוהל).

מ'דאַרף אַוועקפֿיהרען די קינדער··· גאָט מיינער ! (פערדעקט דעם פנים מיט די הענד).

נחמן (לויפט אריין פון דער הינטער טיר).

וואָס׳ זשע זיצט איהר ? צו דען הערט איהר ניט ? ! (לייזער געהט אריין אין זאל שטיל, רוהיג, זיין בליק איז געציעלט אינעווענינ אין זיך). לייזער מאיסעיעוויטש ! מ׳מוז אַוועק געהן ! מ'קען נאָך אַוועק געהן ! פון דעם נעבען׳ ליגענדען הויף קען מען דורכגעהן אויפ'ן פלאַץ··· וואָס זיצט איהר ? לאה !

לייזער.

אוועקגעהן ? צו וואָס ? אַלץ איינס··· מ'ברויכט גאָר ניט··· אַלץ איינס!···

לאה.

איך האָב ניט קיין כחות··· פיהרט אַוועק די קינדער ··· פיהרט אַוועק דעם פֿאָטער ! (דאס גערויש פונ'ם המון איז אלץ נעהנטער, געוואלדען, געוויין, געלעכטער, א קנאקעריי און פייפעריי גיסען זיך צוזאמען אין א ווילדען אקקארד פון שטימען).

לייזער.

מיך ? צו וואָס – מיך ? צו דען קען איך איבערלאָזען מיין לאה'ן ? איך האָב שוין אַלץ פֿערלאָרען... איך וועל שטאַרבען צוזאַמען מיט דיר !

חנה (לויפט ארויס, שלעפענדיג פאר די האנד א יונגעל).

בעהאַלט מיר מיין זוהן ! האָטש נאר איין זוהן ! איך בעט אייך אין נאָמען פֿון גאָט ! (לאזט זיך אראב פאר נחמנ'ן אויף די קניע, קושט דעם ראק) ראַטעוועט מיין זוהן ! (וויינט, טשעפעט זיך אן נחמן'ס פיס).

נחמן.

גוט ! גוט ! (נעהמט דעם יונגעל פאר די האנד —דיזער וויינט. צו לאה'ן) : לאה'! מ'מוז זיך פֿערטיידיגען ! (ציעהט אוים די האנד, אין וועלכער עס בלישצעט א רעוואלווער) נעהמט ! (לאה נעהמט דעם רעוואלווער און אהנמעכטיג לאזט זי איהם אראב צוזאמען מיט דער האנד). איך וועל באַלד צוריקקומען ! אַדיע ! (דאס קינד עקשנ'ט זיך איין און וויינט).

הנה.

נעה ! נעה ! ער איז אַ גוטער מענש ! שמואל ! נעה־זשע, מיין קינד ! שפעטער וועל איך קומען און וועל דיר ברייגגען לעקעך. (בעגלייט זיי).

אהרן (בייז)

נעה דו נאַר. (נחמן פיהרט אוועק דאס וויינענדיג קינד).

לייזער (צו אהרן'ן).

מ'קען אַוועקגעהן, האָט נחמן געזאָגט··· פֿאַר וואָס געהט איהר ניט אַוועק ? [צו שלמהן'ן]. איך האַלט דיך ניט; דו ווילסט זעהר לעבען, – ראַטעווע דיך!··· [א שטארקער קלאפ אין טהיר פון מאגאזין און א רעדעריי הינטער די פענסטער. אהרן און שלמה לויפען אוועק אין די וויטערע צימער און בעווייזען זיך מעהר ניט. לאה שטעהט אויף פון שטוהל און, אנשפארענדיג זיך אן וואנד, קוקט זיך איין צו'ם מאגאזין צו. די דערשראקענע חנה, מיט א קינד אויף איין האנד, שלעפענדיג א וויינענדיג מייד'ל מיט דער אנדערער האנד, לויפט אריין אין זאל). קום אַהער ! (בעווייזט אויפ'ן קעלער). געשווינד ! (א פרישער קלאפ, א שטארק געפילדער אויפ'ן גאס).

חנה.

אוי–אוי–אוי... אויב איהר וועט וויינען,–וועט מען אונז געפֿינען··· זיי וועלען וויינען··· איך קען זיי ניט דערשטיקען··· [לאזט זיך אראב אין קעלערל, לייזער פארקלאפט די טהיר].

לייזער.

זיי מיינען, אַז זיי וועלען געפֿינען אַ סך געלד··· און איך האָב גאָר ניט··· נאר דו אַליין, מיין לעצטע טאָכטער··· דיך וועל איך ניט אָבגעבען, ניין, ניט אָבגעבען··· (שרה הויבט אן צו הראפען לייזער געהט צו צו איהר). זי הערט ניט··· זי וועט גאָר ניט וויסען··· זי שטאַרבט···

בערעזין (לויפט אריין פון הויף).

לאה ! שנעל ! איך וועל געהן נאָך דיר ! (לאה שטעהט אונבעוועגליך בײ דער וואנד).

לייזער.

נאָך וואָס זייט איהר געקומען ?

בערעזין (תאפענדיג לאה'ן פאר די האנד).

געשווינד ! מ'קען נאָך אַוועקגעהן ! .. (צו לייזער'ן). געהט איהר אויך ! (לאה שאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין). לייזער מאָיסעיעוויטש ! ביי גאָט ! שנעלער ! לאה ! (א הויכער קלאפ אין לאדען).

לייזער.

איך? צי דען בין איך אייך אויך נויטיג? נאָר זי אליין איז אייך נויטיג! זאל זי מיט אייך געהן, אויב זי וויל... איך וועל בלייבען... אליין...

(צו בערעזינען)

גערה אוועק! איך בלייב דאָ..

בערעזין

דאָס איז דאָך אָבער אונזין! לאה! בעדענק זיך! (קוּשט איהר די האנד)

לאה (ארויסרייסענדיג די האנד).

ד' וויל ניט! געה אוועק! (אונטער די פענסטער פונ'ם מאגאזין איז א טומעל פון דער מענגע. א געשריי א קלאַפעריי אין טהיר).

בערעזין.

לאה! טייבעלע! וואָס טהוסט דו? (הויבט אָן צו שלעפען לאה'ן פאר די הענד מיט געוואלד) ד' וועל ניט אַוועקגעהן! איך — מיט אייך! ד' וועל ניט אַוועגגעהן!

לאה (הויך ארויסרייסענדיג זיך).

לאָז מיך! ד' וועל ניט געהן! ד' וויל ניט! (א שטארקער קלאַפ, א קנאַק, א געלעכטער. די טהיר אונ די פענסטער פונ'ם מאגאזין פאלען איין...)

איינער פון די מענגע. (שרייט).

ס'איז דאָ! (די מענגע לאָזט ארויס א געשריי פון פרייד אונ טריאומף; אייניגע צוברעכען די קעסטלעך, די שאַפע; די וייגערס קלינגען מיט די שפרינג-פעדערן; אַ מאַן צעהן האַפּען זיך אריין אין זאל. לאה געהט הינטערווערטס צו דער טיר אין די וויטערע צימער. בערעזין בעמיהט זיך זי צו שיצען מיט זיין פיגור. נאָר אויך אין די וויטערע צימער הערט מען דאָס געפילדער פון דער מענגע, וועלכע צוברעכט די זאכען און די מעבל; לאה קריעכט אדורך ווי אַ קאַטץ צו דער טיר פון ברוך'ס צימער אונ שטעלט זיך אָב מיט'ן פנים צו דער מענגע).

לייזער (געהט צו דער מענגע)

צו דען איז ביי אייך מעהר קיין גאָט ניטאָ? (ווייזט אויפ'ן הימעל).

בערעזין (בעמיהענדיג זיך לאה'ן צו שיצען).

וואָס טהוט איהר? האַלט זיך אָב!

די ערשטע שטים פון דער מענגע. מיר שלאָגען די „זשידעס"!

די צווייטע שטים. מיר קיצלען אייערע ברידער! (א אויסברוך פון געלעכטער)

די דריטע שטים. וואַסקא! נו-קאַ! גיעב נאָר אַ קיצעל דאָס מיידיל! אַ שען מיידיל, ד' לעבען!

די ערשטע שטים. זעה נאָר, ווי ער שיצט זי! האָט זי פאר זיך געהיט, ס'האָט זיך איהם אָבער ניט אאַנגעגעבען! (ווידער א געלעכטער).

בערעזין.

אויסוואורפען!

די ערשטע שטים. ניט זידעל זיך, פאַרפּלוּכטער, כל זמן דו לעבסט!

די צווייטע שטים. קלאַפּ איהם צו, וואַסקא! זידעלט זיך נאָך!

איינער פון דער מענגע (צו לייזער'ן).

נו-קא, אלטער זשיד, דרעה נאָר אוים די קעשענעס!

לייזער.

דערהרג'עט! גיבער! פאַר אייער גאָט וועט זיין זעהר אַנגענעהם...

די ערשטע שטים. שווייג! זשידאָווסקע פערזעהעניש! (גיט לייזער'ן א קלאפ אין רוקען, יענער פאלט אויף די קניע).

די צווייטע שטים. (געבען שרה'ן) קינדער: אונ דיזע איז געפגר'ט! פון שרעק איז זי געפגר'ט, די פארכאַטע!

די דריטע שטים. (אנווייזענדיג אויף לייזער'ן) אונ דיזער וועט אויך באַלד פגר'ן... דער אַלטער הונד! ניט טשעפּע איהם! ער וועט אַזוי אויך פגר'ן! (פארוועטס געהט ארוים א געזונדטער יאלד).

בערעזין (האפענדיג א שטוהל).

ניט ריהר זי אָן!

די ערשטע שטים. נו-קאַ, חברה, לאָמיר אָבריַיסען דעם זשיד! עפּעס היט ער צו פיעל... געוויס, אַ זיסענקע! (א געלעכטער)

די צווייטע שטים. לאָמיר איהם נעהמען, חברה! נו-נו! (די מענגע גיט זיך א ווארף מיט א מאל פארוועטס, איינער האפּט בערעזינ'ן פאר די האנד, דער צווייטער רייסט ארוים א שטוהל, ס'הויבט זיך אָן א קאמפף).

די פיערטע שטים פון דער מענגע. גיעב איהם נאָר אַ גוטען זעץ! נאַדיר דעם שוואָרצן!

לאה (שרייט מיט א ווילדען קול).

ער איז אַ קריסט! ידער קאמפף דויערט ווייטער. בערעזין פאלט, אויף איהם ווארפען זיך ארויף עטליכע מענשען).

די פיערטע שטים. אַ צלם איז דאָ?

די ערשטע שטים. אַ ליגען! אויף איהם איז ניטאָ קיין צלם!

בערעזין. (חראַפּעט)

העלפט! העלפט!... חיות!...

די פיערטע שטים. פערשטאָפּ איהם די האַלז. שטעק עפּעס דאָרט אריין!

די דריטע שטים. וואַסקא! גיעב נאָר דאָס מיידיל אַ קניפּ! וואָס זאָל מען דאָ לאַנג רעדען!

לייזער (קלאָגט).

לאה! לאה! צו וואָס בין איך נאָך ניט געשטאָרבען!

די דריטע שטים. זעסט נאָך אוספעיען וועסט נאָך פגר'ן (דער געזונדער יאלד מיט נאָך צוויי געהען צו לאה'ן; לאה ציהט אוים די האנד מיט'ן רעוואלווער, די מענגע שטעלט זיך אויף א מינוט אָב; ציטערט)

דער געזונדער יאלד. אַך, לומפּיגע! זי האַלט אין האַנד אַ פּיסטאָלעט!

די פערטע שטים. גיעב נאָר דעם שוואָרען! די מײדלעך האָבען זיך דער־שראָקען! געה דרײסטער! (די מענגע מיט א מאל ריהרט זיך אויף לאה'ן; דיזע בעהאלט זיך אין ברוך'ס צימער).

לאה. (שרייט פונ'ם צווייטען צימער).

זיי געזונד, פּאָטער! (עס הערט זיך א שאס. די מענגע שפּרינגט אָב צוריק. איין אויגענבליק איז שטיל. דער געזונדער יאָלד, זיך אָבטײלענדיג פון דער מענגע, געהט אונ קוקט אַריין אין ברוך'ס צימער).

דער געזונדער יאלד (צוריקקומענדיג).

זי האָט זיך גע'הרגט, די סטערווע! אַליין זיך גע'הרגט. ביי גאָט! וואַלגערט זיך אויף דער פּאָדלאָגע...

די דריטע שטים. געה, וואַסקא! זי איז נאָך אַ הײסע, — וועסט נאָך אוספעיען (א געלעכטער פון דער מענגע).

לייזער (זיך אויפהויבענדיג אויף די קניע).

מיין טאָכטער, מיין טאָכטער! מײנע לעצטע טאָכטער! (א געשריי אין מאגאזין: „חברה, קאָזאקען רייטען!" אַ'אַלגעמיינער שרעק; די מענגע וואַרפט זיך אַרוים דורך די הינטער טיר אונ ברעכט אויפ'ן וועג געפעס אונ וואַרפט זאַכען. נאכהער ווערט אַלץ שטיל. ס'לאָזט זיך הערען אַ טופּעריי פון אַסך פערד אָן דעם ברוק, אַ פייפעריי, געעשרייען. אין די צושלאָגענע טיר פונ'ם מאַגאַזין לויפט אריין ברוך אָהן אַ היטעל, מיט אַ פערבלוטיגטען פנים).

ברוך.

פּאָטער! לאה! (לויפט צו צו לייזערן, ריהרט איהם אָן פאר די פלייצעס) פּאָטער! וואו איז לאָה? זאָג! ביי גאָט, זאָג!

לייזער שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

ניין... ס'איז גאָר נישטאָ! ס'איז געקומען אַ ווינד פונ'ם מדבר אונ האָט אַוועקגעטראָגען... אַלץ אַוועקגעטראָגען... (פעלענדיג מיט פנים אויף די קניע וויינט ער)

ברוך.

וואו איז לאָה? זאָג מיר, וואו איז די שוועסטער? ביי גאָט, זאָג!

(סלויפט אריין נחמן אין צוריסענע קליידער מיט אַ רעוואָלווער אין האנד. ער שטעלט זיך אָב אין די צובראָכענע טירען פון מאַגאַזין, דורך וועלכע מ'זעהט די רויטקייט פון א שרפה אונ מיט אַ ווילדען קול „פערפלוכט זאָלט איהר זיין!" הויבט ער אָן צו שיסען אין די מענגע אויף דער גאַס. פון גאַס הערט מען דעם פערצווייפעלטען קול איזערסאהן'ס: „ניט שיעסט! דאָס זענען קריסטען – אַרבייטער! זיי שטעהען פאַר אונז!" נחמן וואַרפט דעם רעוואָלווער אונ צופאַלענדיג מיט'ן קאָפּ צום קאָסיאַק פון טיר הויבט ער אָן שוואַך אונ אָהנמעכטיג צו וויינען...)

ענדע.